

Herinneringen van een Nederlandsch genie-officier over Antwerpen en zijn citadel in de jaren der Belgische omwenteling.

DOOR

P. H. VAN DER KEMP.

Gelijk ik in mijn werk, *De Belgische omwenteling in Luik en Limburg*, aanteekeude (blz. 3), berusten onder mij herinneringen van mijn vader, die tijdens het uitbreken van de Belgische onlusten, als luitenant, in garnizoen te Antwerpen was. Zij kwamen mij opnieuw in de gedachte, toen Jhr. J. C. C. DEN BEER POORTUGAEL het dagboek zijns vaders tot uitgangspunt nam voor zijn werk over „*De tiendaagsche veldtocht*”.

Met ze weer te geven, vul ik op enkele plaatsen de voorstellingen van Generaal D. B. P. aan. Trouwens in hetgeen hij schrijft — ik kan dit gerustelijk en met voldoening zeggen —, bevestigt hij slechts mijne mededeelingen, zoowel die in het werk over *Luik en Limburg*, als die in verschillende tijdschriftartikelen over het onderwerp; maar niet het miast trokken mij aan de bladzijden over de echt verraderlijke wijze, waarop de onzen in October 1830 zijn aangevallen en zoo velen letterlijk vermoord (blz. 30 vgg.). Mijn vader heeft die dagen medegemaakt, doch bij de overvaling zelve was hij niet tegenwoordig.

Ik meen, dat ik zoowel aan de voorstellingen van het vermelde werk omtrent Antwerpen, als aan die van mijn vader het meest recht doe wedervaren, door zijne herinneringen hier te laten volgen en op enkele plaatsen ervan, bij wijze van noot, naar D. B. P.'s werk te verwijzen. Ook zal de lezer eenige andere publicatiën vermeld vinden, w. o.:

het IIIe deel, 2^e ged., van BOSSCHA'S *Neerlands Heldendaden*. Herziene uitgaaf (1875);

de nagelaten papieren van Generaal SEELIG, bezorgd door KNOOP, en voorkomende in het V^e en VIe deel zijner *Krijgs- en Geschiedkundige geschriften*; nu eens wijs ik er op met den naam van SEELIG, dan met dien van KNOOP;

de Herinneringen van den Luitenant STAATS over de Antwerpsche dagen van November en December 1832. (1843.)

Zooals ik reeds in mijn werk over *Luik en Limburg* mededeelde (blzn. 11—13), was mijn vader bij het uitbreken van de omwenteling gedetacheerd te *Mechelen*. De paar herinneringen, aan zijn verblijf aldaar, heb ik in dat werk opgenomen, zoodat ik de ondervolgende aanvang met zijne terugkomst te *Antwerpen*.

's *Gravenhage*, 1907.

P. H. VAN DER KEMP.

I.

Van mijns vaders komst te Antwerpen op den 14^{en} September tot den dag na het vertrek van den Prins van Oranje van daar op den 25sten October 1830.

Het hotel *Salm*, een zeer groot gebouw, in de volksbuurt gelegen, was al van jaren herwaarts, het hotel der Genie; daar woonden de Directeur en de Eerstaanwezend Ingenieur, elk in een vleugel, en hadden de ongetrouwde officieren den derden vleugel in gebruik; ik woonde er echter niet, maar stalde er met de overige officieren mijn paard.

Bij mijne terugkomst uit *Mechelen* reed ik dus recht op het hotel aan, vond er mijn chef op zijn bureau in eene ongeloofelijke drukte, daar men zoowel met de opruiming van de huishoudens als van de bureaux bezig was. Wegens de niet zeer veilige buurt, die men bewoonde, had men in het hotel reeds eene wacht; het inwendige van het gebouw zag er toen uit, alsof het reeds uitgeplunderd was, en ik bedankte dan ook zeer voor de uitnoodiging, er nu mijn verblijf te komen vestigen.

Met het inpakken hunner goederen waren zoo wat alle getrouwde officieren en ambtenaren bezig, ook vele burgers, die de stad verlieten; er heerschte eene algemeene paniek; de massa van het volk was nog stil; wel was er blijkbaar gisting in de gemoederen en waren de markten en pleinen gevuld met ledigloopers, maar men kon zich toen nog, zonder eenigen overlast te lijden, vrij door alle wijken der groote stad bewegen en dat het volk nog niet oproerig was, bleek onder anderen ook daaruit, dat toen een 500-tal gevangen genomen burgers van Brussel de stad werden binnengebracht, men deze op het beursplein liet overnachten en, ofschoon de bedekking niet sterk was, er geene pogingen hoegenaamd werden aangewend om hen te bevrijden.

Zoolang nu de Prins in de stad bleef, was Antwerpen niet verloren, hoewel Hoogstdeszelfs populariteit met elken dag verminderde. Dit was duidelijk bij gelegenheid eener inspectie der schutterij en burgerwacht op de *Place de Meir*; ofschoon er wel 20.000 menschen vereenigd waren, heerschte er eene stilte, dat men wel eene speld kon hooren vallen, eene akelige stilte, waarvan men koud om het hart werd. ¹⁾

De schutterij, gecommandeerd door invloedrijke hoofd- en andere officieren, was een schoon, goed samengesteld korps en deed tot den

¹⁾ Over het verblijf van den Prins van Oranje in October 1830 te Antwerpen, v. B. P., blzn. 25—28. Den 25sten verliet de Prins de stad.

26sten October uitmuntende diensten, toen het eindelijk in den algemeenen stroom werd medegesleept.

Antwerpen was wel in staat van oorlog, maar nog niet in staat van beleg verklaard; de Prins daar zijnde, scheen dit niet te kunnen;¹⁾ vandaar dan ook waarschijnlijk, de weinige politie maatregelen, die er van wege den Opperbevelhebber, tegen samenscholingen, tegen de drukpers, die even onbeschaamd bleef, als anderzins, genomen werden. Men sprak van oneenigheid tusschen den Prins en den Opperbevelhebber, welke laatste, toen de zaken een meer bedenkelijk aanzien begonnen te krijgen, veiligheidshalve met eenige troepen op de esplanade bivakkeerde.

Onder de officieren en de troepen, die in de stad waren of kwamen, waaronder nog veel trouwe Belgen zich bevonden, begon groote verdeeldheid te heerschen; de Belgische en Hollandsche partij scheidde zich al meer en meer van elkander en tusschen beide ontstond een wantrouwen, dat geene maat kende. Zoo woonde ik eene treurige scène bij tusschen den Eerstaanwezend Ingenieur en den Majoor der Artillerie DE LIEM en Kapitein VAN DAM en nog vele anderen.

Rechtstreeksche maatregelen van verdediging tegen oproer in de stad werden, voor zooveel een oningewijde daarover kon oordeelen, niet genomen; men kon b.v. vrij de stad in en uit; zoo werd die dan ook opgevuld, met een tal van vreemde blauwkielen, en wat zoo vreemd was, men hield zich bij de poorten nog aan het oude garnizoensreglement: die met een rijtuig binnenkwam, moest zijn naam opgeven. Zoo kwam aan de *Burgerhoutsche poort* eens eene bezending van een viertal diligences en bijwagens te gelijk, alle gevuld met blauwkielen, barre gezichten. De zotste namen werden opgegeven en aller beroep was schoenmaker van *Lier*, eene bezending aan den Prins, zeiden zij, om van hunne gehechtheid te doen blijken; die formaliteit verricht, reden zij onder oorverdoovend hoera de stad binnen.

Ja, het moet gezegd worden, er heerschte in die dagen eene militaire regeeringloosheid, waarvan men zich nauwelijks een denkbeeld kan maken. Vele officieren wisten niet eens, waar hun troep gehuisvest was en niettegenstaande al die verwarring en alle die elementen om het oproer in de hand te werken, zag men nog nergens eene Belgische vlag of hoorde men bepaalde oproerkreten, en zoo de militaire maatregelen die van een CARNOT of van een DIBBETS te Maastricht waren geweest, Antwerpen ware niet gevallen, want toen was de massa der burgerij op lange na nog niet afscheidingsgezind.²⁾

¹⁾ Zie hierover d. B. P., blz. 31.

²⁾ „Ware er in Antwerpen een Opperbevelhebber geweest van de kracht en het beleid als DIBBETS, tijdig ware het verzet gebroken geworden, nooit hadden de benden van MELLINET, NIELLON, KESSELS en anderen een voet binnen Antwerpen gezet, nooit ware het dan tot zulke uitersten gekomen....” d. B. P., blz. 36.

Bij de volgende beschrijvingen, zal ik mij nu voornamelijk tot de werkzaamheden der Genie bepalen, voor zoover ik daar persoonlijk deel aan had.

Eene vesting, als Antwerpen, met zijne Citadel, het Vlaamsche hoofd ende overige forten, vooral in den toestand, waarin zij zich toenmaals bevonden, in staat van verdediging te brengen, was een reuzenwerk en om zulks in korten tijd te kunnen doen, behoefde de Eerstaanwenzend Ingenieur vooreerst eene onbepaalde volmacht om te kunnen handelen, vrije beschikking te hebben om de materialen te nemen, waar zij te vinden waren, zeker een 3000 man gewillige werklieden, wel een 10-tal officieren, even zoovele opzichters, om het werk te doen uitvoeren, en een goed personeel, om de administratie te kunnen bijhouden. Daarenboven, zouden de zaken goed gaan, dan moest de Eerstaanwenzend Ingenieur het hoofd bijeen kunnen houden, moest hij onder den Opperbevelhebber alléén gebieden, moest geen Directeur of wie ook zijne plannen en schikkingen kunnen dwarsboomen. En wat was nu in Antwerpen het geval? Een Directeur, allesbehalve op goeden voet met zijn Eerstaanwezende, daardoor gedurig wrijving ten nadeele der zaak; wat de administratie betrof, een of twee schrijvers, en elk officier, met de groote afdeelingen der in staat van verdediging bringende belast, zonder hulp. Het getal der officieren was te zamen vijf met twee fortificatieopzichters, die allen aanvankelijk, wat hunne ondervinding betrof, wel iets te wenschen overlieten. Wat de werklieden aanging, weinig te vertrouwen, en wat het leveren der materialen betreft, één aannemer, op crediet moettende leveren voor een gouvernement, dat groote kans had om weggejaagd te worden; en toch werd in dien staat van zaken niet voorzien.

Aan mijn werkkring werden opgedragen de *Slijk-, Roode- en Burgerhoutsche poorten*, zoomede *het kamp van 't Vlaamsche hoofd* en wel de eerste voorzieningen om de afsluitingen der accessen te verzekeren en vier torens van het kamp, waarvan niets bestond dan de naakte muren, voor bewoning geschikt te maken. Wanneer men nu de uitgestrektheid van zulk een terrein nagaat, en daarbij in aanmerking neemt, dat als ik iets wilde vragen, ik naar het hotel *Salm* moest, aan de zijde der Citadel gelegen, en mijne materialen moest gaan zoeken in het magazijn van den aannemer, nog veel dichter aan die zijde gelegen, dikwijls zelfs het werkvolk moest bijeen rapen, dat zich echter het gemakkelijkst vinden liet, als men niet te nauw op hunne bekwaamheid lette, dan verwonder ik mij nog over al hetgeen door mij verricht is geworden, en het deed mij toch werkelijk goed, dat ik de zelfde palankeeringen en afsluitingen, die ik in 1830 had gesteld, nog gaaf in 1838 terugvond.¹⁾ En dat ik ook niet stil zat, kan men uit het volgende opmaken. Ik rukte met

¹⁾ In het manuscript staat duidelijk 1838, ofschoon toen de vrede niet was gesloten en het alzoo niet waarschijnlijk is, dat mijn vader destijds te Antwerpen zou geweest zijn.

het kriecken van den dag uit, at ten 12 uur, begon weder ten half 2 tot het donker was en wisselde dit af te voet en te paard, maar was dan ook des avonds om er bij neder te vallen. Om zich verder een denkbeeld te maken van den omvang van mijn arbeid kan dienen, dat ik in weinige dagen voor *f* 15.000 aan materialen uit het magazijn liet komen en dat de meeste bestellingen geschieden op stukjes papier, uit mijn zakboek gescheurd en in potlood geschreven, onder belofte ze des avonds op geregelde rekeningen over te schrijven, dat mij toch weinig doenlijk is geweest.

Een groot geluk was het voor de Genie, dat de aannemers, die bijna alles leverden, MEVROUW VAN ENSCHOT & COMP^{IE}., Orangisten met hart en ziel waren, en dat zij goed gevulde magazijnen, enorm veel geld, ook zeer bekwame en met de werken der Genie bekende onderbazen en werklieden hadden; zulks verlichtte dan ook zeer mijn arbeid. Waar het maar eenigzins kon, liet ik bij het stuk aannemen en trachtte door vriendelijke woorden, door een glas bier of jenever tot werken aan te sporen. Zoo had ik dan ook het geluk tot den 25sten October ¹⁾ niet één kabaal onder mijn werkvolk te hebben.

Het meest vermoeiende van den arbeid was, dat dikwijls des nachts gewerkt moest worden, om de bruggen gangbaar te maken of te versterken en barrières in de afsluitingen te kunnen stellen; over dag was dit op alle groote wegen ondoenlijk.

Het was reeds ver in October. De Opperbevelhebber, de Directeur en de Eerstaanwezend Ingenieur hadden zich op de Citadel teruggetrokken, toen ik in den laten avond van den 20sten, op het punt staande van mij ter ruste te begeven, eene boodschap ontving om mij onmiddellijk bij den Eerstaanwezende te vervoegen. Aldaar tegen 11 uur aangekomen, ontving ik den last om terstond de *Scheldeshuis* ter inundeering van den *Noordpolder* buiten de *Stijkpoort* te gaan openen, en ook die van het *Vlaamsche hoofd*; doch tot deze laatste onderwaterzetting moest ik nog eene nadere order afwachten. Ik maakte de opmerking, dat het nacht was, ik geene werklieden zou kunnen vinden en dat, zonder bewaking, de uitvoering nutteloos zou zijn. Ook verlangde ik eene schriftelijke order. De Eerstaanwezende zag dit ook zeer wel in, maar overreedde mij: ik moest maar doen, wat ik kon, den volgenden dag zou de order volgen. In mijne eenzaamheid en tot vallens toe moede, verliet ik ten 12 uur de Citadel, de esplanade over, naar de woning van den aannemer. Daar vond ik het huis gesloten en na lang kloppen kwam MEVROUW VAN ENSCHOT zelve uit het raam liggen. Zij kon mij niet helpen, maar ik moest bij haren werkbaas gaan, met het sluiswerk belast, wonende nota bene aan het bassin. Daarvoor moest ik dus een weg van minstens 20 minuten maken door het meest gevaarlijke gedeelte der stad, waar de nachthuizen zich bevonden. In mijne ambitie echter om aan mijn plicht te voldoen en mijn chef, die mij gezegd had een onbepaald

¹⁾ Dag van het vertrek van den Prins.

vertrouwen in mij te hebben (een goed woord doet veel), niet te leur te stellen, stapte ik voort; het scheen mij toe, dat er geen einde aan den weg was. Antwerpen lag gelukkig in een diepen slaap en op dien tocht kwam ik geen 10 menschen tegen, daaronder meest klapperlieden, waarvan één mij vriendelijk aan het verlangde huis bracht. Ook aan dit huis stond ik weder een langen tijd te kloppen. Eindelijk binnengelaten en de reden mijner komst meldende, vroeg de man mij of ik wel bij zinnen was, want als ik slechts naar het tij gezien had, dan had ik moeten begrijpen, dat het verlangde onmogelijk was en ik den tijd had te wachten tot 's namiddags vier uur. Veel opgelucht, stapte ik nu weder naar mijn eigen woning, zonder eenige ontmoeting, dan eene sterke patrouille der schutterij, die den zelfden weg met mij volgde. Den dag hierna was het in de stad zeer onrustig, ik sprak mijn chef niet, en ontving ook geene nadere orders, zelfs die der onderwaterzetting niet. Evenwel vermeende ik die toch te moeten uitvoeren. Met mijn werkbaas, een recht kordaat man, stempels en gereedschappen bijeengebracht hebbende en door vier beste timmerlieden, die een handwagen voorttrokken, vergezeld, stapten wij tegen 3 uur de *Slijkpoort* uit naar het dorp *Austruveel* en kwamen ten half 4 aan de sluis, die opengezet moest worden. Aldaar vonden wij in de herberg, nabij de sluis, waarvan de eigenaar burgemeester der plaats en tevens sluiswachter was, veel onrustige boeren, zoodat wij elkander al influisterden „als het hier maar goed affloopt”.

De burgemeester was niet te vinden en eerst na lang parlementeeren met de vrouw, vertoonde zich als zoodanig een oud eerwaardig man; ik vertelde hem toen de reden mijner komst, terwijl de boeren allen de herberg verlieten, dat mij in het geheel niet beviel. Het eerste, dat de burgemeester mij te recht vroeg, was mijn order. Ik voelde in alle mijne zakken en zeide vergeten te hebben die mede te nemen, maar dat ik hem eene order, waarmede hij zich kon verantwoorden, zou schrijven. Op een vel papier schreef ik toen: „In naam des Konings en van den Opperbevelhebber baron CHASSÉ gelast ik den Burgemeester en Sluiswachter, enz., enz.” Toen was hij voor zich tevreden en nadat ik hem zeer vriendelijk verteld had, dat als hij onwillig zou geweest zijn, ik eene compagnie had moeten doen aanrukken om de sluis met geweld te openen en er de deuren te doen uitvliegen, gevoelde hij zich, om deze reden vooral, geloof ik, genoopt om te gehoorzamen. Vervolgens las hij den verzamelden boeren, zeker een 50 in getal, mijne order voor en vertelde hij hun mijne woorden. Toen zetten wij ons aan het werk, waren spoedig gereed en zagen bij opkomend tij het water in den polder stroomen; dit ééne tij was, gelijk ik later hoorde, genoegzaam geweest, om den polder voor weken dras te doen staan. Na volbrachten arbeid hield ik eene korte toespraak tot de vergaderden, bedankte hen voor hunne vaderlandslievende hulp, die ik aan den Koning zou mededeelen en hun zeker vrijdom van belasting (daar stond ik voor in) zou bezorgen, beloofde den volgenden dag te zullen terugkeeren, om de sluis weder dicht te maken, en nam daarop afscheid.

Zoo keerden wij eerst laat in den avond naar de stad terug, waar wij het aan het bassin veel onrustiger dan eenige uren te voren vonden, daar vele, dronken en zingende groepen voorbij kwamen, en waar mij, daar ik in uniform met de sjerp om was, gedurig den scheldnaam van *Kaaskop* werd toegeworpen. Meer de stad in, was het daarentegen doodsch, doch op de markt, vooral voor de Hoofdwacht, die uit soldaten, schutterij en burgerwacht was samengesteld, stonden vele groepen nieuwsgierigen, te meer daar de patrouilles nog al eens een arrestant medebrachten.

Het was op Maandag den 23sten October, dat ik met 'n 20 timmerlieden op het fort *Burgt* mij onledig hield met het stellen van afsluitingen, het maken van britsen, enz., toen Jonkh. J. Mock, Kapitein bij den Staf ¹⁾, mij in den namiddag, ditmaal eene schriftelijke order tot het inunderen van den polder, om het kamp van 't Vlaamsche hoofd, overreikte. Ook die order kwam, toen er aan geen openzetten der sluis te denken viel, en eerst den volgenden morgen zeer vroeg was daartoe de gelegenheid.

Ik had bij deze verrichting eenigszins te kampen met mijn menschelijk gevoel. Er liepen in dien polder wel een 1500 koebeesten en bij de sluis waren stukken bouwland, die men bezig was om te ploegen. De vraag rees dus bij mij op: zal ik, er is nu nog tijd, de menschen niet waarschuwen, om met hun werk maar te eindigen en boden rondsturen om het vee binnen te halen? De vrees echter, om alarm te maken, waardoor, daar ik zonder bedekking was, de boeren konden komen opzetten, om mij in mijn voornemen te verhinderen, hield mij terug. Nadat de sluis was opengezet, vulde deze laag gelegen polder zich al spoedig met zóóveel water, dat het den boeren de grootste inspanning kostte het vee te redden en eenige beesten verdrouken.

Den 26sten October, des morgens, ontving ik bevel, om den straatweg van *Gend* naar 't *Vlaamsche hoofd*, boven het fort *Zwijndrecht* door te graven. Ik werkte nog steeds met Antwerpsche arbeiders en had er een 50-tal tot dat einde aangenomen; maar de goede geest onder hen begon al veel te verminderen. De werkbaas, dien ik op het Hoofd had, een gevluchte opzichter van den Waterstaat uit België, overigens een knappe, handige man, die voor alles raad wist, werd van Orangist Belgisch gezind, begon oproer onder mijne menschen te stoken en had veel jenever onder het volk uitgedeeld. Daar alleen, zonder eenige militaire hulp, tusschen dien troep op den weg staande, was mijne taak ver van aangenaam en mijne positie niet al te geruststellend. Een hoogen toon tegen den werkbaas aannemende, hem verwijtende al de goedheden, die ik voor hem gehad had, en hem het verraderlijke van zijn gedrag onder het oog brengende, scheen dit op hem en ook op het volk indruk

¹⁾ De later te 's Gravenhage welbekende, populaire figuur, o. a. als vaandeldrager bij het weerbaarheidskorps. Hij was in eerste huwelijk getrouwd met eene zuster van mijn vader.

te maken; want hij stak mij de hand toe en bedankte mij, maar wilde toch niet meer voor mij werken, vertrok en met hem de meest beschonkenen. De overigen bleven toen aan den arbeid; ik beloofde hun dubbel daggeld, waarop zij met zekere opgewektheid en liedjes zingende bleven doorwerken, zoodat ik eindelijk tot mijn doel kwam.

Ook hier had ik weder tusschen plicht en menschelijkheid te kiezen. Van de Vlaamsche zijde kwamen nog vele rijtuigen met vluchtenden afzakken, meest allen hooge personages, die mij baden en smeekten den weg toch niet te vernielen, wijl er nog zoo velen volgen moesten. Wat zou ik doen? Mijne order was positief. Eindelijk moest ik toch doorgaan, toen een rijtuig in volle vaart op ons afkwam en, onder anderen, de Generaal O. uitstapte en mij, luitenantje! haast op de knieën smeekte, nog een half uur te wachten: dan volgde ook zijne vrouw en kinderen en ook nog de familie die en die. Mijn werkvolk troffen gelukkig deze scènes en velen riepen: „Luitenant, sta maar toe, wij beloven het werk goed te zullen eindigen en niet te zullen wegloopen”. Het laatste stuk al smaller en smaller latende afgraven, kwamen die rijtuigen gelukkig al vrij spoedig en met behulp van het volk er nog door.

Het zal omstreeks 11 uur in den morgen geweest zijn, ¹⁾ toen ik een briefje van mijn huisheer ontving, waarin hij mij raadde, onmiddellijk mijn goed, dat nog ongepakt op mijne kamers, die op de markt waren, stond, in te pakken, daar hij met de zijnen naar *Leuven* vertrok. Hieraan wilde ik nu voldoen, met plan om terstond daarop terug te keeren. Met de stoomboot overgevaren en aan de andere zijde gekomen, hoorde ik enkele gewerschoten vallen en zag toen om mij heen meer verschrikte dan oproerige menschen en eenige soldaten zonder schako en geweer, een goed heenkomen zoekende. Veel menschen, die mij kenden, en mij den weg naar de markt zagen inslaan, hielden mij terug, waardoor ik den weg naar de Citadel nam. Naarmate ik mij nu van de markt verwijderde, werd het in de Kloosterstraat al stiller en stiller; alle huizen was men bezig te sluiten en bijna niemand bevond zich meer op straat. Ter hoogte van de gevangenis rukte mij een bataljon infanterie, aan welks hoofd de Hertog van *Saxen-Weimar*, met een omwonden voet te paard gezeten, zich bevond, van de Citadel komende, mij voorbij; doch ik stapte voort en kwam zonder hindernis in de Citadel aan.

Naar ik nu hoorde, had het volgende plaats gehad. ²⁾ Zoo weinig had men dien morgen nog op oproer gerekend, dat men, alsof de stad volkomen rustig was, zich onledig hield een geweer-arsenaal te ledigen en de geweren in schuiten laadde, zonder de noodige bedekking er bij, en welke schuiten in het bassin lagen. Aan de zijde van het bassin, waar de minste troepen waren, had de kern van het oproer zich vereenigd en

¹⁾ Hier begint het verhaal van het oproer, door D. B. P. op blz. 31 vgg. beschreven.

²⁾ Men zie o.a. ook BOSSCHA, blzn. 509—511.

gemeene zaak gemaakt met Engelsche, Amerikaansche en Fransche matrozen, die dien morgen in triomf eene Belgische vlag door dit gedeelte der stad droegen en op die wijze de eerste beweging onder het gemeen gaande maakten. De schuiten met geweren lagen nu daar, om het oproer verder in de hand te werken. Van geweren voorzien, rukte de opgewonden hoop naar de markt, overviel de hoofdwacht en ontwapende eenige schutters, die geladen geweren hadden, want ik meen, dat die in de schuiten zonder sloten waren; men loste ze op de infanterie, waardoor de kapitein der wacht al dadelijk, doodelijk getroffen, nederviel. ¹⁾ Niettegenstaande er nu nog wel een leger van 7000 man in de stad aanwezig was en eene sterke vloot op de Schelde lag, was met deze eerste gelukte daad Antwerpen verloren. ²⁾

Uit al het voorgaande ziet men intusschen, hoe zonderling de loop der zaken was; het weinige, dat er gedaan werd, om de stad zelve in bedwang te houden, waar de groote massa van het volk aanvankelijk niet anti-Hollandsch gezind was. Men ziet het aan de houding der schutterij, die tot den 25sten October toe een goêd geheel uitmaakte, en hoe ware het anders ook mogelijk geweest, de genie-werken, door mij beschreven en die slechts het vijfde gedeelte uitmaakten van die door de andere officieren verricht, te doen uitvoeren?

Ik meen nog de beschrijving dezer periode te moeten besluiten met de opmerking, dat het goed is om te commandeeren en te gelasten, als men de macht in handen heeft, maar dat, als die gemist wordt, in het algemeen met een vriendelijk woord, met eenige geldelijke opoffering meer wordt uitgewerkt dan met barschheid, die verbittering wekt. Te Mechelen was dit o.a. het geval met mijne beide chefs. ³⁾ Met die opstuvende driften verbetert men zelden de zaak; ik had er later nog een sterk voorbeeld van met den Generaal, Provinciaal Commandant. Ik was te *Burgt* met een 40 man rustig werkzaam, toen Z.H.Ed. Gestr., uit naam van den Opperbevelhebber eene inspectie komende maken, het volk vreeselijk uitschold, wjl het vrijheidsliedjes zong, hetgeen de uitwerking had, dat hij het raadzaam vond zich zoo spoedig mogelijk uit de voeten te maken, en ik het werk dien morgen moest staken; nog andere voorbeelden zou ik hier kunnen bijvoegen. ⁴⁾

¹⁾ „Kapitein VAN DE KASTEELE en Luitenant SEYFFARDT lieten daarbij het leven.” D. B. P., blzn. 31—32.

²⁾ „Chassé, die binnen de citadel zat, deed daartegen onbegrijpelijker wijze niets.” D. B. P., blz. 32.

³⁾ Zie het aardige verhaal in mijn *Luik en Limburg*, deel *Bijlagen*, blz. 8, noot 16.

⁴⁾ Ik vind nog aangeteeënd: „Men zegt, dat de Generaal TODTLEBEN door zijne voorkomende wijze van handelen, in staat was die reuzenwerken te doen uitvoeren, die hij van de bezetting van *Sebastopol* vergde; in dit opzicht had hij nog grooter roem dan zijne kunde; ik kan dit groote voorbeeld ter navolging zeer aanbevelen”.

II.

Herinneringen aan den 26sten, 27sten en 28sten October 1830.

Toen te Brussel het vertrek van den Prins en van een gedeelte van het leger vernomen was en men begreep, dat Antwerpen nu rijp was om aan de beweging deel te nemen, snelden van daar de vrijheidsmannen naar de stad, die, nu de beweging in niets gehinderd werd, deze kwamen besturen en er meer eenheid in brachten.

Op den 26sten October waren alle onze troepen vóór Antwerpen binnen de stad teruggetrokken; zij lagen nog gedeeltelijk in de kazernen der stad, in de arsenalen, maar toen het oproer aanving, retireerden zij zich allen zooveel mogelijk naar de Citadel. Alleen de *Roode, Burgerhout-sche, Mechelsche* en *Bagijnenpoorten* bleven sterk bezet. In de stad zelve werd van onze zijde geene poging aangewend om het verloren terrein te herwinnen. De troepen waren in het algemeen vermoeid en afgemat; op alle gezichten stond neerslachtigheid te lezen; door het deserteeren der meeste Belgische officieren en soldaten, waren vele afdeelingen zelfs in min of meer ontbonden staat; het plein der Citadel geleet in den namiddag van den 26sten een kamp, maar een verslagen kamp, zóó, dat men er zich nauwelijks een denkbeeld van kan maken. ¹⁾

Wat de verdedigingswerken betrof, er was nog maar weinig gedaan en meest aan de stadszijde.

In den morgen van den 26sten waren er méér Antwerpsche werklieden (wel een 400 in getal) dan soldaten werkzaam: een bewijs toch, dat de geest van oproer in het volk zelve nog niet was doorgedrongen, en die werklieden liet men eerst vertrekken, toen het oproer reeds in vollen gang was.

Wat de bewapening betreft, hier en daar stond een stuk en hoogstens een vijftal mortieren naar de stadszijde gericht. Hoe weinig nog voor alles gezorgd werd, bleek later o.a. in zoover, dat er genoegzaam geen lont aanwezig was, om de stukken te ontsteken, en geen wonder: de met de bewapening belast geweest zijnde officieren waren beide Belgen en de pas aangekomen Commandant der Artillerie ²⁾ wist, en kon nog niet weten, hoe de zaken stonden.

Op den 26sten nu in den namiddag ten 1 uur behouden in de Citadel aangekomen, ging ik terstond bij den Eerstaanwezend officier der Genie, dien ik in groote verslagenheid vond, daar de Opperbevelhebber hem ronduit verweten had, dat hij, en hij alléén, oorzaak was van den benarden toestand, waarin de zaken stonden, en alzoo door een ander Eerstaanwezend Ingenieur zou worden vervangen. Wat had dan nu die brave chef gedaan om zich zulk een verwijt op den hals te halen, hij bijna de eenige, die eene activiteit zonder wederga had aan den dag gelegd, te voet en te paard, zoo veel in hem was, de werken besturende, zich

¹⁾ Verg. D. B. P., blz. 32.

²⁾ SEELIG: hij was medio October 1830 aangekomen; zie SEELIG, blzn. 14 en 15.

overal vertoonende, en wiens raad men niet volgde? In den laten avond van den 22sten was er Defensieraad geweest en daarin besloten, dat men in den morgen een aanvang zou maken met het opruimen van den verboden kring om de Citadel, die, èn met gebouwen èn met plantsoen overdekt, het vrije uitzicht van de werken belette. De Eerstaanwezende had nu, hetgeen in dien raad besloten was, als ernst opgenomen en met zijne gewone voortvarendheid en zonder verdere order van den Opperbevelhebber af te wachten, een 400-tal vrijwilligers en het detachement mineurs, met bijlen en schoppen gewapend, vereenigd. Hij was daarmede onder bedekking van een paar bataljons in den vroegen morgen uitgerukt en had alzoo het verwoestingswerk begonnen, wordende de huizen met pekkranen in den brand gestoken. Volgens den Opperbevelhebber hadden nu die opstijgende vlammen de beweging aan den gang gemaakt, ten minste het werd voorgewend en daarom ontbrak het niet aan verwijtingen aan mijn chef, dat hij zonder order had gehandeld! Maar dat verbranden der huizen kan het toch niet geweest zijn, dat den toorn des Opperbevelhebbers had gaande gemaakt, want hij liet het werk den geheelen dag zijn gang gaan; ook werd het van de zijde der Belgen niet belemmerd. Zijne hooge ontevredenheid bestond echter daarin, dat mijn chef, om een goed voorbeeld te geven, was begonnen met een der meest afgelegene huizen in brand te steken en dit huis, juist de buitenplaats des Opperbevelhebbers zelvè was. ¹⁾

Op dien dag, want de soldaat heeft in dat verwoesten een ongelooflijk vermaak, werd er wel veel, maar toch slechts een zeer klein gedeelte verwoest; later heeft men nog getracht het werk te vervolgen, zelfs toen de vijandelijkheden reeds waren aangevangen, nog een uitval er voor gedaan ²⁾; het cogmerk in zijn geheel is bovendien niet bereikt kunnen worden en een goed uitzicht uit de vesting werd daardoor dan ook zeer belemmerd. Den middag van den 26sten bleef ik bij mijn chef, die den Raad van Defensie niet meer bijwoonde, maar waar de Kolonel-Directeur, die op de Citadel, tegen alle regels der Instructie van het korps Ingenieurs, was blijven hangen, toen voor de Genie zitting had. ³⁾

¹⁾ Bij BOSSCHA leest men op blz. 583: „In October werden de polders ter zijde van het Vlaamsche hoofd en de omstreken van Lillo en Liefkenshoek onder water gezet en gaf CHASSÉ bevel, dat tot op 150 schreden afstands van den teen van het glacis alles opgeruimd en *zijn eigen buitenverblijf, in de nabijheid liggende, niet gespaard worden zou...*”!

²⁾ Zie o.a. STAATS, blz. 37.

³⁾ In Maastricht daarentegen dwong de Generaal-Majoor DIBBETS den directeur der Fortificatiën, Luitenant-Generaal CROSET, de stad te verlaten, „daar volgens art. 4 van het 4^e hoofdstuk der Instructie voor het korps Ingenieurs, een directeur der Fortificatiën niet kan worden opgesloten in eene in staat van beleg verklaarde vesting”. Op diens verzet over de ontheffing van het lidmaatschap van den Defensieraad, antwoordde de Opperbevelhebber o.a.: „Mijn last zal diensvolgens geëerbiedigd worden, zoodat van gisteren

De Opperbevelhebber was toen reeds, als ik mij wel herinner, aan het parlementeeren met het stedelijk bestuur. Het Kasteel zoude bezet blijven; de troepen uit Antwerpen terugtrekken, de scheepsgelegenheden gegeven worden tot verzending van goederen en troepen, enz., enz. ¹⁾

In de Citadel, nu opgevuld met troepen, vermeerderde elk oogenblik het aantal vluchtelingen, die zich uit de stad nog een weg daarheen hadden gebaad, door zich van hunne uniformen te ontdoen, en in blauwe kielien gedost, kwamen aanhijgen; ja, het getal werd zóó groot voor de kleine oppervlakte, dat men genoodzaakt werd minstens 'n 1500 in het groot Arsenaal bij den Constructiewinkel te doen huizen, ook met het doel om te zien die gebouwen te behouden. Dat er eene vreeselijke wanorde heerschte, daarover zal niemand zich verwonderen, en wat het ongelukkigste was, de meeste troepen waren niet alleen afgemat, maar reeds 12 uur zonder eten geweest, zoodat de honger overal plaagde.

In den avond omstreeks 7 uur, kwam de Kolonel-Directeur met den adjudant van den Opperbevelhebber bij den Eerstaanwezende eene order brengen, dat in den Defensieraad besloten was, om de bruggen vóór de stadspoorten te doen afbreken, en werd mij de last opgedragen dit uit te voeren. Daartoe moest ik met een detachement mineurs ten 10 ure uitrukken en werd het zonderlinge bevel er bijgevoegd: *ik moest zoo min mogelijk geraas daarbij doen maken.*

Door de vele emoties van den dag — ik was reeds van 5 uur des morgens in touw geweest — dood moede, vond ik de commissie alles behalve naar mijn zin en maakte terstond de opmerking: hoe 15 mineurs, niet anders gewapend dan met kleine bijlen, een paar handzagen en licht gereedschap, bruggen konden afbreken, als die voor genoemde poorten lagen? Ik zeide zelfs, dat zij niet eens in staat zouden zijn het bovendeck op te lichten. Daarop een geweldige uitval van den Directeur: hij wist wel, wat bruggen afbreken was, hij had er wel afgebroken met nog minder gereedschap en in veel gevaarlijker omstandigheden. Ik zweeg natuurlijk en viel op de canapé in zulk een gerusten slaap, dat de Directeur mij zelf wekte, omdat het tijd was om te gaan. Ik vond het detachement aan de poort en daaronder nog drie Walen en meest Maastrichtenaars, maar allen fiksche menschen, die goedgezind schenen te zijn, en een der Walen zeide nog: „*Pas de mal, Lieutenant, nous couperons ces ponts comme des tartines*”. De poort ging dan open en wij rukten naar de *Bagijnpoort*, waar alles rustig was. Zoo gingen wij over den wal naar de *Mechelsche poort*, tusschen welke twee poorten, door sterke detachementen op de hoeken der straten, die

1 Januari, de functie van U.H.Ed.Gestr. als Directeur voornoemd, ophoudt te bestaan.”

Zie mijne verhandeling in *De Militaire Spectator*, Jan. 1905, blzn. 6—9, houdende eene „Bijdrage tot de kennis der militaire toestanden in de vesting Maastricht tijdens den staat van beleg 1830—1839”.

¹⁾ Verg. d. B. P., blz. 32.

op dat gedeelte van den wal uitkwamen, behoorlijke aaneenschakeling was. Antwerpen bleek aan die zijde der stad toen volkomen rustig en schein, als naar gewoonte, te slapen.

Aan de *Mechelsche poort* was het maar betrekkelijk rustig. Ik vond er den braven Majoor VOET met zijn bataljon. Ik zeide hem het doel mijner komst, waarop hij de juiste opmerking maakte, dat hij van alles niets begreep, dat de vijand in de stad was, waartegen men niet ageerde, en men nu maatregelen nam tegen een vijand van buiten, die er niet was. ZEd. raadde mij evenwel aan, om met de *Burgerhoutsche poort* het eerst aan te vangen. Ik ging dus voort en vond nog op den hoek eener straat een sterk detachement door den Majoor VOET uitgezet; maar toen geen meer. Nog een weinig voortgegaan zijnde, viel er een schot; vanwaar het viel, zagen wij niet. Wij stapten door en waren reeds niet ver meer van de poort, toen wij op eenmaal door een pelotonsvuur begroet werden, waardoor een mineur licht gewond werd, wij wel 50 pas achterwaarts stoven en eenig gereedschap verloren ging. De mineurs konden dat evenwel niet dulden, begonnen ook te schieten en wij avanceerden weder, waardoor wij de gereedschappen terugkregen, toen wij andermaal met zulk een vuur begroet werden, dat ik last gaf om terug te gaan. Het treurige nu van de geschiedenis was, dat het vuur niet van den vijand kwam, maar van een vooruitgeschoven post van de *Burgerhoutsche poort*, die ons voor vijanden hield. Intusschen maakte die hevige fusillade in het donker en zonder doel, de stad aan die zijde veel vroeger dan noodig was wakker, terwijl ze bovendien den vijand naar dien kant trok.

Zoo kwamen wij dan aan de *Mechelsche poort* terug en begon ik terstond aan het afbreken der brug. Het was zeer donker; reeds eene ongunstige omstandigheid voor zulk werk. Overigens ging het juist, zooals ik voorspeld had. Hoe veel ijver en vuur de manschappen ten toon spreidden, zij kregen geen plank uit het bovendek, dat evenals het onderdek van eikenhout was, waarover raderijzers lagen. Hoe men ook met de kleine handzagen en bijlen manoeuvreerde en eindelijk als razenden beukte — want zonder leven te maken, ging het volstrekt niet —, men kwam niet verder; die zware eiken balken lachten als het ware over de moeite, die wij ons gaven. Die echter minder lachte, was de Majoor VOET. Ons leven had de buurt wakker gemaakt, men hoorde vensters openen en sluiten en de Majoor verzocht mij te doen uitscheiden. Ik schreef toen een brief aan den Eerstaanwezende, met verzoek om nadere bevelen en om mij liever een paar tonnen buskruit te zenden om de brug te doen springen. Dit zal omstreeks half 1 geweest zijn en ten half 2 kreeg ik order om in te rukken.

Met den Majoor in de straat staande te praten, sloeg er tot tweemaal toe een kogel voor ons op den grond; geene schoten hoorende, was het blijkbaar, dat er uit eene windbuks uit de verdieping van een der huizen werd geschoten. Wij retireerden ons een weinig en stonden geleund tegen een muur, toen de schoten nog verscheidene malen herhaald

werden; maar te hoog aangelegd, vielen de kogels plat voor ons neder. In het wachtvertrek lagen eenige lichtgewonde soldaten, welke wonden zij bekomen hadden, toen de Majoor te vergeefs getracht had, de verbinding zijner troepen met die aan de *Burgerhoutsche poort* te herstellen.

In de Citadel teruggekeerd, zonder eenige ontmoeting op den toch vrij verren weg ondervonden te hebben, wierp ik mij gekleed op eene matras, mij door mijn chef afgestaan. Vooraf deed ik echter nog eene kleine nachtelijke expeditie en wel een diefstal met inbraak. Noch dekens, noch lakens hebbende, en in eene der kazematten van die goederen wetende, daalde ik onder den grond en gewapend met een verdekt lantaarntje, beitel en breekijzer, sloop ik naar die kazemat, welke slechts met een hangslot en kram gesloten was, die met weinig moeite werden geforceerd. Zóó voorzag ik mij toen van het noodige, dat ik gedurende de twee jaren van mijn verblijf er genoeg aan heb gehad. Mij dus kunnende dekken, hoopte ik eenige uren te kunnen uitrusten, toen anderhalf uur later een groot alarm ontstond: het waren de troepen, die van de poorten — en de laatsten, die van de *Burgerhoutsche poort* — in de grootste verwarring op de Citadel aankwamen. Den volgenden morgen zorgde ik in tijds, dat de kazemat weder behoorlijk gesloten was, zoodat mijn diefstal eerst weken later ontdekt werd en met behoorlijk proces-verbaal geconstateerd: de dader bleef onbekend.

In den morgen van den 27sten sloot de Opperbevelhebber eene overeenkomst met het Gemeentebestuur der stad en zouden de overtollige troepen met scheepsgelegenheid vertrekken, toen tegen 12 uur de beruchte KESSELS als parlementair van het Belgisch voorloopig bewind zich aanmeldde en werkelijk ontvangen werd. Deze verklaarde, dat de gesloten overeenkomst met de stad nietig was en het garnizoen niets anders te doen had, dan zich op genade of ongenade over te geven. Spoedig vertrok hij echter. ¹⁾

De nu de stad ingestroomde vrijheidsmannen en het gepeupel drongen al meer en meer op de Citadel aan; het zal omstreeks één uur geweest zijn, toen ik den last ontving, om met den Luitenant MOUNIER, dien ik eerst het werk zou aanwijzen, en een twintigtal uit den troep genomen werkers, schietgaten te breken in den muur, die de straat van den Constructiewinkel scheidde. Nu had ik wel dien last en er ook werkers voor, maar de gereedschappen om het werk uit te voeren, ontbraken genoegzaam. Ik besloot dus deze in den Smidswinkel te gaan zoeken. Ik herinner mij nu eene kleine scène, die ik met den chef van dien winkel had en die voor de nauwgezetheid van onzen volksgeest getuigt. Aan den Smidswinkel gekomen, vond ik dezen gesloten; ik wendde mij dus tot dien chef. Hij was van top tot teen gewapend, met twee pistolen in zijn gordel, zag er bar uit en was bezig zijn eigen goed te bergen; een grooten bos sleutels had hij in de hand. Nu

¹⁾ Verg. D. B. P., blz. 34, en BOSSCHA, blzn. 511—512.

verzocht ik hem beleefd, den winkel te willen openen en mij beitels en breekijzers te geven en waarlijk, hij weigerde het mij: hij had met mij niets te maken, de Genie moest haar eigen gereedschap hebben, hij was verantwoordelijk voor zijne gereedschappen. Toen ik daarop antwoordde: „Ik kom uit naam van den Opperbevelhebber, ga zelf mee, er is nu geen tijd van praten”, zeide hij: „Ik zal over je brutaliteit klagen, maar daar heb je de sleutels, reçu zal je mij geven, ik v.... het om meê te gaan”. Alzoo kwam ik in den Smidswinkel en vond er overvloedig gereedschappen. In korten tijd waren er eenige gaten door den muur geslagen.

Daar er aan de zijde van de Waterpoort der Citadel niets verzorgd was en de aandacht nu op dit zwakke punt gevestigd werd, droeg men mij op om nog in allerijl eene palissadeering te stellen in de wapenplaats. Daarmede was ik nu bezig, ik meen door het détachement mineurs geholpen, en natuurlijk op geene netheid lettende, ging het met zulk een spoed, dat in weinig tijds de wapenplaats was afgesloten. Ziehier echter wat verder gebeurde.

Volgens de verbintenis met de stad aangegaan, zouden van weerszijden geene vijandelijkheden meer worden gepleegd en was aan de troepen op het plein van den Constructiewinkel al weder streng bevel gegeven, dat, hoe het volk ook raasde en tierde, men daarop niet mocht schieten, als dit van hunne zijde niet werd gedaan. De troep gaf zich dus met de geweren bij den voet aan zekere rust over, toen omstreeks half 3 KESSELS, gevolgd door 'n 500 vrijheidsmänner, die een 6-pondskanon met zich voerden, op den Constructiewinkel afkwam, en een paar schoten op de gebarrikadeerde gangdeur losbrandde, waardoor deze openvloog. ¹⁾ De wacht aan de deur hield stand, ook de soldaten achter de schietgaten vuurden, maar de ter rust liggende manschappen, niet wetende, wat er gaande was, werden als patrijzen opgejaagd, vluchtten naar de Citadel en namen zelfs in die vlucht den Commandeerende-Generaal mede. Nu willen allen te gelijk door de nauwe opening van het klinket der palissadeering, velen springen over de palissadeering heen en de Generaal, die dit ook wil doen, blijft ongelukkig in de punt eener palissade vastzitten, en roept nu: „Jongens-lief, helpt me”, doch nauwelijks geholpen, is het één razen tegen de Genie, die hem had willen opofferen. — Ja, dit feit behoort ook onder de treurige feiten der Belgische revolutie. Die Generaal was toch een man der oude Fransche armee, ridder en zelfs officier van het Legioen van Eer. Wat kon hem toch verleiden om zoo geweldig te loopen? Niets anders dan die vreeselijke ontmoediging, die bijna in de geheele armee was geslagen, de ontbering en inactie, waarin men de troepen liet, niet eene enkele daad van krachtige handeling. ²⁾

¹⁾ Zie het hiermede overeenstemmend verhaal in al. 3, blz. 35, d. B. P.

²⁾ Een dergelijk verhaal over een ander officier nam ik uit de Herinneringen over op blzn. 3—4 van mijn werk over *Luik en Limburg*.

De verwarring, die nu uit dit alles ontstond, laat zich niet beschrijven. Gelukkig, dat de artillerie de geestkracht wat opwekte: het eerste kanonschot uit het Ravelijn voor de hoofdboort liet zich hooren en het tweede was genoeg om KESSELS en zijne geheele bende uit de straat te vegen. ¹⁾ Men zegt, dat het de Generaal SAXEN-WEIMAR is geweest, die toen ook last gaf, om de eerste bom op de stad te werpen en de uitwerking daarvan op de bewoners moet verschrikkelijk zijn geweest. Het bombardement werd nu voortgezet, het gejoel in de stad werd al minder en minder en eindelijk heerschte er eene diepe stilte.

De zoogenaamde blauwkielen lieten zich echter niet zoo gemakkelijk afschrikken; zij toonden, wat moed tegenover flauwhartigheid beteekent, en wat opgewondenheid al niet kan uitvoeren.

Aan de brug te *Waalhem* had men een paar dagen te voren er een voorbeeld van gezien, toen een kerel, onder het schroot van twee stukken, het toch waagde eene Belgische vlag op een 20 pas voor die stukken op de brug te planten en er ongedeerd afkwam. Diergelijke scenes begonnen zich ook nu hier voor te doen. Zoo schoot men uit de huizen, die gezicht op het Ravelijn hadden, terug en zelfs op eene voor de artillerie gevaarlijke wijze. Zoo zag men uit een publiek huis, de dames uit de opengeschoven ramen liggen en tusschen die dames door, ging het pink, pank! Eenige goed gerichte schoten op die huizen, maakten echter spoedig een einde aan den overmoed. Zoo zag men telkens eenige blauwkielen uit de huizen tegenover den Constructiewinkel te voorschijn komen, hunne geweren op het Ravelijn afschietende, of ze leggende in de schietgaten in den muur langs de straat, om de daarachter staande manschappen te treffen; dan viel er uit ons ravelijn weder een schot met schroot, en zag men er enkele vallen; maar dan ook weder vlogen er een tiental uit die huizen te voorschijn om de dooden of geblesseerden weg te halen; zij schenen het gevaarlijke dronkenmausspel niet moede te worden. Zoo had zich onder de *Scheldepoort* een troep vereenigd, eene barrikade opgeworpen, daarachter twee stukken geplaatst en met de twee stukken deden zij meer kwaad aan de vloot, dan de vloot aan hen. Het water was toen zeer laag en de kogels van de schepen, gingen over de huizen heen, zoodat de straten achter de Schelde meer leden dan de huizen aan de Schelde zelve gelegen.

In het geheel was de uitwerking, zoowel van het bombardement der Citadel als van de vloot veel geringer, dan men zich dit aanvankelijk zou verbeeld hebben. De opgewonden revolutiemannen, die zulks al spoedig peilden, begonnen zich opnieuw te verzamelen en schenen het er op toegelegd te hebben, een nieuwen aanval op den Constructiewinkel te wagen. Daar men deze gebouwen niet scheen te kunnen behouden, gaf de Opperbevelhebber last ze te verbranden. Het zal

¹⁾ Verg. de laatste alinea, blz. 35, d. B. P.

omstreeks 6 uur geweest zijn, toen een detachement daartoe uitrukke; spoedig zag men de vlam aan alle zijden uitslaan. Het was een vreeselijk gezicht, vooral ook toen de brand oversloeg op het entrepôt, dat aan den Constructiewinkel grensde. De wind was sterk uit het Zuiden, waardoor de stad groot gevaar liep gedeeltelijk te worden verwoest.

Toen sloeg eerst met recht de schrik om het hart der Antwerpenaren. Eene massa burgers vereenigde zich en hunne eerste daad was om de vreemde en niet tot de stad behoorende revolutiemannen te noodzaken die te verlaten. Ten 8 uur werd er uit de Citadel niet meer geschoten en ten 10 uur eindigde ook het bombardement der vloot.

Het was blijkbaar, dat die meer krachtige maatregelen een zeer gunstigen invloed op de troepen binnen de Citadel uitoefenden, hoewel er toch nog geene maatregelen werden genomen, om de menigte te verzadigen en algemeen de kreet van honger werd gehoord. Dit doet mij denken aan het materiele leven, dat wij, vijf officieren der Genie, in die dagen van 26—28 October hebben geleeden.

Wij hadden tot ons gezamenlijk woonvertrek eene kleine lage kamer in de zoogenaamde Geniekeet, alwaar ook de portier der Citadel met zijne huisvrouw woonde, Mr. ET MAD^e. DELCOMINET, aan wie de Genie wegens de trouwe zorg, die zij voor ons toonden, eenige verplichting had. In deze kamer stonden vijf éénmanskribben langs de wanden; voor stoelen en tafel was geene ruimte meer. In dit verblijf huisden wij, dienende de koffers mede tot zitplaatsen. Nu was de angst voor hongersnood zóó groot, dat elk commiesbrood, dat wij machtig konden worden, onder de kribben werd verborgen, waardoor zulk eene eigenaardige benauwde lucht in het vertrek ontstond, zoodat het er nauwelijks in was uit te houden. De portiersvrouw had intusschen op ons aanraden voor eene kleine provisie gezorgd en deze verborgen op de vliering van het gebouw, waar eene kleine kookkachel was geplaatst. Tegen etensuur beklommen wij één voor één, en zoo geheim mogelijk, den ladder naar de vliering en gebruikten op die wijze ons sober maal, terwijl wij aan de vele hongerige bezoekers trouw van ons commiesbrood uitdeelden. Die egoïstische maatregel heeft alzoo drie dagen geduurd.

Dat er in de regeling van den dienst de grootste wanorde heerschte, kan dit eene staaltje aantonen. Een der opzichters kwam mij zeggen, dat de *Hulppoort* nog open was en dat de wacht in het Ravelijn, die al 24 uur aldaar zonder eten gelegen had, was ingerukt, zoodat er aan die zijde der Citadel hoegenaamd geene bewaking was. Ik ging er dus heen. Zooveel de duisternis toeliet, kwam het mij voor, dat de weg van *Boom* naar *Antwerpen* bezaaid was met menschen en er eene massa stond aan de herberg bij de Lunet Kiel. Ik ijld nu terug en zeide mijne bevinding aan den chef van den Staf, die met den Opperbevelhebber en zijn gevolg het bombardement aan staarde. De chef melde toen mijne ontdekking aan Zijne Excellentie, die daarop antwoordde: „Voorzie er terstond in en neem het eerste bataljon het beste”. In stede nu, dat die chef zelf ging, kreeg *ik* dit bevel. Bij het eerste

bataljon (zij lagen troepsgewijze op het plein), geen chef en geen gehoor, maar het antwoord: „Geef jij liever te eten”. Bij het tweede wèl een chef, maar zijn bataljon had al vier nachten niet gerust en was niet aan de beurt. Zoo kwam ik dan aan de strafdivisie Majoor VOLKHEMER, die zonder aarzelen commandeerde: „Geeft acht, Bataljon” en de troep stond gereed en ging mede. ¹⁾

Nog laat in den avond van den 27sten kwam de nieuwbenoemde Eerst-aanwezend Ingenieur met nog andere officieren op de Citadel aan en den volgenden morgen verscheidene transportschepen, die een gedeelte der overtollige troepen medenamen. Zoo begon er iets meerdere ruimte en daardoor ook eenige meerdere regel in de dienst te komen.

De brand bleef op eene verschrikkelijke wijze voortwoeden: eene straat was reeds grootelijks verwoest. Gelukkig, dat de wind ging liggen en daarna uit het Oosten begon te waaien. Vijandelijkheden werden er niet meer gepleegd; wanneer echter van de vloot werd waargenomen, dat men pogingen begon aan te wenden, om den brand te blusschen, werd dit krachtadig belet. In den morgen vervoegde zich toen eene deputatie van de eerste ingezetenen der stad bij den Opperbevelhebber; zij werd echter niet door Z.Ex., doch door den Hertog ontvangen, die haar op hoogen toon toesprak, waarop allerhande schoone beloften volgden, dat zij van hunne zijde alles zouden inspannen om de vijandelijkheden tegen de Citadel te doen ophouden, enz. Toen werd er eene nieuwe verbintenis met de stad aangegaan ²⁾ en daarop met het blusschen van den brand aangevangen, die echter nog wel 14 dagen duurde, maar zich niet verder uitbreidde.

Er volgden eenige dagen van betrekkelijke rust, waarom ik deze periode zal besluiten, met de toevoeging echter van een incident, hetwelk middellijk ontstond uit de gebeurtenissen der reeds beschreven dagen van 1830.

De 10^e Afdeeling infanterie, op de Citadel *de Tientjes* genaamd, was samengesteld meest uit Noordhollanders, vooral Amsterdammers en daaronder veel Israëlieten; dezen maakten een groot contrast met de manschappen van het bataljon der 7^e Afdeeling, meest samengesteld uit Drenthenaars, sterk gespierde menschen, maar hebbende iets plomps en iets heimweeachtigs, dat de Tientjes niet kenden. Vandaar eene zekere verwijdering tusschen die afdeelingen, die nog vermeerderd werd door zekere ongepaste aardigheid van de Tientjes, die het bloed der Zeventjes onophoudelijk deed koken. De oorsprong van die aardigheid was deze. Bij den terugtocht der troepen uit Antwerpen naar de Citadel in den vroegen morgen van den 27sten October, moest de 7^e Afdeeling, die den omtrek der *Burgerhoutsche poort* had bezet gehouden, den langsten weg gaan. Nu is het bekend, dat die terugtocht, door het moorddadig vuur uit de huizen en straten, min of meer in wanorde plaats greep en dat de manschappen, om zich te dekken, langs het steile buitentalud van den wal een goed heenkomen zochten, waardoor velen in het water

¹⁾ Over VOLKHEMER, zie het oordeel van KNOOP, bij SEELIG, V, blz. 134.

²⁾ Verg. D. B. P., blzn. 36—37.

geraakten. Dit nu was de grond, dat de Tientjes hunne kameraden van de Zevende met den scheldnaam van *eenden* begroetten en die aardigheid vond zóóveel bijval, dat wanneer eene groep van de 10e op hare wandeling langs de wallen, eene groep van de 7e tegenkwam, door de eerste het geluid van *kwèk, kwèk* werd aangeheven, hetgeen de andere groep dan met *Brusselsche dieven, Amsterdamsche smousen*, enz. beantwoordde; dat men niet méér handgemeen werd, was alleen te danken aan de tegenwoordigheid der vele officieren, die zich insgelijks op de wallen bevonden en de partijen scheidden. Eindelijk had er toch eene meer gewelddadige uitbarsting plaats.

Naarmate dat enkele kazernegebouwen, die kelders onder zich hadden, werden afgebroken, om deze te blindeeren, werd de ophooping van manschappen in de groote kazerne al erger en erger en lagen zij, om ruimte te winnen, als gepakte haring op den grond, waaruit ziekte en allerlei ongerief ontstonden.

Om nu hierin te voorzien, had de Genie voorgesteld, tenten op de wallen te plaatsen, welke om de week door een ander bataljon zouden worden betrokken. De Opperbevelhebber had zich met dit plan vereenigd, zoodat de tenten werden opgeslagen en het bevel werd gegeven, dat het bataljon van de 7^e Afdeeling ze het eerst zou betrekken. Hoewel het doel van den maatregel aan de manschappen werd voorgehouden, vermeende dit bataljon, dat bij toeval al sedert eenigen tijd minder goed dan het andere was gehuisvest geweest, zich verongelijkt; het voldeed alzoo niet zonder morren aan het bevel. Het ongeluk wilde nu, dat eene onweersbui losbrak en een slagregen volgde, waarop de Tientjes de aardigheid hadden van te gaan zingen: *Al de eendjes zwemmen in 't water*, terwijl het gewone *kwèk! kwèk!* daarbij weer niet ontbrak. De woede der manschappen van het 7e kende bij deze uittarting geene palen meer. Op eens verlieten zij hunne tenten, in den stormpas drongen zij in de door hen verlaten kamers en joegen de bezitnemers daarvan er uit.

De Opperbevelhebber, van deze daad van insubordinatie onderricht, toog aan het hoofd van zijn staf er naar toè, liet het bataljon van de 9e Afdeeling onder de wapenen komen en de geweren laden. Zoo toegerust, werden de verdoolde en van woede blakende manschappen aangesproken en aangemaand, naar hunne tenten terug te keeren. Gelukkig verlieten zij, aan de stem hunner officieren gehoor gevende, eindelijk de zalen en, daar de regen opgehouden had, brachten zij den nacht rustig in hunne tenten door. Den volgenden dag was het weder echter andermaal zeer ongunstig, hetgeen — of wel de vrees voor eene meer ernstige uitbarsting — den Opperbevelhebber besluiten deed, onder wewensel, dat er geruchten van aanval waren, het kamp te doen opbreken. Eindelijk besloot men tot het bouwen van houten loodsen, waardoor meerdere ruimte tot kazerneering beschikbaar kwam.

(Wordt vervolgd.)

Een slotwoord over: De eerste opleiding en de voortgezette oefening der Cavalerie.

„Keurig verzorgd”, zoo vangt in het Juni-nummer van dit Tijdschrift D's, van sarcasme vrije, bespreking aan over mijn vlugschrift, . . . dat werkelijk aan correctie te kort schoot. ¹⁾

Mijne verontschuldigenen daarvoor aan de lezers der brochure; zij kunnen er zich niet meer aan hebben geërgerd, dan ikzelf.

Gelukkig deed deze omstandigheid echter tot den grond der zaak niet af.

Indien ik thans overga tot eene behandeling van D's wederwoord, dan stel ik mij voor, dit zoo beknopt mogelijk te doen en niet te treden in eene bespreking van *alle* details; immers de hoofdlijnen, waar het voornamelijk om gaat, zouden, naar ik vrees, al te zeer vervagen.

Verder wil ik hier voorop stellen, dat ik geen oogenblik de illusie heb gekoesterd, noch koester, D. van zijne denkbeelden te bekeeren, nog minder, dat men door mijn geschrijf onder een ministerie DE MEESTER aan een, door mij onvoldoend geachten oefeningstijd zou *ontsnappen*, zooals D. het zoo kernachtig uitdrukt. ²⁾

Mijne bedoeling was alleen, om zoo spoedig doenlijk tegenover de, in een publiek geschrift verkondigde en, volgens mijn inzicht, voor onze oefeningen verderfelijke, denkbeelden van D. een tegenwicht in de schaal te werpen.

D. zou gaarne hebben gezien, dat ik meer uit eigen ervaring had gesproken en minder had geciteerd. Ik erken, bij mijne weerlegging niet te zijn uitgegaan van de vraag, wat D. gaarne zou hebben gezien.

Bovendien schuilt hier een addertje onder het gras. Immers ontging mij het cursief gedrukte *in den troep* dienen van D. niet ³⁾, daar dit waarschijnlijk als tegenstelling werd gebezigd met mij, die vele jaren in speciale betrekkingen doorbracht. Toch was ik daardoor in de gelegenheid bij het Wapen veel te zien en te vergelijken, waarschijnlijk meer, dan aan menigeen vergund was.

Echter stel ik er prijs op, mijn citeerend standpunt — niet van *een*, maar van *drie* Fransche schrijvers — eenigszins nader toe te lichten.

Naarmate men in jaren vordert, wordt men, geleerd door de onder-

1) Buiten schuld van den uitgever.

2) Blz. 404, 5e alinea.

3) Blz. 408, 3e alinea.

vatting, voorzichtiger, ik zou bijna zeggen bescheidener, in het geven van een oordeel over toestanden, welke men nog niet van alle zijden heeft kunnen bekijken.

Eerst sinds September 1905 is te onzent het stelsel van recruten-africhting bij de depots verlaten, terwijl in het najaar van 1906 voor het eerst eene geheele lichting militie voor eerste-oefening onder de wapenen kwam.

Vroeger in handen van speciaal daartoe uitgezochte officieren en onderofficieren, werd de africhting dus nog kort geleden overgebracht bij de veldeskadrans, bij officieren en kader, voor een groot deel ongewoon aan deze moeilijke taak.

Hoe wil D. dan verlangen, dat wij *nu* reeds op eigen ervaring zouden kunnen wijzen?

Neen, moest ik mijn oordeel dáárop gronden, dan zou ik mij, in mijn eigen oogen, hebben schuldig gemaakt aan eene laakbare zelfoverschatting; dus ging ik liever te rade bij hen, wier ondervinding in dit moeilijke vraagstuk over een tijdvak van twaalf jaren loopt, n.l. bij de Franschen. 1)

D. en ik zullen het niet eens worden, wij staan daartoe op te verschillenden bodem! Dat is juist van hem gezien!

D. wil den oefentijd regelen naar den drang, die er uitgaat van een deel onzer volksvertegenwoordiging naar vermindering van persoonlijke en financieele lasten; *ik* daarentegen wil dezen bepalen in verband met de geoefendheid van den mogelijken tegenstander. *Hij* wil zich aan het hoofd stellen van eene beweging, uitgaande van personen, die niet op de hoogte zijn en ook niet *kunnen* zijn van de te stellen militair-technische eischen; *ik* wil mij houden aan een der eerste grondregels van de richting, en weerstand bieden aan het gedrang, dat van de vleugels komt.

Zijt gewaarschuwd, mijnheer D! De voorbeelden zijn voor het grijpen, dat de zich als leiders opwerpende personen door de beweging worden medegesleurd veel verder, dan zij ooit hadden gewenscht of voorzien.

Is het zoo dom, zich op het standpunt te plaatsen van de Franschen, die, zooals D. zegt, te recht beducht zijn voor „de brutale schoktactiek” der Duitsche cavalerie?

Men denke niet, dat ik hier in eene vlaag van hoogmoedswaanzin een vizioen krijg van Nederlandsche „Schlachtenreiterei”! Maar wèl weet ik, dat onze oostelijke naburen ook van die frissche, offensieve,

1) In het wetenschappelijk jaarbericht 1906—1907 der Vereeniging ter beoefening der Krijgswetenschap (medewerker de 1ste Luitenant der Cavalerie H. H. VAN DOBBEN) wordt, blz. 165, de Revue de Cavalerie „het uitstekende orgaan” der Fransche Cavalerie genoemd.

Blz. 166, laatste alinea van bedoeld jaarbericht, wijst er op, hoe in het Wapen nog door elkeen wordt *gezocht* naar de juiste oplossing van het moeilijke probleem der recrutenafrichting, nu het depotstelsel is vervallen.

zoozeer aan het ruiterswapen passende tactiek zullen doen blijken bij het optreden, zelfs hunner kleinste verkennende afdeelingen en patrouilles.

Haar wordt niet ingeprent, zich bij de nadering des vijands angstvallig te verstoppen en weg te kruipen, maar wèl om dezen, met sabel of lans, lustig te lijf te gaan en uit het terrein weg te veggen.

Welnu, wil onze cavalerie aan haar doel beantwoorden, dan zijn daartegenover alleen te stellen vlotte, goed bereden verkenners, *gesteund door gesloten afdeelingen*, zij het dan slechts ter sterkte van geheele of halve eskadrons, desnoods van pelotons, en alle beziel met vertrouwen in eigen kracht, gevolg van uitmuntende geoefendheid!

Zoo niet..... dan zullen Uw wegkruipende Nederlandsche huzaartjes als kwajongens uit hun schuilhoeken worden te voorschijn gehaald, niet bij een oor, maar aan de punt van eene lans, terwijl Uw leger in den blinde zal rondtasten, verstoken van eenig betrouwbaar bericht omtrent den vijand!

Ik vraag mij af, welke tegenstanders de Heer D. zich wel voorstelt, dat onze Nederlandsche huzaren in het veld zullen ontmoeten. Toch geen Oessoeroeskische kozakken of Marokkaansche Khialla?

Een ulaan blijft een ulaan, of hij op Fransch of op Nederlandsch grondgebied caracoleert; hij is ons beider buurman en met den drang naar verkorten oefentijd stuit men hem niet in zijne brutale vaart!

Dit ten antwoord aan den Heer D., die vindt, dat wij cavalerie genoeg hebben en zich blijkbaar schaart onder de vanen van het kamerlid THOMSON, waar deze militaire specialiteit o. a. beweert, dat bij ons Wapen de gesloten aanval een „probaat middel is tegen gezonde „opvattingen.”¹⁾

In het artikel van den Heer D. heb ik te vergeefs gezocht naar eene grondige weerlegging van hetgeen door mij werd beweerd omtrent de rijkunstige snelafrichting van den recruit in 4 maanden of minder (niet van 2 jaren, zooals D. den schrijver van „Chansons d'Avril” in de pen geeft).²⁾

Toch behoort deze snelafrichting tot een der grondslagen, waarop het oefeningstelsel van den Heer D. berust.

Wat te zeggen van het volgende betoog?³⁾

„*Het is juist zoo logisch en practisch* gezien, al het kunstmatige en „wetenschappelijke bij de opleiding van den man te laten vervallen, „eens flink te *zondigen tegen de regelen der kunst* en alleen te *handelen naar de eischen der praktijk!*”

Welk eene antithese!

Alsof de regelen der kunst, ook op rijkunstig gebied, niet hand aan

1) In een artikel: „Leger-psyche en legersamenstelling”, voorkomende in de Mei-aflevering van de „Vragen des tijds”.

2) Blz. 409, 4^e alinea.

3) idem, 6^e alinea.

hand gaan met de eischen der praktijk! Alsof daarbij niet steeds is gezocht naar den eenvoudigsten weg!

Welnu, zet die, door langdurige ervaring gewettigde, regelen der kunst op zijde en Ge komt tot een schijnresultaat: in dit geval tot den fieren zondagsruiter, die trotsch op zijn kalm beestje uit promeneeren gaat, maar wien bij de geringste vroolijkheidsuiting zijns viervoeters, het hart van onder het fluweelen vestje in de verlakte laarsjes zakt!

Wat erg maakt D. het, waar hij mij beschuldigt „positief verkeerd te lezen”. 1)

Neen, mijnheer D., wel degelijk beschouwde ik de uitlating van Uw fameuzen, zelfgenoegzamen opperwachtmeester-instructeur in verband met den door den regimentcommandant gegeven leidraad. Aan de 1ste Afd. 3^e les, 1ste Gedeelte van de Ruiterschool te Paard, d. i. de oefening met de sabel, gaan immers de 1ste en 2^e les dier Afdeling en School vooraf?

Drijft Ge nu Uwe naïveteit niet wat ver, of is het U onbekend, dat juist deze beide lessen ongeveer de geheele quintessens van de rijkunstige opleiding bevatten?

Niet onnoodig komt het mij voor, er hier nogmaals op te wijzen, dat ik als eisch voor eene goede oefening van het eskadron stel, dat er nagenoeg geen paarden, wegens gebrek aan ruiters, van de hoofdoefening achter blijven, ten einde daardoor niet gebonden te zijn aan een uur van thuiskomst. Tevens zal het duidelijk zijn, dat dit bezwaar minder groot is gedurende de wintermaanden, daar in dat jaargetijde de buitenoefeningen van zelve moeten worden ingekrompen.

Verder is door mij steeds vooropgesteld, dat ik twee jaren noodig acht voor eene grondige opleiding onzer militie.

Welnu, dan kan ik mij met de formule $\frac{O-V}{2} \times 1,1 =$ de jaarlijksche sterkte der bij het eskadron in te deelen militie, zooals zij daar ligt, niet vereenigen, daar zij te weinig geeft, om aan de door mij gestelde eischen te voldoen.

Zoekt men naar het minimum, waarmede men kan volstaan, dan geraakt men er bij de geringste buitengewone omstandigheden beneden.

„Cijfers zijn positief”, roept D. uit; „overtuigingen, opvattingen, beweringen, gevoelens, ze glijpen door de hand!”

Eene phrase, mijnheer D! Cijfers zijn dikwijls positief..... onzeker of onjuist.

Cijfers zijn positief! In de formule van D. stelt V het aantal vrijwilligers voor. Hoe zal men bij de berekening, de waarde V bepalen? Weet men te voren, hoeveel man zich bij het eindigen van hun dienstverband zullen reëngageeren? Hoeveel zullen er wegens lichaamsgebreken den dienst verlaten, overgeplaatst worden bij het eskadron

1) Blz. 408, 5^e alinea.

ordonnansen, bij de depots, bij de marechaussee, bij andere korpsen of bij het Oost-Indische Leger?

Ge kunt er met de muts naar gooien, maar de cijfers glippen U door de vingers!

Ge spreekt van positieve cijfers en zoekt voor de oefeningen naar het minimum!

Kunt Ge te voren bepalen, hoeveel manschappen door kleine tijdelijke ongesteldheden (b. v. doorrijden) of ziekte niet aan de oefening kunnen deelnemen?

Welnu, ik heb voor mij liggen de uitrukkingsstaatjes van eenige weken en zie, dat bij één eskadron bedoeld aantal dagelijks varieert tusschen 6 en 12, zegge *twaa!f!*

Ge stelt U als eskadronscommandant voor, niet boven een maximum aantal verlofgangers te gaan, maar Ge ontvangt een telegram, dat een familielid van een huzaar gevaarlijk ziek ligt en zijn overkomst verlangd wordt. Zult Ge, U aan Uw positief cijfer houdende, hem verlof weigeren?

Ge wordt verrast door eene order van den Garnizoens-commandant tot levering van personeel voor het overbrengen van een arrestant; Ge moet detachementen geven tot deelname aan oefeningen buiten het garnizoen; men commandeert personeel tot het betrekken van de garnizoenswacht (Amsterdam), omdat het bij de andere korpsen niet voorhanden is; Ge geeft detachementen tot bewaking van de terreinen, waar besmettelijke veeziekte heerscht!

Hebt Ge het in de hand, hoeveel boosdoeners Ge verplicht zijt in de provoost te doen brommen?

In het kort, waar blijft Ge met uw positieve cijfers en met Uw zoeken naar het minimum, waarmede Gij bij de oefeningen kunt volstaan?

Eén stootje uit een hoek, vanwaar Ge het niet verwacht, en heel Uw kaartenhuis ligt ineen!

En dan zoudt Ge willen, dat ik strijd ging voeren over cijfers!

Een en ander met elkaar in verband beschouwd, doet van zelve in het oog springen, dat eene opkomst van *halve* lichten op 1 April en 1 October in mijn stelsel nog minder past, aangezien daardoor de eskadrons GEREgeld op ONVOLDOENDE sterkte blijven.

Ook zonder daarbij geteekende figuur zal het duidelijk zijn, dat in het stelsel, dat door mij wordt voorgestaan, steeds *twee* geheele lichten onder de wapenen zijn, waarvan ééne — stel de opkomst op 1 October — gedurende de wintermaanden niet, of minder, geoefend.

In het zomertijdperk beschikt de eskadronscommandant dan evenwel over een zoo compleet mogelijk eskadron.

Waar ik breedvoerig *mijn* stelsel van oefening heb ontwikkeld, dat ten doel heeft in het voor oefenen meest geschikte jaargetijde de sterkte, tot haar maximum op te voeren, en dit derhalve heb gesteld *tegenover* het stelsel van D., waarbij gezocht wordt, zich met een, volgens hem

nog bruikbare, minimum-sterkte tevreden te stellen, daar is het mij onbegrijpelijk, hoe D. kan beweren, dat mij zijn betoog, als ware het mij „nur Luft”, zou zijn voorbijgegaan.

Intusschen is het Ontwerp van Wet verschenen, waarbij de Minister van Oorlog bovenstaande quaestie aan het oordeel der Staten-Generaal onderwerpt.

Daarin wordt bij de cavalerie de duur van het eerste verblijf onder de wapenen gesteld op 19 maanden, met eene opkomst voor allen in de maand Maart. Voor één eskadron wordt eene uitzondering gemaakt, ten einde een proef te nemen volgens het stelsel van D (opkomst in 2 halve lichten).

Bij deze regeling heeft blijkbaar de wensch voorgezet, om in een oefentijd van $\pm$ 18 maanden één winter- en twee zomertijdperken op te nemen.

Het voordeel hiervan behoeft niet nader te worden aangetoond. Evenwel staat er een groot nadeel tegenover.

Begint de eerste opleiding der militie in Maart (of 1 April, zooals D. wil), dan valt het tijdstip, waarop deze manschappen alle oefeningen van het eskadron gaan medemaken, tusschen 1 Juli en 1 Augustus, d.i. op een oogenblik, dat de detail-oefeningen der eskadrons grootendeels op den achtergrond zijn getreden en de gezamenlijke, meer uitgebreide en van langeren duur zijnde oefeningen tot haar recht behooren te komen.

Zal nu dat invallen dezer vluchtig afgerichte huzaren niet hoogst storend op de gradueele opklimming der oefeningen werken? Zal er bij den eskadronscommandant geen begrijpelijke drang ontstaan, om de toch reeds te vluchtige eerste opleiding van den milicien-recruiet nog meer te bespoedigen?

Ik vrees er voor; dit tevens ten antwoord aan D. op zijne vraag omtrent den datum van opkomst.¹⁾

Ik zou er dan ook verre de voorkeur aan geven, deze aangelegenheid te regelen, zooals in het bovengenoemd wetsontwerp wordt voorgesteld voor de helft der lichten bij de batterijen veldartillerie, t. w. waar deze voor eerste oefening 1 October opkomt, gedurende 12 achtereenvolgende maanden wordt geoefend, vervolgens gedurende zes maanden met verlof gezonden, om daarna met 1 April nogmaals voor zes maanden onder de wapenen te komen.

In hoeverre deze maatregel echter past in een stelsel, waarbij gezocht wordt naar *vermindering van persoonlijke druk*, blijft mij een raadsel.

Thans nog een enkel woord over het kadervraagstuk, t. w. over de militie-luitenants.

Omtrent de eischen, aan onze officieren te stellen, wil D. blijkbaar niet worden overtuigd.

¹⁾ Blz. 411, voorl. alinea.

Ook vreest hij niet, of onder de aantrekkingskracht van het vroolijke, frissche ruitewapen, zullen zich genoeg liefhebbers aanmelden.

Discussie zal ons ook hierbij niet verder brengen.

Ik deel zijn optimisme niet.

Echter zou ik er hier nog op willen wijzen, dat ouders en voogden wel een woordje zullen medespreken, wanneer hun zoons of pupillen hunne studies willen onderbreken, om een paar jaren van „intens ruiterven” te gaan genieten.

De ondervinding leerde immers, dat het meerendeel der jongelieden, welke zich voor het reservekader aanmeldden — en uit die stof zal men toch ook de militie-luitenants moeten putten — dit niet zoozeer deed uit pure liefhebberij voor het ruitewapen, dan wel, omdat zij anders tòch als milicien in de gelederen zouden moeten plaats nemen. Zij kozen dus het voor hen minst onaangename deel.

Houdt D. zich niet met opzet wat onnoozel, waar hij verklaart, dat het hem een raadsel is, hoe ik eene lans kan breken voor de bruikbaarheid van de reserve-officieren en aan militie-officieren mijn vertrouwen ontzeg? ¹⁾

D. wil een deel der beroepsofficieren *vervangen* door militie-officieren, terwijl *ik* en beroepsofficieren en **reserve**-officieren wil behouden, omdat ik laatstgenoemden voor velerlei functiën bruikbaar acht, waarvoor anders beroepsluitenants moeten worden aangewezen, terwijl er zich jaarlijks een voldoende aantal van aanmeldt.

Hiermede heb ik nog eens in het kort onze voornaamste geschilpunten besproken.

De onderstelling, dat het tegenwoordige hem geringe waardeering en onaangenaamheden van allerlei aard zou kunnen berokkenen, is mij onbegrijpelijk van D. Tobben moet hij daarover niet; immers zijn naam is niet bekend en doet ook niet ter zake. Maar ook al ware dat wel het geval, dan nóg mag niet worden aangenomen, dat, waar hij en ik onze eerlijke overtuiging verkondigen in het belang der goede zaak, ook al is deze in lijnrechten strijd met de denkbeelden van hen, die boven ons zijn gesteld, deze laatsten ons dat op eene minder aangename of onheusche wijze zouden doen gevoelen.

Bovendien de kansen van D., om zijn evolutie-denkbeelden omtrent verkorten oefentijd verwezenlijkt te zien, staan beter dan de mijne: het ontwerp van wet ligt vóór ons!

Ook *ik* ben niet wars van proefnemingen...., maar met de noodige omzichtigheid en niet met het geheele Wapen gelijktijdig, zooals thans. Want daardoor wordt het maken van vergelijkingen onmogelijk en het terugkeeren van den ingeslagen weg, zoo deze verkeerd blijkt te zijn, moeilijker.

Immers, waar de quaestie van het blijvend gedeelte er niet alleen

¹⁾ Blz. 417, 2° alinea.

eene is van maatschappelijken, maar ook van financieelen aard, daar weegt laatstgenoemde factor in ons kooplieden-landje allicht het zwaarst.

Welnu, gaat men met het nemen van proeven niet uiterst voorzichtig te werk, dan kan er veel worden bedorven en loopt de patiënt gevaar, voor zijn leven te worden verminkt.

Het Ontwerp van Wet op verkorten oefentijd is er...., tevens een voorstel tot opheffing der onbruikbare cavaleriegarnizoenen Amsterdam en den Haag?

Aan de eene zijde wordt genomen...., wordt er aan de andere iets gegeven?

Eindelijk geef ik gaarne de verzekering, dat ik nog niet tegen mijn taak op zie, al zijn mijn verwachtingen van de toekomst niet hoog gespannen.

Toch vertrouw ik, dat de door D. voorgestane evolutie op militair gebied in zulk een langzaam tempo zal geschieden, dat ik niet meer in de termen val, om in de liefhebberij-comedie — het Nederlandsche Volksleger, D.'s hoogste ideaal — als acteur te behoeven op te treden.

Die taak zou mij te zwaar zijn!

Amersfoort, 9 Juli 1907.

H. D. TWISS.

NASCHRIFT.

Zoowel in het belang der zaak, als ter wille van het geduld onzer lezers en van de reeds in zoo ruime mate genoten gastvrijheid van den „Militairen Spectator” acht ik het gewenscht, thans niet weder op de repliek van Majoor T. te antwoorden.

Trouwens ik verklaarde reeds in mijn „Antwoord aan Majoor T.”¹⁾ dit niet te zullen doen en na lezing van zijn laatste pennevrucht valt het mij niet moeilijk, de overigens begrijpelijke neiging te onderdrukken, zijne opmerkingen opnieuw te ontmoet te treden, óók al zijn zij ditmaal van eene zekere stekeligheid niet geheel vrij te pleiten.

En juist daarom en óók omdat zij, goed beschouwd, de kern der zaak onaangetast laten, acht ik het verstandiger, bij mijn eens genomen besluit: „deze, tot heden kalme wisseling van gedachten, niet tot eenen onverkwikkelijken pennenstrijd te doen verworden” te volharden.²⁾

Bovendien, zooals Schr. opmerkte, het wetsontwerp, waarin de bewuste proef is belichaamd, is gereed, zoodat het nu m.i. maar beter is, het woord verder aan de practijk te laten.

Ik constateer ten slotte, dat óók Majoor T. niet „wars van eene proefneming is” en deze, evenals ik³⁾ „met de noodige omzichtigheid en niet met het geheele Wapen” wenscht te zien ingeleid.

Dus met één eskadron b.v., zooals het nu schijnt te zullen geschieden.

Laten wij daarvan dus kalm het resultaat afwachten en voorloopig zwiingend toezien.

D.

¹⁾ Mil. Spect. N°. 6, 1907, blz. 418, alinea 6.

²⁾ Id. blz. 403, alinea 5.

³⁾ Id. blz. 415, alinea 4. Zie ook vooral blz. 419, de laatste 2 alinea's.

Eenige denkbeelden omtrent de oefening en de organisatie der bereden artillerie,

DOOR

W. E. VAN DAM VAN ISSELT.

I.

Het blijvend gedeelte blijft..... zoolang het duurt. Al hebben de voorstanders van zijn behoud zich thans nog op het terrein van den strijd weten te handhaven, voor een ieder, die de teekenen des tijds verstaat, is het duidelijk, dat de duur van den actieven diensttijd der bereden Wapens in de toekomst niet onaangetast zal blijven. De Minister ELAND deed een eerste, bescheiden stap in deze richting, de Minister STAAL waagde een tweede, ingrijpender, doch zag zijn poging falen. Al werd voor het oogenblik de bestaande toestand gehandhaafd, toch blijft derhalve het vraagstuk actueel, in hoeverre de bereden artillerie — wij willen ons tot dit Wapen beperken — met een korteren actieven diensttijd dan de thans van kracht zijnde kan volstaan en of wellicht op hare organisatie ware te bezuinigen zonder de gevechtswaarde te schaden.

Een steentje bij te dragen, om deze vraag tot oplossing te brengen, wordt te meer een plicht, wanneer men zich rekenschap geeft van de ontzagwekkende sommen, welke in de naaste toekomst nog noodig zullen zijn voor militaire uitgaven, zelfs indien men zijn idealen niet hooger stelt dan consolidatie van den door de legerwetten-1901 nieuw in het leven geroepen, thans nog hoogst labielen toestand onzer levende strijdkrachten en daarbij alle illusiën ter zijde stelt van verdere uitbreiding van het militie-contingent, nieuwe schreden in de richting van den algemeenen dienstplicht, zoomede van eene landstormwet, die meer geeft dan schijn voor wezen. Groote sommen toch, zullen nog noodig blijken, eer ons nieuwe leger van 15 groote lichtenen behoorlijk geëncadreerd, gewapend en uitgerust, bovendien in doelmatige vredesgarnizoenen op behoorlijke wijze ondergebracht is. Dat het een overbodige weelde zijn zou jaarlijks op ons oorlogsbudget een grooter bedrag voor „oefeningen” te eischen dan thans het geval is, kan niemand staande houden. De jaarlijksche staten — bijlagen der begrooting — omtrent den voorraad geschut, munitie en geweerpatronen worden sedert eenige

jaren niet meer openbaar gemaakt; veelzeggend teeken! Het zware geschut der vestingartillerie is verouderd en tot snel vuren niet ingericht. Dringend heeft dit Wapen behoefte aan een modernen houwitser, aan licht snelvuurgeschut en aan moderne mitrailleurs. De kustartillerie vraagt om modern geschut met rookzwak kruut. In eene der laatste afleveringen van de Mittheilungen kan men den stand van het mitrailleur-vraagstuk voor het veldleger lezen. Daar worden alle Staten behandeld, zelfs Turkije en Montenegro. Slechts Nederland en China worden doodgezwegen. Georganiseerde rijwiel-afdeelingen ontbreken ons nog ten eenen male. Het vraagstuk van de verlichting onzer uitgestrekte onderwaterzettingen is in studie, evenals dat der luchtscheepvaart. Beide zullen op den duur financieele offers van ons vragen. Eindelijk roept ook het vestingstelsel om voorziening: de kringstelling van Amsterdam — thans sedert bijna 2 jaren in statu quo — onvoltooid; de kustversterkingen al even verouderd als de Nieuwe Hollandsche Waterlinie.

Met dit alles voor oogen is bezuiniging een dringende plicht. In de eerste plaats treffe men de zoo talrijke minder productieve uitgaven onzer oorlogsbegrooting; eerst in de laatste plaats bezuinige men op de oefeningsvoorwaarden van den troep.

Wat de bereden Wapens betreft, trachtte de vorige Minister van Oorlog te bezuinigen door afschaffing van het blijvend gedeelte. Waren zijn plannen doorgegaan, dan zou de bereden artillerie voortaan des winters over twee lichtingen beschikt hebben, des zomers over ééne. Men gevoelt, dat hierin iets tegennatuurlijks gelegen was: Des zomers, wanneer men de batterij dagelijks in haar geheel in allerlei terreinen oefenen kan, gebrek aan personeel; des winters, wanneer alle aandacht gewijd wordt aan de opleiding der recruten en het weinige dan beschikbare kader hiervoor broodnoodig is, een overvloed aan personeel. De Minister wilde burgercorveeërs geven en burgercantinebedienden; ook zou hij het wapen leeren om zuiniger om te gaan met het personeel. Krachtens het gulden beginsel, dat „noch tijd, nog geld, noch werkracht onnut mag gebruikt worden”, zouden allen zooveel mogelijk aan de hoofdopleiding deelnemen; het nuttig rendement van den troep ware aanmerkelijk opgevoerd. Dit had ten gevolge gehad, dat ook des winters eene grootere sterkte aan geoefenden (vrijwilligers en oude lichting) dagelijks voor den dienst beschikbaar bleef. Wat had men nu in het minst gunstige jaargetijde niet al deze menschen moeten doen, waar de 52 per batterij beschikbare troepenpaarden bijna alle noodig zijn voor de kaderlessen, de kaderopleiding, de rijlessen der recruten, die der officieren van onbereden troepen, enz., enz. Reeds thans komt de voortgezette opleiding der oude lichting des winters niet behoorlijk tot haar recht.

Om de bovenstaande bezwaren te ondervangen, werden verschillende middelen aan de hand gedaan:

a. De jaarlijksche lichting te vergrooten. Dit middel zou natuurlijk

te gemoet gekomen hebben aan het bezwaar van te weinig personeel in den zomer, doch dat van te veel personeel in den winter nog verergerd hebben. Daarbij komt, dat, indien het thans bestaande getal van 40 ingelijfden per batterij en per jaar oordeelkundig gekozen is, de batterijen, bij uitbreiding van dit getal, in geval van mobilisatie over te veel personeel zouden beschikken.

b. Opkomst der militie in Maart, gelijk voorheen gebruikelijk was. Men zou dan voortaan van 1 Maart tot 1 September over 2, in het wintertijdperk over 1 lichter kunnen beschikken.

Na jarenlangen strijd heeft de bereden artillerie eindelijk haar wensch vervuld gekregen: opkomst der militie in October. Dit tijdstip maakt het mogelijk, dat de detailopleiding in het ongunstige jaargetijde in de rijbaan en onder de snelvuurafdaken plaats vindt, terwijl nagenoeg een half jaar, het zomertijdperk, voor de gezamenlijke oefeningen in het terrein overblijft. De opkomst op 1 October is dus zoo rationeel mogelijk gekozen. Bovendien kan het beoogde doel niet worden bereikt door tot den ouden datum van opkomst terug te keeren: De recruten, in Maart opgekomen, zullen, als voorheen, niet vóór omstreeks 15 Juni als kanonnier in de batterij bruikbaar zijn; vóór dien tijd kunnen de gezamenlijke oefeningen door gebrek aan geoefend personeel niet behoorlijk tot haar recht komen, na 1 September zou dit door vertrek der geoefende lichter al evenmin het geval kunnen zijn. Voor de batterij in haar geheel bleef er als oefentijdperk slechts $2\frac{1}{2}$ maand over. Men zou bovendien het oude nadeel terugkrijgen, dat de opleiding van den man tot kanonnier en tot stukrijder door het zomertijdperk gescheiden wordt. Al deze nadeelen zijn zóó in het ooglopend en zóó algemeen bekend, dat het onnoodig is er verder bij stil te staan.

c. Een derde middel werd tijdens de behandeling der oorlogsbegroting in December 1906 aan de hand gedaan door het Kamerlid TYDEMAN. Hij raadde aan om, bij een actieven diensttijd van 18 maanden, na één jaar eerste oefening de eene helft der lichter nog 6 maanden te houden en de andere helft dan met verlof te zenden om haar na afloop van dien termijn voor 6 maanden weer onder de wapenen te doen komen. Ruiling tusschen beide helften van dit „blijvend gedeelte” natuurlijk toegestaan. Dit stelsel heeft — uitgaande van 18 maanden eersten diensttijd — groote voordeelen: Het schenkt eene constante sterkte van $1\frac{1}{2}$ lichter onder de wapenen en ondervangt daardoor zoowel de bezwaren van eene te geringe sterkte gedurende den zomer als die van eene te groote sterkte gedurende den winter. Wordt er economisch omgegaan met het ter beschikking staande personeel, dan heeft eene batterij aan eene sterkte van $1\frac{1}{2}$ lichter ruimschoots voldoende, te meer, waar men aannemen mag, dat de nieuwe bepalingen omtrent de werving — zoo zij wat meer algemeen bekend worden — het aantal goede vrijwilligers bij de bereden Wapens zullen verhoogen.

Een nadeel van het voorstel-TYDEMAN is het bezwarende voor de

2^e ploeg van het blijvend gedeelte, die den 2^{en} winter met verlof wordt gezonden om den daaropvolgenden zomer weer onder de wapenen te komen. Ruiling tusschen beide helften der lichting zou dit nadeel wellicht kunnen temperen.

d. Eindelijk zou het mogelijk zijn de lichting in 2 helften, b.v. op 1 Maart en 1 September te doen opkomen. Op die wijze heeft men eene gelijkmatige sterkte van 1½ lichting militie, doch men heeft steeds recruten. Steeds zullen er paarden gegeven moeten worden voor het recruten-onderricht; de batterij kan zelden of nooit met 6 aangespannen voertuigen uitrukken; de aandacht van den batterijcommandant en de in de batterij aanwezige krachten aan officieren en kader zijn steeds over de geoefenden en de recruten verdeeld, zoodat het bezwaarlijk zal zijn beide opleidingen behoorlijk tot haar recht te doen komen. Daarbij komt nog, dat de helft der lichting, die op 1 Maart opkomt, bij hare opleiding alle nadeelen ondervindt, aan de opkomst in het voorjaar verbonden. Heeft deze indeeling in 2 helften uit het oogpunt der verzorging van paarden, tuigen en materieel vele voordeelen, uit een oefeningsoogpunt — en dit behoort den doorslag te geven — heeft zij louter nadeelen. De eenheid in de opleiding, door de opkomst der geheele lichting op 1 October gewaarborgd, gaat verloren. Daarom verdient dit stelsel geen aanbeveling.

Hoewel een enkel der hierboven aangegeven middelen eene nauwgezette overweging waard is, schijnt ons — waar op het personeel der bereden artillerie en op den duur der eerste-oefening bezuinigd kan en moet worden — de volgende gedachtengang een logische: Eenerzijds moet de batterij steeds eene zoodanige sterkte hebben, dat paarden, tuigen en materieel ten allen tijde behoorlijk onderhouden kunnen worden en *des zomers* over voldoende personeel beschikt wordt om in batterijverband te oefenen (immers de winter is bestemd voor de detailopleiding van den man en het aantal beschikbare menschen is dan uit een *oefeningsoogpunt* onverschillig), anderzijds is het gewenscht, dat de Staat zoodanige voorwaarden schept, dat de man niet langer onder de wapenen gehouden wordt, dan voor zijn oefening noodig is. Wij gelooven weinig tegenspraak te zullen ontmoeten, indien hiervoor, bij opkomst op 1 October, één jaar wordt geëischt. In naam dient de man thans 18 maanden voor eerste oefening en 6 maanden in het blijvend gedeelte, doch het ware meer in overeenstemming met de werkelijkheid, indien gesproken werd van een eerste-oefeningstijd van één jaar en een blijvend gedeelte van één jaar. In het eerste jaar van zijn diensttijd heeft de man alles grondig doorloopen; daarna is hij een volwaardig kanonnier en stukrijder. Het programma voor het tweede jaar is zuiver eene herhaling van het geleerde; het Ontwerp-Voorschrift voor de opleiding van het Personeel der Bereden Artillerie noemt voor de opleiding in het tweede dienstjaar feitelijk geen enkel nieuw onderwerp. Gebrek aan gelegenheid en middelen, ten deele ook gemis aan over-

tuiging bij sommigen van de noodzakelijkheid eener voortgezette opleiding maakt, dat de dienstplichtige den tweeden winter in geoeffendheid weinig vooruitgaat. *Een groot deel der oude lichte komt in het tweede dienstjaar slechts sporadisch te paard.* Den tweeden zomer doet de man na 1 Juni, d. i. ten hoogste nog 4 maanden, weer dienst bij de uitrukkende batterij als stukrijder of kanonnier, en gaat zijne geoeffendheid vooruit, maar onontbeerlijk achten wij deze 4 maandsche periode uit een oefeningsoogpunt niet. Zij is in elk geval door een volledig tweede dienstjaar en voor 's Rijks schatkist en voor den man te duur gekocht.

Wij zijn de innige overtuiging toegedaan, dat, zoo de oefeningen doelmatig gehouden worden en het eerste onderricht intensief zij, wanneer er in de batterij een goede geest heerscht en de batterijcommandant er voor waakt, dat zijn recruten zooveel mogelijk dagelijks bij den dienst zijn, eene opleiding van één jaar alleszins voldoende is en de man hierop, 2 herhalingsoefeningen van 3 à 4 weken inbegrepen, nog 7 jaar in reserve een bruikbaar stukrijder en kannonnier blijft. Zeer zeker zou zulks het geval zijn, indien men breken wilde met den eisch, dat ieder veldartillerist tot stukrijder opgeleid wordt. Wel is het noodig, dat het overgrootste deel der manschappen als stukrijder optreden kan, doch de gevechtswaarde eener batterij zou o. i. in het minst niet geschaad worden, indien men, b.v. na afloop der zitoefeningen, de slechtste der 3 klassen recruten niet verder te paard africhtte. Daardoor zouden — in verband met het beperkt aantal per batterij beschikbare paarden — de beide andere klassen eene betere en snellere opleiding tot stukrijder kunnen krijgen.

Uit den aard der zaak zou de gang van het onderricht bij een actieven dienstdijd van één jaar een eenigszins andere moeten zijn dan de thaus van kracht zijnde. Wij stellen ons dien, als volgt, voor:

Bij hunne komst onder de wapenen worden de ± 36 recruten der batterij door den batterijcommandant op het oog, ook in verband met hunne geestelijke en lichamelijke ontwikkeling, in drie klassen (sectiën) verdeeld. Het recruten-onderricht wordt nu 6 à 8 weken lang sectiesgewijze gegeven. Daarna vindt de definitieve indeeling in 3 klassen plaats, waarbij de goede, de middelmatige en de minst gevorderde recruten in afzonderlijke klassen vereenigd worden. Heeft de batterijcommandant de eerste indeeling bij de opkomst onder de wapenen met zorg verricht en daarbij enkele oogenblikken met elk zijner recruten gesproken, dan zal het aantal noodzakelijke verschikkingen niet groot blijken. Een vereischte is het, dat de batterijcommandant gedurende deze eerste periode al zijn recruten veelvuldig gadeslaat en bij het stuk en in de ballenlessen en ook bij de theorieën, zoodat hij na dien termijn allen kent. De indeeling in drie klassen, welke nu getroffen wordt, moet met de uiterste zorg plaats vinden, daar zij de basis vormt voor het verdere onderricht. Natuurlijk zullen zich gevallen voordoen, dat een man zeer goed te paard is en zeer slecht bij het stuk of omgekeerd, doch deze gevallen zijn uitzondering en met een weinig goeden wil is de bedoelde

verdeeling zeer wel te treffen. Het zou uit den aard der zaak gewenscht zijn, indien men deze indeeling en voor het rijnderricht en voor de kanonnierschool en ook voor de theorieën afzonderlijk kon treffen, doch het recruten-tableau zou dan dermate ingewikkeld worden, dat de regeling practisch onuitvoerbaar blijken zou. Men moet zich dus met gemiddelden tevreden stellen. Het spreekt overigens wel vanzelf, dat de 3 klassen niet juist even sterk behoeven te worden.

Van 1 December af heeft men derhalve de goede, de middelmatige en de minst gevorderde recruten in afzonderlijke klassen bij elkaar. Deze indeeling is in hooge mate bevorderlijk aan den doelmatigen gang van het onderricht, zoowel te paard, als bij het stuk, enz. en stelt in staat rekening te houden met ieders intellectueele krachten. Wordt de aanvankelijk getroffen, min of meer willekeurige indeeling gehandhaafd, dan vordert men in iedere sectie met de goeden niet zoo snel als mogelijk is, omdat het onderricht geremd wordt door de achterlijken; deze laatsten komen niet behoorlijk tot hun recht, omdat zelfs een matige gang van het onderwijs hun op den duur nog te snel is. Ook begint de onderwijzer hen op den duur te verwaarloozen. Terwijl b.v. een ontwikkelde jongen den geheelen, vrij ingewikkelden opzet binnen eene week onder de knie heeft, zal een ander er na maanden nog weinig van begrijpen; terwijl de een na een enkelen dag de verdeelingen van den opzet en die op den sasring volmaakt begrijpt, den opzet zuiver stelt en goed tempeert, moet men met den an-alphabeet van meet af beginnen en gaat er soms een paar maanden mee heen, eer hij deze verrichtingen zuiver methodisch ten uitvoer brengen kan.

Uit de *goede* klasse moeten o. m. de milicien-korporaals, de artillerieverkenners en de ordonnansen voortkomen. Daar men na uiterlijk 2 maanden alle goede recruten in ééne klasse bijeen heeft, schenkt deze indeeling een waarborg, dat de beste elementen uit deze goeden worden opgeleid tot milicien-korporaal (later milicien-wachtmeester). Ook de opleiding tot korporaal, die hoofdzakelijk bij de batterij moet plaats vinden, komt nu beter tot haar recht, dan wanneer de goede elementen over de 3 sectiën verdeeld zijn en hier vrijwel verloren gaan. Met deze klasse wordt nu onmiddellijk aangevangen met de richtoefeningen, met de theoretische opleiding tot artillerieverkenner en tot ordonnans. Met de betere helft dezer klasse, die zich al spoedig teekent, vangt dan verder weldra ook de opleiding tot korporaal aan: onderlinge instructie, toon van commando, enz. Wat aan het militiekader in den regel ontbreekt, is niet zoozeer gemis aan de noodige intellectueele ontwikkeling, als wel aplomb om vóór den troep op te treden, te bevelen, snel en handig in te grijpen, enz. De opleiding moet hiermede rekening houden. Zoo spoedig mogelijk moet de a.s. milicien-korporaal voor eene klasse worden geplaatst, leeren om te commandeeren, voorts om in korte, duidelijk^e aanwijzingen, zonder het reglement op te zeggen, weer te geven, wat er bij het stuk op ieder commando gebeuren moet, last not least leeren om fouten snel op te merken en deze te doen verbeteren. De minst gevorderden dezer goede

klasse leveren de artillerie-verkenneren, alsmede de beste stukrijders en kanonniërs. Zoodra in het zeer vroege voorjaar de rijkunstige geoefendheid en het weder zulks toelaten, wordt met deze klasse b.v. eenmaal 's weeks het terreinverkennen enz. beoefend.

De *gemiddelde* klasse wordt opgeleid èn als kanonniër èn als stukrijder. De gang van het onderricht bij deze klasse is ongeveer de zelfde als die, welke bij willekeurige indeeling der klassen bij alle 3 moet gevolgd worden.

In de *minst gevorderde* klasse komen alle achterlijken en vooral degenen, die den minsten rijkunstigen aanleg bezitten. Deze klasse wordt verder niet te paard afgericht. Daar deze recruten $\pm$ 2 maanden de zit oefeningen te paard hebben medegemaakt, is hunne rijkunstige bedrevenheid voldoende om desnoods als kanonniër een vandehandsch paard te berijden (ontbreken der caissons).¹⁾ Deze geoefendheid moet onderhouden worden, door hen af en toe te paard te brengen, later ook bij de uitrukkende batterij. Daar in deze klasse ook de an-alphabeten en de intellectueel misdeelden opgenomen zijn, komen hieruit de Nos. 5 en 6 (patroonaangevers) voort, alsmede de reservemanschappen. Mochten in deze klasse enkele recruten geplaatst zijn, uitsluitend, omdat zij zeer slecht rijden, doch die intellectueel behoorlijk ontwikkeld zijn, dan krijgen deze bij de kanonniërschool een grooter aantal beurten als N°. 1 en 2, en treden in hunne klasse, waar het onderricht in de kanonniërschool altijd een eenvoudig karakter zal blijven dragen, weldra ook als stukscommandant op.²⁾

Bij het bovengeschetste stelsel worden de beste waarborgen verkregen, dat alle in de militie der bereden artillerie schuilende krachten behoorlijk tot haar recht komen en kan de gang van het onderricht tevens worden versneld. Doordien de achterlijken na 1 December niet meer rijden, kunnen de beide andere klassen om den anderen dag 2-maal rijden en komen deze recruten 9-maal per week te paard tegen 5- à 6-

¹⁾ Zie hieromtrent meer uitvoerig blz. 596 en 597.

²⁾ Het verdient aanbeveling in iedere klasse, die uit $\pm$ 12 recruten bestaat en dus ten allen tijde kanonniërschool houdt met 2 stukken, zoo spoedig mogelijk het sectieverband in te stellen, als inleiding tot de batterij oefening. Kanonniërschool van 9 à 10 man bij één stuk, zooals men die veelvuldig ziet beoefenen, is *uit den booze*. Dit leidt tot luieren van 3 à 4 man. De recruit leert alleen door *doen* en *veel doen*, niet van aanhooren, bijwonen en toezien. Een ieder zal dit beseffen, die bedenkt, dat de gewone man gewend is om met zijn handen en niet met zijn geest te werken, en die weet, hoeveel moeite het bij voordrachten, in de kerk, enz. zelfs den intellectueel ontwikkelde kost om altijd ook geestelijk present te blijven. Om de zelfde reden moet ook bij het houden van theorie over de tuigen ieder man, evenals de onderwijzer, een exemplaar van het in behandeling zijnde tuigdeel in de hand hebben en dit, te gelijk met den onderwijzer, uit elkaar nemen en in elkaar zetten. Zoodoende *doet* en leert de recruit. Meestal ziet men echter eene geheele klasse staan staren om één tuigdeel, dat de onderwijzer in de hand heeft.

maal thans (bij vele batterijen wordt al spoedig des Donderdags niet gereden). De officieren der batterij worden niet langer geplaagd, door rijles te moeten geven aan menschen, van wie toch nimmer een bruikbaar stukrijder te maken is, en de opleiding der achterlijken tot kanonnier kan beter tot haar recht komen, wat in den regel geen overbodige weelde is.

Een verdere tijdsparing kan worden verkregen door de zitoefeningen (het z.g. balspel) korter te laten duren, dan thans over het algemeen gebruikelijk is. Hoe logisch de grondgedachte hiervan moge zijn, hoezeer ze aan te bevelen zijn als grondslag voor a.s. officieren, voor remonteruiters, enz., die op Engelsch zadel zullen rijden, wij gelooven, dat men vergeefschen arbeid verricht, indien men — wat de rijkunstige opleiding van den bereden artillerist betreft — bij het balspel zijn idealen hooger stelt dan den man een meegaanden zit te schenken en hem zijn natuurlijke vrees te doen afleggen voor storten en voor het van 't paard vallen. Het zal menigen bereden artillerist zeker zwaar vallen de periode van het balspel te bekorten, met hetwelk men is opgegroeid en waarin men vertrouwen stelt. Te meer zal zulks het geval zijn, omdat dit onderricht voor leerling en onderwijzer animeerend is en men resultaten van zijn arbeid ziet: de recruit zit van dag tot dag beter, zijne stoutmoedigheid neemt toe, de klasse gaat steeds vooruit. Toch verricht men, waar meer dan b.v. 30, uiterlijk 40 lessen gegeven worden, improductieven arbeid, die tot tijdverlies leidt. Ons troepen-zadel, een echt oorlogszadel, geeft den man een staanden zit en sluit krachtig inwerken met zit en beenen vrijwel uit, terwijl ook de aard van het artillerie-paard, zeer zeker dien van het bij mobilisatie gerequireerde boerenpaard, meer energieke dan rijkunstig hoogstaande berijders vraagt.

Op de zitoefeningen kan en moet derhalve bezuinigd worden. De a.s. stukrijder moet leeren het *stuk te rijden*, d.w.z. een span *trekpaarden* te laten *trekken* en daarna harmonisch met andere stukrijders in eene bespanning leeren samenwerken. Daarom moet van de opleiding tot ruiter niet de hoofdzaak worden gemaakt, op die tot stukrijder meer de nadruk worden gelegd. Dit schenkt bovendien het voordeel, dat de paarden eener batterij, in hoofdzaak trekpaarden, zoo kort mogelijk als rijpaard in de manege, d.i. uit het tuig gaan en dus niet langer aan hunne eigenlijke bestemming onttrokken worden dan noodig is. ¹⁾ Het spreekt vanzelf, dat deze beschouwingen hoofdzakelijk de gewone stukrijders, d.i. de klasse der middelmatigen, gelden; met de goede klasse

¹⁾ In België worden de recruten, die 1 October voor eerste oefening onder de wapenen komen, somtijds op 15 November d.a.v. reeds op de spannen geplaatst. Toch heeft men er een zeer langen eerste-oefeningstijd.

Hoewel ik deze overhaasting allerminst wil toejuichen, blijkt niettemin uit dit feit, dat men ook in België bij de opleiding der stukrijders van de boven aangegeven beginselen uitgaat.

waarin zich de aanstaande korporaals, ordonnansen, enz. bevinden, moet men bij de opleiding tot ruiter wat verder gaan.

Waar de tegenwoordige recrutenopleiding op 1 Juni, d. i. na 8 maanden voltooid is, gelooven wij, dat in het bovengeschetste stelsel ruimschoots met 6 maanden ware te volstaan. Thans stellen velen zich tevreden, wanneer de man gedurende die 8 maanden 5-maal 's weeks rijdt. In het bovenontwikkelde stelsel rijdt de a.s. stukrijder 2 maanden lang 6-maal, daarna 4 maanden 9-maal 's weeks. Het aantal malen, dat hij in het bestaande stelsel op 1 Juni, in het voorgeslagen op 1 April te paard geweest is, verhoudt zich derhalve als $8 \times 5 : (2 \times 6 + 4 \times 9) = 40 : 48$. Gaarne toegevend, dat deze breuk niet zuiver de verhouding in rijkunstige geoefendheid weergeeft, respectievelijk op 1 Juni en 1 April, omdat in het hier voorgeslagen stelsel alles sneller in zijn werk gaat en er dus minder gelegenheid is om de verkregen geoefendheid te doen bezinken, zoo mag uit die verhouding toch wel de gevolgtrekking worden gemaakt, *dat de man in het hier voorgestane stelsel op 1 April een beter stukrijder zal zijn dan in het bestaande op 1 Juni.*

Dat het volstrekt geen overdreven eisch is een man op de hier geschetste wijze in 6 maanden tot stukrijder te vormen en dat hier allerm minst sprake is van eene sneldressuur ten koste van een deugdelijk resultaat, moge nog uit het volgende blijken: Vóór de afschaffing der plaatsvervanging kregen de treinafdeelingen jaarlijks, behalve plaatsvervangers, ook lotelingen. Eerstgenoemden kwamen in Maart op en dienden 2 jaar; laatstgenoemden kwamen in October d. a. v. op en gingen te gelijk met de plaatsvervangers met groot verlof, m. a. w. zij dienden slechts 17 maanden. De lotelingen, in October onder de wapenen gekomen, gingen half Februari d. a. v. — d. i. $4\frac{1}{2}$ maand later — als geoefende stukrijders naar de detachementen, waar zij de oude, op 1 Maart met groot verlof vertrekkende lichter moesten aflossen. Terwijl bedoelde recruten slechts hoogstens 6-maal per week te paard kwamen, werd in die $4\frac{1}{2}$ maand het balspel beoefend en vond daarna de africhting als ruiter plaats, waarbij ook over ongelijk terrein werd gereden. Vervolgens werd de man als stukrijder afgericht, terwijl ook het rijden van den bok, destijds ook nog met het driespan, moest worden geleerd. Bij de africhting als stukrijder omstreeks 15 Februari reden dergelijke menschen heel behoorlijk met bespanningen van vieren in draf op ongelijk terrein. Daarna gingen zij als afgerichte stukrijders naar de detachementen, waar zij veelvuldig, vooral ook bij manoeuvres, zelfstandig optraden. Ongelukken kwamen al even zeldzaam voor als thans bij de batterijen.

Met een dergelijke uitkomst voor oogen, welke jarenlang op groote schaal bij het wapen in de practijk verkregen werd, is het niet te veel geëischt, dat bij de batterijen in 6 maanden bruikbare stukrijders gevormd worden uit menschen, die 9-maal per week te paard komen. Te minder bezwaar kan er tegen deze aanname bestaan, wanneer men uitgaat van het beginsel, dat de rijkunstige opleiding van den stukrijder niet ein-

dig met het afsluiten der stukrijderschool-periode, eene opvatting, die bij sommigen schijnt te bestaan. Neen, de opleiding tot stukrijder eindigt voor den bereden artillerist op den dag vóór dien, waarop hij met groot verlof vertrekt, en tot zoolang behooren sectie- en stukscmandanten hunne aandacht te schenken aan het rijden en de houding van den man, het gelijkmatig trekken van het span, ook op den langen weg, en het behoorlijk samenwerken der stukrijders in de bespanning.

In 6 maanden kan tevens de opleiding tot kannonnier voltooid zijn, voor de 2 betere klassen zelfs de meest samengestelde richtoefeningen inbegrepen, mits de man gedurende dien tijd iederen werkdag 1 à 2 uur bij het stuk komt.

Na 6 maanden, d. i. op 1 April, kan derhalve de individueele opleiding der recruten ruimschoots voltooid zijn. De detail-oefeningen zijn afgeloopen en van genoemden datum af wordt na een korte stuks- en sectiesgewijze voorbereiding uitsluitend in batterijverband uitgerukt en geoefend, d. w. z. gedurende 6 maanden van het jaar. Ook dit is een groot voordeel. Geen wapen is samengestelder dan de bereden artillerie, geen wapen bestaat uit zulk een aantal elementen, die niet alleen behoorlijk op zichzelf moeten kunnen werken, doch wier samenwerking verzekerd moet zijn. Zoodra de rollen behoorlijk gekend worden (na den winter), moet het samenspel beoefend worden. Thans is hiervoor 4 maanden van het jaar beschikbaar. Is zulks wellicht voor den enkelen man voldoende, omdat deze in de winterperiode grondig onderlegd werd, voor de officieren en het kader, die des winters uitsluitend als instructeurs en zelden of nooit in hunne oorlogsfunctie optreden, is dit onvoldoende. De invoering van het snelvuurgeschut heeft het Wapen samengestelder, d. i. minder handelbaar gemaakt; het aantal richtwijzen is toegenomen; van de indirecte richting zal veelvuldig gebruik gemaakt worden; het in stelling komen zal met meer zorg dienen te geschieden dan voorheen. De waarneming is moeilijker geworden, de B.C. staat niet altijd meer onmiddellijk bij zijne batterij, wat verbindingsposten, optisch seinen enz., eischt. ¹⁾ Ook vallen tal van nevendiensten te verrichten, als doel- en terreinverkennen, waaraan voorheen ternauwernood werd gedacht.

Voor dit alles per jaar eene 6-maandsche oefenperiode ter beschikking te krijgen, is een groot voordeel. Die 6-maandsche oefenperiode wordt echter onmisbaar, wanneer men bedenkt, dat ons Wapen tactisch nog volstrekt niet op de hoogte staat, welke moderne bereden artillerie, zeer zeker in ons land met zijne moeilijke terreinen, behoort in te nemen. Gold voorheen eene batterij reeds voor goed geoefend, wanneer men alle formeele exercitiën op eene open heide met stiptheid uitvoeren en

¹⁾ Om den B.C. volkomen vrij te maken van zijne batterij bij het kiezen van de meest gewenschte opstellingen voor beide, zal de invoering van een telefoon per batterij onontbeerlijk blijken. Ook de Japanners maakten hiervan in den jongsten oorlog veelvuldig gebruik.

te Oldebroek achter de zoo zeer geliefde hoogtekam „schneidig” met 6 vuurmonden gericht in stelling komen kon, de tegenwoordige tijd stelt andere, hoogere eischen. Het geldt thans voor ons Wapen zich los te maken van die verderfelijke heidevelden en hoogtekammen, waar het optreden zoo eenvoudig, de artillerietactiek gesneden koek is en waar het verstand haast uitgeschakeld worden kan, omdat het normaal-schema altijd toepassing vindt. Het geldt thans voor ons Wapen zich te leeren redden in onze moeilijke, lage terreinen, die weinig uitzicht bieden, waar de wegen door slooten of hakhout begrensd en waar de batterijstellingen schaarsch zijn. Door den Fransch-Duitschen oorlog, HOHENLOHE, zijn Hollandsche aanbidders en last not least door ons schietterrein te Oldebroek op een dwaalspoor gebracht, moet de nationale artillerietactiek van meet af worden opgebouwd, wat te urgenter is, nu de moderne richtmiddelen de indirecte richtwijze practisch uitvoerbaar hebben gemaakt en het moorddadig vijandelijk vuur tot gedekt in stelling komen, alsmede tot eene veelvuldige toepassing der indirecte richting noodzaken zal.

Zoolang de bereden artillerie het vraagstuk niet heeft opgelost, hoe bij onze uit een artilleristisch oogpunt dikwerf zoo ondankbare terreinen van onze bereden artillerie het dankbaarst gebruik is te maken, zoolang iedere batterij niet snel en zonder wrijving op alle typen van smalle wegen in batterij komen en uit elke gedekte stelling snel richten, vuren en waarnemen kan, zoolang niet ieder onderofficier uit eene gedekte stelling een vuur op een bewegend doel leiden kan, staat ons Wapen niet op de hoogte, die tegenwoordig in Nederland vereischt wordt. Dat in verband met het vorenstaande eene zesmaandsche oefenperiode in batterij- en hooger verband geen overdaad is, zal verder wel geen toelichting vereischen.

In het hier geschetste stelsel van opleiding is een eerste-oefeningstijd van 12 maanden, althans voor den gewonen milicien voldoende; het 2^e halfjaar van den actieven dienstdtijd zet de kroon op het werk, omdat ieder nu onder verschillende omstandigheden voortdurend in zijne oorlogsfunctie geoefend wordt. De graad van geoefendheid zal aan het einde van dit jaar zeker niet ten achter staan bij die aan het einde van het 2^e dienstjaar thans. Ieder man is het geheele jaar door dagelijks eenige uren bij het kanon geoefend; de betere $\frac{2}{3}$ deelen der lichte zijn bovendien tot stukrijder opgeleid en zullen, omdat niet meer de geheele lichte als stukrijder afgericht wordt, ook in het zomerhalfjaar meer te paard komen, dan thans het geval is.

Wij zouden de organisatie der bereden artillerie derhalve willen baseeren op een eerste-oefeningstijd van één jaar, zooals dit ook in Denemarken het geval is (opkomst aldaar op 13 October). Vermoedelijk zou het Wapen dezen dan ook reeds gehad hebben, indien de moeilijkheid niet gelegen was in eene voldoende oefensterkte gedurende den zomer, in de verzorging van paarden, tuigen en materieel en in de

waarborgen, dat de lichting, slechts één jaar actief dienende, zooveel mogelijk dagelijks bij den dienst present zij en hieraan niet door de talrijke employementen onttrokken worde.

De Staat behoort voor de behartiging dezer belangen te waken door, behalve de presente lichting, voor een voldoende aantal, krachtens vrijen wil onder de wapenen zijnde manschappen te zorgen. Of men hiervoor vrijwilligers neemt of onder de wapenen blijvende dienstplichtigen van oudere lichtingen is thans vrijwel onverschillig. Voorheen deinsde men er te recht voor terug het aantal vrijwilligers per batterij uit te breiden: hun gehalte liet te wenschen over, men had reeds moeite de 18 vrijwilligers per batterij voltallig te houden en daarbij was het vrijwilligersstelsel een duur stelsel, daar het bij mobilisatie niet de minste elasticiteit schonk. De nieuwe instructie op de werving, die tal van doeltreffende bepalingen inhoudt, heeft vele dezer bezwaren doen vervallen. Geeft men zich de noodige moeite om die bepalingen, vooral in de gegoede handwerks- en landbouwersklasse, wat meer algemeen bekend te maken, dan zal en het aantal en het gehalte der vrijwilligers toenemen. Daarbij bezit het vrijwilligers-instituut voortaan ook de noodige elasticiteit, daar de man zich voor 10 jaar verbindt, waarvan hij 7 jaar in reserve mag doorbrengen. Niets belet nu het organiek aantal vrijwilligers wat uit te breiden; integendeel verdient zulks aanbeveling, omdat de stof tot opleiding van het beroepskader ruimer wordt.

Ter beantwoording van de vraag, hoeveel man krachtens vrijen wil per batterij onder de wapenen gehouden moeten worden om met ééne lichting dienstplichtigen van omstreeks 40 man de gewenschte vredes-presentsterkte te verkrijgen, dient vooraf vastgesteld te worden, hoeveel man men des zomers als minimum noodig heeft om behoorlijk te oefenen en in de tweede plaats, hoeveel man door detacheringen, employementen enz., aan de hoofd oefening onttrokken worden. De som dezer twee geeft de noodzakelijke vredespresentsterkte, tenzij blijken mocht, dat zij te gering is om paarden, tuigen en materieel in vredestijd behoorlijk te verzorgen, in welk geval men haar hooger nemen moet.

Bij de beantwoording der eerste vraag moet op den voorgrond worden gesteld, dat iedere batterij des zomers als regel zelfstandig onder haar eigen commandant moet kunnen oefenen. Samenvoeging van batterijen tot ééne volledige batterij of tot eene hoogere eenheid moet slechts af en toe geschieden. Nu kan iedere batterij in verband met het aantal beschikbare paarden onder gunstige omstandigheden met 6 complete bespanningen uitrukken. Vandaar, dat voorheen, toen per sectie één caisson ingedeeld was, als regel 4 vuurmonden en 2 caissons werden uitgebracht; de batterijcommandant oefende steeds met $\frac{2}{3}$ der gevechtsbatterij. Bij de invoering van het snelvuurgeschut heeft men per vuurmond één caisson ingedeeld en deze te zamen gevormd tot één onverbreekelijk geheel, „het stuk”. In verband met de 6 beschikbare bespanningen wordt derhalve tegenwoordig normaal met 3 stukken uitgerukt. De batterijcommandant oefent nog slechts met $\frac{1}{2}$ der gevechtsbatterij.

Hieruit blijkt, dat de oefeningsvoorwaarden voor de veldartillerie er door de invoering van het snelvuur-reglement zeer op achteruitgegaan zijn. De thans bereikte oefensterkte is een minimum. Daalt zij tot 2 stukken, dan heeft men nog slechts ééne sectie, het oorlogscommando van één luitenant. Aan de uitrukkende sterkte van 3 stukken moet dus als minimum worden vastgehouden. Op eene dergelijke batterij, waartoe normaal slechts behooren 1 kapitein, 1 à 2 luitenants, 4 wachtmeesters en even zooveel korporaals, moeten des zomers geoefend worden 1 kapitein, 2 à 3 luitenants van het Wapen, 1 officier, gedetacheerd van de Hoogere Krijgsschool, 4 tot 6 vrijwillig dienende wachtmeesters, even zooveel beroeps-korporaals, al het onder de wapenen zijnde militiekader, dat zelfde kader der herhalingslichtingen, het opgekomen reservekader en voorts in de meeste garnizoenen nog 3 tot 5 cadet-wachtmeesters. Dat het, zelfs voor den vindingrijksten batterijcommandant, die tal van neven-opdrachten en neven-oefeningen weet te bedenken, bijna ondoenlijk is al dit kader doelmatig en voortdurend met eene batterij van 3 stukken te oefenen, behoeft geen betoog. Aan dit minimum moet derhalve met alle kracht worden vastgehouden; geeft men het prijs, dan is het met de oefening der bereden artillerie gedaan.

Hoeveel man heeft men nu noodig om met 3 stukken uit te rukken? Het reglement geeft per stuk aan: 2×3 stukrijders, 5 onbereden bedieningsmanschappen en 1 reserve-man, totaal 12 man. In de jongste officieele beschouwingen en ook bij hare bestrijding werd steeds het cijfer 11 genoemd, zoodat blijkbaar de reserveman buiten rekening werd gelaten. Wenschelijk schijnt het dezen wél te eischen. Hij is noodig, omdat hij bij het in stelling komen op moeilijk hei- of duinterrein moet helpen; omdat hij evenzeer onmisbaar is bij het met handen in stelling brengen der stukken over grooteren afstand; omdat men, in stelling staande, door deze manschappen het doelmatig aandragen der munitie kan doen beoefenen, het seinen tusschen den batterijcommandant en zijne batterij, indien deze op grooten afstand van elkaar verwijderd zijn of het vormen van eene duivenpost tusschen de in stelling staande stukken en den gevechtstrein, enz., omdat deze manschappen eveneens noodig zijn bij het beoefenen van het keert maken op smalle wegen of bij het uitvoeren der z.g. manoeuvres de force, het recht zetten van een omgevallen voertuig, het trekken van stukken uit en door natte slooten, diepe greppels, enz. Als minimum zijn daarom $3 \times 12 = 36$ man onder normale omstandigheden bij den dienst noodig.

Dit bedrag is echter niet altijd voldoende. Bij de invoering van het snelvuurmaterieel is elke vuurmond onverbrekkelijk met een caisson vereenigd tot ééne eenheid: het stuk. Sedert de korpsen van dit materieel voorzien zijn, ziet men dan ook bijna uitsluitend op die wijze uitrukken. Dit achten wij verkeerd: zoodra bij het begin der zomeroefeningen opnieuw de behoorlijke samenwerking tusschen vuurmond en caisson tot één stuk verkregen is, moet de batterij nu en dan uitrukken met zes vuurmonden, waartoe het beschikbare aantal bespanningen den

batterijcommandant in staat stelt. Op die wijze oefent men meer kader dan met 3 stukken uitrukkende, kan het ordelijk, snel en doelmatig in stelling komen eener compleete batterij worden beoefend, zonder dat het samenvoegen van meerdere batterijen noodig is, kan de batterijcommandant zijne batterij oefenen in het snel afgeven van het eerste schot na het in stelling komen, kan de vuurleiding eener compleete batterij in allerlei terreinen beoefend worden, kunnen de verschillende richtmethoden practisch toepassing vinden en kan dus de batterij in alle opzichten een handelbaar werktuig worden in de hand van haren commandant. Daarbij komt nog, dat alleen door ook met 6 vuurmonden te oefenen, de officieren en het kader — inzonderheid de batterijcommandant — vertrouwd worden met het normale gevechtsfront eener batterij, oog zullen krijgen op de ruimte, voor haar in eene stelling benoodigd, en ook eenigermate de bezwaren zullen leeren kennen, verbonden aan de vuurleiding bij eene batterij van 6 stukken. Ook blijven op die wijze de kanonniers geoefend in het berijden der vandehandsche paarden, wat wij bijna niet meer zagen toepassen.

Men zal ons wellicht tegenwerpen, dat het uitrukken met vuurmonden zonder caissons in strijd is met het nieuwe reglement. Hiertegen zij aangevoerd, dat, waar uit een oefenings-oogpunt zulke groote voordeelen aan deze wijze van uitrukken verbonden zijn, men over dergelijke bezwaren moet heenstappen.

De 6 caissons, welke zulk eene batterij feitelijk vereischen zou, worden als „gemarkeerd” aangenomen. ¹⁾ Daarbij schijnt het een der deelen van het nieuwe reglement, hetwelk overigens boven onzen lof verheven is, dat het in het boven besproken opzicht eene te letterlijke navolging is van het Fransche voorschrift en dat te weinig rekening gehouden is met Nederlandsche toestanden. Wel degelijk had in het reglement de mogelijkheid meer op den voorgrond gesteld moeten zijn, dat de vuurmonden zonder caissons optreden. In ons polderland met zijne smalle, door slooten begrensde wegen, zal het meermalen ondoenlijk blijken ook de 6 caissons dadelijk mede in stelling te brengen; zij zullen wellicht later met handen in stelling gebracht kunnen worden, wellicht geheel moeten achterblijven. Het zelfde geldt onze overige terreinen, waar de meestal smalle wegen bijna altijd door slooten en hakhout begrensd zijn, en het „querfeldein” rijden, zooals men dit elders kent, dientengevolge slechts bij hooge uitzondering mogelijk is. Ook uit een tactisch oogpunt bestaat voor het oefenen met 6 vuurmonden derhalve alle grond.

Zal de batterij met 6 vuurmonden kunnen uitrukken, dan worden vereischt 3 stukrijders en 5 niet bereden bedieningsmanschappen per vuurmond of 48 man voor de geheele batterij. Dit cijfer is 12 man

¹⁾ Zeer nuttig schijnt het, de batterij af en toe ook met 6 vuurmonden en 6 caissons uitsluitend met achterspannen te doen uitrukken en dan in kalm tempo eene oefening dicht bij het garnizoen te houden. Men heeft dan nog paarden genoeg over voor al het kader, de trompetters, ordonnansen, enz.

hooger dan hiervóór noodig genoemd werd. Aannemende, dat de lichten, welke voor herhalingsoefeningen opgeroepen worden, voortaan steeds met halve lichten te gelijk onder de wapenen komen, opdat men zijn kruit niet in eens verschieet. blijkt, dat men, indien onder normale omstandigheden 36 man bij de hoofdoefening kunnen zijn, tijdens de periode der herhalingsoefeningen desgewenscht met 6 vuurmonden uitrukken kan. Immers eene halve herhalingslichting telt 12 à 15 man en is dus voldoende om de normale oefensterkte op te voeren tot 48 man.

Uitgaande van de thans bestaande detacheringen en employementen bij 2 regimenten veldartillerie en daarbij aannemende het ook door den Minister STAAL aangegeven beginsel, dat verschillende categorieën niet onmisbare geëmployeerden des zomers aan de hoofdoefening deelnemen, kwam ik tot de slotsom, dat de oefensterkte eener batterij tot 22 man, de sterkte, waarop voor de staltijden en het tuigenpoetsen gerekend mag worden, tot 28 man beneden de verplegingssterkte dalen kan. Kortheidshalve blijven hier de tot deze slotsom leidende berekeningen achterwege; slechts zij vermeld, hoe er op gerekend is, dat ruim de helft der oppassers van de bij de batterijen dienstdoende kapiteins en luitenants aan de hoofdoefening deelneemt en voorts de stalwachten, kamerwachten en parkknechts. Anderzijds is een niet te klein getal manschappen als ziek of „met verlof” aangenomen, hoewel in een stelzel, waarbij de dienstplichtige één in plaats van twee jaar actief dient, verlof voor hem niet bepaald noodig is. ¹⁾ Ook werd gerekend op het verloop der militie en de aanstelling van vrijwilligers tot korporaal — de verstrekte sterkte-opgave, waarvan uitgegaan werd, dagteekende uit de maand Januari — terwijl bij de berekening der oefensterkte aangenomen werd, dat de milicien-korporaals reeds aangesteld zijn. Daar er niets tegen is, dat deze op de staltijden deelnemen aan het paardenpoetsen, zijn zij bij de berekening der sterkte daarvoor niet afgetrokken.

Houdt men nu, behalve ééne lichting militie van 40 man, waarvan er gemiddeld reeds dadelijk 5 afgekeurd worden, nog 24 man krachtens vrijen wil onder de wapenen, dan bedraagt de verplegingssterkte $24 + 40 - 5 = 59$ man; de sterkte bij de hoofdoefening kan nu dalen tot $59 - 22 = 37$ man, die op de staltijden, enz. tot $59 - 28 = 31$ man. Daar men voor het tuigenpoetsen en het paardenpoetsen bovendien beschikken kan over een deel der vrijwillig dienende korporaals en der trompetters, wordt hiermede zeker aan alle billijke eischen voldaan en kan een batterijcommandant, wien bovenstaande sterkte gegeven wordt, zijne batterij, wat oefening en toestand van paarden, tuigen en materieel betreft, behoorlijk in orde houden.

Bovenstaande cijfers worden per batterij nog 3 à 4 man gunstiger,

¹⁾ Vier dagen met Kerstmis of Nieuwjaar en vier dagen met Paschen of Pinksteren ware voldoende. Totaal 8 dagen.

indien, wat hierna voorgesteld zal worden, de depots afgeschafte werden en men hieraan derhalve geen personeel meer behoefde te geven. Aanbeveling zou het verdienen, de herhalingslichtingen zooveel mogelijk te doen opkomen in het tijdvak van 1 Juli tot 1 October, zowel omdat het onderricht der batterijen dan het verst gevorderd is, als omdat men dan de 4 aangestelde milicien-korporaals als stukrijders mist.

Jaarlijks na 1 October, wanneer de oude lichting met groot verlof vertrokken en de nieuwe juist onder de wapenen gekomen is, zou men in den hier gevolgden gedachtengang voor alle detacheringen, employementen enz. en tevens om in allerlei opzichten bij het eerste onderricht der recruten, de rijlessen, het paardenpoetsen, enz. behulpzaam te zijn, slechts over hoogstens 24 man per batterij beschikken. Op het gedeelte, dat hiervan bij de batterij overschiet, zou de geheele wachtdienst neerkomen, wat te drukkend zou worden; ook zou er geen voldoende personeel zijn, om de recruten bij hun eerste militaire schreden in alle opzichten te helpen. Daarom achten wij een blijvend gedeelte van $\frac{1}{2}$ lichting gedurende 3 maanden, d. i. tot 1 Januari, noodig. Na dien datum zullen de recruten dus aan enkele wachten, zooals stalwacht en kamerwacht, moeten deelnemen. Bij den bestaanden toestand komen zij reeds van af ongeveer 1 December op stalwacht.

Daar de vrijwilligers voortaan ook in reserve moeten dienen, zal het aantal in vreedetijd onder de wapenen zijnde vrijwilligers in oorlogstijd uitbreiding ondergaan en zodoende de totale oorlogssterkte der batterij doen toenemen. Zulks is ook noodig, daar het aantal manschappen, dat thans op de contrôles der batterijen voorkomt, niet voldoende is om bij mobilisatie en de batterij zelve te voorzien en het aandeel te leveren in de lichte munitiecolonne der afdeeling, de reservebatterij en het depot van het regiment, benevens dat in den munitietrein der divisie. Het verloop, dat in de eerste mobilisatiedagen ontstaan zal (zieken, afgekeurden, achterblijvers, enz.), en dat veilig op 10 % der sterkte gesteld kan worden, blijft hierbij nog buiten beschouwing. Eerst, wanneer de nieuwe bepalingen omtrent de werving eenige jaren gewerkt hebben, zal men zich een juist denkbeeld kunnen vormen omtrent de vermeerdering, welke de oorlogssterkte uit dien hoofde ondergaat. Mocht dit tegenvallen, dan zal men de jaarlijksche lichting militia per batterij nog met 2 à 4 man moeten verhoogen, wat de oefeningsvoorwaarde, enz. gunstiger maakt. Het oogenblik, om in deze vraag te beslissen, zal echter eerst dan gekomen zijn, wanneer het nieuwe stelsel der jaarlijksche lichtingen à 40 man per batterij geheel zal doorgewerkt hebben. ¹⁾ Ook de oprichting van het 4e regiment veldartillerie, waardoor de bestaande batterijen de laatste jaren steeds dienstplichtigen moesten afgeven aan de nieuw op te richten, maakt, dat men thans geen juiste gegevens heeft omtrent de oorlogssterkte, die bij de bereden artillerie uit 8 lichtingen, à 40 man elk, voorkomt.

¹⁾ De lichting 1905 was de eerste, die 40 man per batterij telde.

Ten einde een beeld te krijgen van de bezuiniging, welke het hier uitgewerkte stelsel met éénjarigen eerste-oefeningstijd schenkt, moet men de voorgeslagen en de bestaande vredespresentsterkte met elkaar vergelijken. In het voorgeslagen stelsel heeft men gedurende 9 maanden van het jaar eene theoretische vredespresentsterkte van $24 + 40 = 64$ man; gedurende 3 maanden (1 Oct.—1 Jan.) een halve lichter meer, derhalve 84 man. Gemiddelde vredessterkte 69 man. De thans bestaande sterkte is in theorie $18 + 2 \times 40 = 98$ man. Bezuiniging per batterij 29 man. Neemt men nu aan, dat een bereiden artillerist onder de wapenen 70 cent per dag kost, wat *zeer matig* berekend is, ¹⁾ dan schenkt het hier ontwikkelde stelsel, de trainafdeelingen en de depots voorloopig nog buiten rekening latende, eene bezuiniging per jaar, van $365 \times 26 \times 29 \times f0,70 = f192.647$ of ongeveer 2 ton gouds. Naar onze meening zou de slagvaardigheid der bereiden artillerie door deze bezuiniging in het minst niet worden geschaad.

(Slot volgt.)

- 1) Een rijdende artillerist kost zeker meer.

Één van zin.

I. JUBILEUM.

In dezen tijd valt het veertigjarig ¹⁾ bestaan van de Pruisische, het vierjarig bestaan van de Nederlandsche schietschool ²⁾ der Bereden Artillerie.

Het omgekeerde ware beter.

Omdat wij dan, naast zwakke zijden, die gelegen zijn in de geringe getalsterkte en den geringen munitievoorraad onzer artillerie, vergeleken met die van onze vermoedelijke vijanden ³⁾, benevens in verschillende andere factoren, waarvan de opsomming hier niet noodig voorkomt, — ook eene *sterke* zijde zouden bezitten, n.l.:

omdat wij dan in de schietkunst hadden kunnen uitmunten.

Is er reden om te wanhopen?

Neen.

Wèl is er reden om aan te stappen.

En vlug!

II. BIJ SNELVUREND GESCHUT BEHOORT EENE SNELWERKENDE BEVELVOERING.

Deze stelling behoeft m. i. geen nader bewijs.

Snelvurend geschut hebben wij *ontvangen*; de daarbij behoorende snelwerkende bevelvoering dienen wij door *eigen* inspanning te verkrijgen.

Dit vraagstuk heeft twee zijden: de eene betreft de bevelsmiddelen en de wijze van bevelvoering (*bevelsmechanisme*), — de andere betreft de oefening (*training*).

De bevelsmiddelen en de wijze van bevelvoering.

In het Ontwerp-reglement is de wijze van bevelvoering bij de in stelling staande batterij, *met commando's*, geregeld.

Omtrent het *teeken* als bevelsmiddel en de wijze van bevelvoering bij het gebruik van teekens is alleen vermeld:

¹⁾ De *definitieve* organisatie der Pruisische schietschool dateert van na den oorlog van 1866.

²⁾ Bedoeld wordt: de Oefeningsbatterij.

³⁾ Niet waar, wij zullen toch waarschijnlijk die vijanden en geen windmolens te bevechten hebben.

„Ook kan hij (de B.C.) voor bepaalde gegevens, teekens met de batterij vaststellen”.

Bij de in 1906 gehouden schietoefeningen is het nut gebleken, hetwelk de beschikking over een stel teekens kan opleveren, dat onder omstandigheden, welke het commandeeren bemoeilijken of niet wel mogelijk maken, eene verzekerde en snelle bevelvoering waarborgt.

Deze omstandigheden zijn o. a.

- 1°. het gedruisch van den slag,
- 2°. tijdelijke schorheid,
- 3°. tijdelijke hardhoorigheid,
- 4°. minder scherp hooren, ten gevolge van het gebruik der bij snelvuurgeschut noodzakelijke watjes in de ooren,
- 5°. sterke wind,
- 6°. groote batterijen,
- 7°. batterijen, over eene groote breedte opgesteld,
- 8°. groote afstand tusschen den B.C. en zijne batterij. ¹⁾

Het in 1906 gebezigde stel teekens heeft bij het 2^e regiment veldartillerie eene zeer scherpe proef doorstaan. De mogelijkheid van de bevelvoering op teekens is daarbij overtuigend gebleken. Verschillende stelsels kunnen toepassing vinden. Het komt vooral aan op een eenvoudig *en* snel werkend stelsel voor het seinen van cijfers. Het hiervoor in 1906 gebezigde stelsel is ontleend aan het aanwijzen der treffers op de infanterieschijf. Dit dient m. i. behouden te blijven. Wat de overige teekens betreft, kunnen verschillende wegen worden gevolgd. De vraag omtrent de keuze is aanhangig. De bevelvoering op teekens staat thans op het schietprogramma.

N.B. De bevelvoering kan ook geschieden *per telefoon*. Deze wijze is bij de in dit jaar te houden schietoefeningen *in studie* genomen.

Wijze van bevelvoering bij het gebruik van teekens.

Het onderstaande is onafhankelijk van de keuze van het teekenstelsel. Het bevat eene *volledige* en *stelselmatige* wijze van bevelvoering op teekens, meer in het bijzonder voor het geval, dat de B.C. zich op grooten afstand van zijne batterij bevindt.

Afwijkingen van de beschreven wijze kunnen ten gevolge van verschillende omstandigheden wenschelijk of noodzakelijk zijn. ²⁾

¹⁾ Niet elke van deze omstandigheden noopt tot het gebruik van teekens. Bij tijdelijke schor- of doofheid kan stem of gehoor geleend worden; sterke wind kan het geluid ook *dragen*. De moeielijkheden kunnen zich echter bijeenvoegen. — Dit ten overvloede.

²⁾ De bevelvoering op teekens is nog *mogelijk*, als alleen de B.C. en één persoon in de batterij de teekens kennen.

Dit is eene nood-bevelvoering, evenals de bediening van een stuk door één man (mogelijk, maar) een nood-bediening is.

Het geldt *hier* de vraag naar de organisatie van eene verzekerde *en* snelle bevelvoering.

De uitgifte der bevelen.

De B.C. heeft bij zich een *opschrijver*, tevens *seinencontroleur* (de hulprichter) en een *seiner* (*seiner* B.C.).

Terwijl hij door den kijker waarneemt, zegt hij, *kort af*, zijn waarnemingen, die door den opschrijver worden aangeteekend. ¹⁾

Onmiddellijk daarop neemt de B.C. de aantekening van den opschrijver over en schrijft op en dicteert te gelijk aan den seiner de te seinen teekens. De opschrijver controleert (zoo noodig met een kijker), of de teekens in de batterij goed worden overgenomen.

De ontvangst der bevelen.

Bij den S.C. aan de zijde van den B.C. bevindt zich een seiner (*batterijseiner*).

Deze maakt, zoolang niet geseind wordt, front naar den seiner B.C.

Zoodra laatstgenoemde het teeken „*attentie*” geeft, geeft hij dit terug, waarschuwt te gelijk door *luid* „*attentie*” te roepen en maakt daarna front naar de batterij.

Zoodra een bevel is uitgevoerd, vestigt het personeel der batterij onmiddellijk zijne aandacht op den batterijseiner.

Bij iederen S.C. bevindt zich een opschrijver. De S.C., aan de zijde van den B.C., neemt de teekens, zoo noodig met den kijker, waar en zegt ze na, teeken voor teeken, welke door den batterijseiner onmiddellijk worden geseind. De opschrijver schrijft alleen op, wat op zijne sectie betrekking heeft.

De andere S.C.ⁿ. nemen de teekens van den batterijseiner waar, zeggen ze na, voor zooverre ze op hunne sectie betrekking hebben, terwijl de opschrijvers aantekenen.

Bij elk stuk ziet één der Nos. (N°. 1, 4 of een der anderen) naar den batterijseiner en zegt de teekens na. De St.C. teekent op, wat op zijn stuk betrekking heeft. Ook kan de St.C. kijken en een ander opschrijven.

Onmiddellijk na ontvangst van bevelen, berekenen ²⁾ de St.- en S.C.ⁿ.

¹⁾ Indien de hulprichter den B.C. bij de waarneming behulpzaam is, hetgeen aanbeveling kan verdienen, dan geschiedt het opschrijven na afloop der waarneming.

Indien de B.C. bovendien nog over de hulp van een officier bij het waarnemen beschikt, hetgeen mede wenschelijk kan zijn, dan kan de arbeid op verschillende wijzen worden verdeeld.

²⁾ Rekenen!? In het gevecht!? Ja, daaraan moeten wij in vele gevallen gelooven.

Ter geruststelling zij echter vermeld, dat de moeilijkste berekeningen, welke hier worden bedoeld, n.l. die voor den S.C., wanneer elk van zijn stukken eene hulpcorrectie heeft, zijn uitgevoerd bij eene eerste schietoefening met scherp met het nieuwe materieel, door een gewonen milicien, die slechts tot zijn tiende jaar schoolonderwijs had genoten.

De gevechtssfeer op de verschillende deelen van het gevechtsveld en in de verschillende fasen van het gevecht is verschillend bewogen. — Men denke

zoo noodig de nieuwe hoekmeterstanden. De St.Cⁿ. doen de noodige Cos. De S.Cⁿ. controleeren deze zoo noodig door navraag.

N.B. Het waarnemen en het opschrijven van teekens kunnen *niet* door één persoon worden verricht. Eén persoon neemt de teekens waar, concentreert daarop zijne aandacht, laat zich door niets daarvan afleiden, kijkt alleen naar den seiner, — de opschrijver luistert en schrijft.

Het opschrijven. ¹⁾

Dit moet accuraat en snel geschieden, dus volgens een bepaald stelsel van afkortingen. Ieder opschrijver dient eene afzonderlijke plaats te bestemmen voor de berekening der opvolgende hoekmeterstanden.

Het opschrijven kan geschieden o. a.:

1°. met krijt op den staart der affuit,

2°. met eene griffel op een leitje, ²⁾

3°. met potlood op een bloc-notes, in den vorm van een notitieboekje.

Hieronder volgen voorbeelden van de wijze van opschrijven voor den B.C., een S.C. en een St.C.

Afkortingen.

A = Artillerie. I = Infanterie. H = Hoekmeter. bv = Breedteverdeding. T = Terreinhoek. I = 1ste stuk. 2800/S = 2800 schok. 2900/3000 = 2900, tempg. 3000. B + 7 = Batterij 7°/₀₀ meer. 2 w III = 2°/₀₀ wijder op het 3^e stuk. V + 2 = 5^e stuk 2°/₀₀ meer. L¹⁰ = Lagenvuur 10 seconden. 3 S = 3 Schoten. S = Spreiden. BS = Breed Spreiden. V = Vooruitgaand. hc = hulpcorrectie. • = In de richting.

Voor den B.C.

Hoekmeterstanden:

Commando's.	Waarnemingen.
A, H 1—05, bv 8, T 105,	
I, 2800/S.	7 R, —
B + 7, 3200.	3 L, +
B — 3, 3000.	•, +

aan de sfeer van den strijder in het bajonetgevecht en aan die van den opperbevelhebber van een strijdend leger. — Dit zijn de uitersten van eene lange reeks.

In die reeks heeft het „rekenen”, hetwelk hier is bedoeld, reden en recht van bestaan verkregen.

¹⁾ De bevelvoering, *zonder* opschrijven, is mogelijk maar eene noodbevelvoering. Het geldt *hier* de vraag naar eene verzekerde bevelvoering.

²⁾ Het personeel der 6^e batterij van het 2^e regt. V. A. was bij de schietoefen. in 1906 voorzien van leitjes, welke goed voldeden.

			I ²⁾
B — 20, 1) L ¹⁰ , 2900/2950.	7R 5R 2R • 2L 4L		
	— ? + — ? —		
	SH 3		I
2 w III, L ⁵ , 2900/3000.	• 2R 1L • • •		
	? ? + ? — —		
V + 2, 2900, 3 S.	SH 0—1		
	enz.		

Voor een S.C. (Rechter Sectie)

Commando's.	Hoekmeterstanden.				
		II		I	
A, H 1 — 05, bv 8, T 105,	hc	+	0,11	+	0,27
	H		1,05		1,05
I, 2800/S.	bv	+	8		
			1,24		1,32
B + 7, 3200.			1,31		1,39
B — 3, 3000.			1,28		1,36
B — 20, L ¹⁰ , 2900/2950.			1,08		1,16
2w III, L ⁵ , 2900/3000.			1,06		1,12
2900, 3 S.			enz.		

Voor een St.C. (2^e stuk)

Commando's.	Hoekmeterstanden.			
	hc	+	0,11	
A, H 1 — 05, bv 8, T 105,	H		1,05	
I, 2800/S.	bv	+	8	
			1,24	
B + 7.			1,31	
B — 3.			1,28	
B — 20, L ¹⁰ , 2900/2950.			1,08	
2w III, L ⁵ , 2900/3000.			1,06	
2900, 3 S.			enz.	

De Oefening in de bevelvoering.

De bevelvoering omvat de *waarneming* (van het doel en van de *springpunten*; grondslag voor de bevelen) en de *uitgifte der bevelen*.

¹⁾ Het inschietpunt ligt 20⁰/₀₀ van den vleugel.

²⁾ Waarneming van het schot van het 1ste stuk.

voor wat de taak van den B.C. betreft, — de *ontvangst* en de *overbrenging* der bevelen naar de bedieningsnummers, voor wat de taak der S.Cⁿ. en St.Cⁿ. betreft.

Wil de bevelvoering snelwerkend zijn, dan dient zij tot gewoonte te worden.

Om tot gewoonte te worden, dient zij veelvuldig te worden beoefend.

Daartoe is noodig, dat de gelegenheid tot oefenen *binnen bereik* en *gemakkelijk* zij en de werkelijkheid daarbij met *klimmende* zorgvuldigheid worde nagebootst.

De noodzakelijkheid van oefeningen in de bevelvoering bij vuren met scherp onder leiding van bekwame *en* ervaren schietinstructeurs (bij schietcursussen van voldoende duur der Oefeningsbatterij) springt in het oog.

Deze oefeningen en die van de korpsen te Oldebroek blijven hier echter verder onbesproken. Het navolgende bepaalt zich tot de oefeningen in de garnizoenen.

De regeling der oefening in de *ontvangst* en de *overbrenging* der bevelen (taak van de S.Cⁿ. en St.Cⁿ.) is eenvoudig.

De regeling der oefening in de *waarneming* en de daarop gegronde *bevelsuitgifte* (taak van den B.C.) vergt meer inspanning — reden om daaraan gezette en blijvende aandacht te wijden.

Grondslag voor de *bevelsuitgifte* zijn:

1°. het *doel*. Hierbij valt te onderscheiden: *vorm* en *actie*. De actie kan zijn: *beweging* en *vuur*.

2°. de *springpunten der eigen schoten*. Deze moeten *gehoorzamen* aan de bevelen van den B.C.

De gehoorzaamheid der springpunten is alleen te verkrijgen bij oefeningen, waarbij het terrein, de doelen en springpunten op verkleinde schaal worden voorgesteld (*kamer- en park-panorama's*).¹⁾

Bij oefeningen in het terrein moeten dus de springpunten worden *ondersteld* en de waarnemingen aan den B.C. medegedeeld.

Bij deze oefeningen moet echter met inspanning ernaar worden gestreefd de doelen, zoo in vorm als actie, zoo goed mogelijk voor te stellen.

Daartoe dient een *stelsel van licht doelenmaterieel* te worden *georganiseerd, gebruikt, bestudeerd* en *ontwikkeld*.

Aanvankelijk zal de gelegenheid voor het gebruik van dit materieel zich wel dienen te bepalen tot de oefeningen onder leiding van den afdeulings- (regiments-)commandant.

Het is *noodzakelijk, dat deze oefeningen, in het IV. tijdperk, éénmaal in de week worden gehouden*, in afwisselend terrein en onder wisselende omstandigheden.

Noodig is het mede ernaar te streven, dat binnen korten tijd, ook

¹⁾ De z.g. petarde-oefeningen in het terrein hebben dus alleen nut voor elementair onderricht in de waarneming.

voor de oefeningen der batterijen, over dergelijk materieel kan worden beschikt.

Wel kunnen, ook zonder deze beschikking, doelen worden *ondersteld*, in of achter terreinvoorwerpen, waarbij dan de uitbreiding in de breedte wordt aangegeven — en kan hierbij op *nuttige* wijze het bepalen van de gegevens voor het 1ste schot, voornamelijk op infanteriestellingen, worden beoefend, maar noodig is het, dat door de beschikking over gemeld doelenmaterieel meer overeenkomst met de werkelijkheid worde verkregen.

De oefeningen in het terrein en die met behulp van panorama's vullen elkander aan.

N A S C H R I F T.

De opmerking is gemaakt, dat het jammer is, dat middelen, als hier bedoeld (panorama's en licht doelenmaterieel), slechts gedurende eenigen tijd zich staande houden, dan het hoofd neigen en ten grave dalen.

De opmerking is gegrond op de ervaring van het verleden.

De kennis van die ervaring is *nuttig* en *noodig*, indien men *voor de toekomst anders* verlangt.

De zaak is dus, dat dergelijke *voorwaartsche* beweging ten bate van het nut der oefeningen, na eenigen tijd tot *stilstand* komt, om daarna van *zin* te veranderen.

Het geneesmiddel is hier: zorgen, dat men vooruit **blijft** gaan.

Dit doet men, door vooruit *te* gaan.

Hiervoor zijn noodig: denken, durven, doen.

Men gaat vooruit, als elk jaar nieuwe voorwaartsche schreden *zichtbaar* zijn.

A A N T E E K E N I N G.

Zichtbaarheid wordt kenbaar door zien.

Om te zien, moet men kunnen zien.

Om te kunnen zien, moet men beginnen met te kijken.

Alzoo doende, leert men, bij opklimming, zien.

III. INSPECTEUR VAN HET MATERIEEL

(*der Bereden Artillerie*).

Geene betrekking, maar eene *verrichting* wordt bedoeld.

Eene verrichting, verricht door een *bij uitstek deskundige*.

In een vorig opstel werd betoogd dat de beschikking over een officier van WAPENING

bij elk detachement B.A., belast met het deskundig toezicht op de behandeling en het onderhoud van het nieuwe materieel, zou getuigen van *wijze voorziening* of *vooruitziende wijsheid*.

Om deskundig te worden, zouden deze officieren een cursus van ééne maand dienen te volgen aan de Constructie-werkplaatsen.

Maar bovendien is het *noodzakelijk*, dat elk jaar het geheele materieel der B.A. éénmaal zorgvuldig wordt nagezien door een *bij uitstek* deskundige.

Deze is aanwezig in den persoon van den officier, belast geweest met het toezicht op den aanmaak en de aflevering van het materieel te *Essen*. (1)

Betreffende deze inspectiën zij het volgende aangeteekend:

1°. Eenerzijds is het noodig, dat de uitkomsten dezer inspectiën langs *korte, gladde* baan, dus *snel* en *heel* ten bate komen van het materieel.

2°. Anderzijds dient bij de inspectiën zelf het beginsel op den voorgrond te staan, dat een gebruik van het materieel, als voor intensief onderricht en oefening noodig, *gevaarborgd* dient te blijven.

Elk materieel, dat gebruikt wordt, slijt.

Hoe intensiever onderricht en oefening, des te meer slijtage.

Korter verblijf onder de wapenen noodzaakt tot intensiever onderricht en oefening.

De noodzakelijkheid om *sterk te zijn in het gebruik* als *tegenwicht* tegen onze zwakke zijden, drijft mede in deze richting.

Waar *hier geen* belemmering mag worden in den weg gelegd, klemt echter de eisch te meer:

mishandeling te voorkomen, daarvoor te waarschuwen, daartegen te waken — en *zorgvuldige* en *deskundige* *behandeling* en *onderhoud* te bevorderen en te verzekeren.

Dit dient het eerste doel dezer inspectiën te zijn.

En wijders dienen daaruit voorstellen en maatregelen voort te vloeien, welke beoogen het materieel steeds zijne *volle oorlogsbruikbaarheid* te doen behouden.

Dit betreft in de eerste plaats die deelen, waarin als het ware de hoofdbeginselen van het nieuwe geschut zijn geconcentreerd: de *rem* en de *richtmiddelen*.

's *Hage*, 1907.

P. L. BERGANSIUS,
Kapitein der Artillerie.

¹⁾ In de eventueele vervanging van dezen officier dient op *afdoende* wijze te worden voorzien.

Eerste-oefentijd voor de militie.

Bijkans iederen dag verschijnen, in dagbladen of tijdschriften, opstellen over den eerste-oefentijd, waaruit den lezer blijkt, dat de meeningen omtrent dit belangrijke vraagstuk nog zeer uiteenloopen.

Bovendien ontwaart men, dat de vele schrijvers bijna altijd de bepaling van den eerste-oefentijd, of aan hun gevoel, of aan citaten van bekende schrijvers, of eenvoudig aan eigen autoriteit ontleenen.

Het zou mij te ver voeren, voorbeelden van het bovenstaande aan te halen, doch een pleidooi voor den oefentijd van één jaar, door den Heer Majoor HABBEMA (voorkomende in de Nieuwe Courant d.d. 22 Juni 1907), verschaft mij de gelegenheid er op te wijzen, dat Z.H.E.G. zich, in de bepaling van den eerste-oefentijd, door het gevoel laat leiden, blijkende uit de zinsnede van zijn betoog:

„dat de miliciens, die dan nog overblijven wel een jaar oefening „noodig hebben, om, in verband met het gehalte en de geoefendheid „der troepen, die wij tegenover ons te verwachten hebben, tot bruik- „bare soldaten te worden gevormd, zal zelfs iedere leek op militair „gebied *gevoelen*, tenzij hij zulks om politieke of andere redenen „niet *gevoelen* wil”.

Uit hetgeen aan deze zinsnede voor af gaat, blijkt echter, dat niet alleen het gevoel, de leidsman is geweest, doch dat tevens, tot de bepaling van den eerste-oefentijd, de opleiding van het kader een woord heeft medegesproken.

Majoor HABBEMA neemt aan, dat in één jaar bruikbare („bruikbare” wordt waarschijnlijk bedoeld in den zin van „voor vredesdienst bruikbare”, want wie zou durven en kunnen uitmaken de mate van bruikbaarheid van een onzer in oorlogstijd) luitenants, sergeanten en korporaals uit de militie te vormen zijn; eene overtuiging, die door velen niet gedeeld wordt en dus behoort tot de onbewezen stellingen. Om nu eene onbewezen stelling te laten dienst doen als gedeeltelijk fundament voor de bepaling van den eerste-oefentijd, met het *gevoel* als rest der fundamenteen, lijkt mij toe, niet gewettigd te zijn.

Het kadervraagstuk is zeker een der belangrijkste, dat onder de oogen dient gezien te worden, doch het standpunt, om voor de oplossing hiervan den druk, die op de natie door den eerste-oefentijd gelegd wordt, nog te verzwaren, is evenmin zonder bedenking.

Daar het gevoel dikwijls een goed richtsnoer is, blijkende uit de uitkomsten van handelingen, die verricht zijn, niet als gevolg van overdenking, doch zuiver als gevolg van het gevoel, kan zeer zeker het publiceeren van gevoelens zijn nut hebben, omdat het gevoelen van den een, wellicht door een ander tot bewijsbaar materiaal kan worden uitgewerkt, of ervan kan worden aangetoond, dat het in strijd is met de begrippen: verstand en zaakkennis.

Doch, als een maatregel genomen moet worden, die een zwaren druk zal leggen op de burgers van den Staat, dan mag met het gevoel alleen geen rekenschap gehouden worden, neen, het verstand dient nauwkeurig te overwegen, of die maatregel, in de gegeven omstandigheden, de meest wenschelijke is.

Daar het gevoel mij tot nog toe geene oplossing heeft gegeven voor het vraagstuk „Eerste-oefentijd”, heb ik getracht op andere wijze mij daarvan een beeld te scheppen.

Men mag aannemen, dat het peil van ontwikkeling van het grootste deel der mannelijke bevolking niet zoo laag meer is, om te zeggen, dat een Nederlander, die prijs stelt op een onafhankelijk volksbestaan, geene behoorlijke motieven kan aanvoeren, om zich te onttrekken aan de vervulling van den plicht zich weerbaar te maken.

Wanneer men de liefde tot onafhankelijkheid bij de Nederlandsche bevolking als bestaande aanneemt, dan kan men ontwijfelbaar verwachten, dat de vrijheidslievende Nederlanders wel een offer voor het vaderland willen brengen, ten koste dikwijls van hunne particuliere belangen, in den vorm van zich te bekwamen tot weerbaar man.

Indien ik, in verband met het voorafgaande, nu zeg, dat persoonlijke en algemeene dienstplicht onafwijsbare eischen zijn voor ons land, dan komen wij verder tot de vraag: Hoe wordt een burger gevormd tot weerbaar man, tot soldaat? Niemand zal het antwoord op die vraag schuldig blijven. In den regel hoort men: „de man wordt in de kazerne gebracht, in den soldatenrok gestoken, afgeëxerceerd... enz., enz. en als hij met groot verlof thuis komt, dan is hij soldaat.

Dat antwoord laat aan onduidelijkheid niets te wenschen over.

Ik wensch die vraag op andere wijze te beantwoorden.

Aan een soldaat moeten militair-technische en moreele eischen gesteld worden. De eerste omvatten de bekwaamheden als: schutter, ruiter, looper, tirailleur, verkenner, post, enz., enz.; de tweede omvatten karaktereigenschappen, welke in staat stellen, de militair-technische bekwaamheden op het oorlogsveld tot haar recht te doen komen.

Tot het aankweken van deze eigenschappen hebben de militaire opvoeders een leidraad in het Reglement van Krijgstucht, waarin vermeld staat, hoe de Krijgstucht kan worden aangekweekt, en op welke wijze vergrijpen tegen die tucht moeten worden gestraft tot verbetering.

Krijgstucht, een woord, dat bestorven ligt op ieders lippen, heeft eene beteekenis, waarvan wij, vredesmilitairen, absoluut geen notie hebben.

De tucht, die wij onzen soldaten kunnen aanleeren, is eene zuivere vrede-tucht.

Alle vergripen tegen die vrede-tucht, die wij leeren kennen uit de strafboeken onzer soldaten, leveren de bouwstof, voor hetgeen wij onder vrede-tucht te verstaan hebben. Daaruit kunnen wij ons dan ook scherp omlijnde beelden scheppen van een vrede-tuchtig en een onvrede-tuchtig soldaat. Tusschen deze twee groepeeren zich alle variëteiten van vredes- en onvrede-tuchtigen.

Indien geen verschil bestond tusschen krijgs- en vrede-tucht, dan zou de vrede-tuchtige soldaat ook krijg-stuchtig zijn en de onvrede-tuchtige onkrijg-stuchtig. Wat leert evenwel de practijk. Dat in zeer vele gevallen de soldaten, met wie in vrede-tijd geen huis te houden is, op het oorlogsveld krijg-stuchtig blijken te zijn en omgekeerd.

En dat verschijnsel kan niemand verwonderen. Ieder schepsel is in meerdere of mindere mate egoïst, waar het zijn leven geldt. Zoodra dat kostbaar bezit op het spel staat of direct bedreigd wordt, zal het fel bewogen zenuwleven een duchtigen schok toedienen aan alle theoretische kennis omtrent het gedrag vóór den vijand, welke kennis in tijd van vrede aangebracht is, met het doel een oorlogssoldaat te vormen. Krijg-stucht is in tijd van vrede niet aan te kweeken en zeer zeker niet door onderwijzers, die den reuk van den kruitdamp slechts kennen van de schietterreinen of van het manoeuvreveld.

Men kan derhalve den soldaat niet anders dan vrede-tuchtig maken en met het oog op de bestaande vredesorganisatiën van de verschillende weermachten is die vrede-tucht onmisbaar. Als maatschappelijk werk kan men het aankweeken ervan niet genoeg aanbevelen, want die zelfde tucht is de basis voor orde en welvaart in den Staat.

Maar, indien men de soldaten langer in de kazerne wil houden, alleen tot meerdere aankweeking van vrede-tucht, dan ben ik zoo vrij erop te wijzen, dat het leger, in tijd van vrede, uitsluitend dient tot het zoo weerbaar mogelijk maken der natie, doch dat het leger geen — althans niet in de eerste plaats — opvoedingsinstituut in dien zin is. De meerdere kosten van het c.q. langer verblijf in de kazerne zouden dan gesteld moeten worden op een post „volksopvoeding”, maar niet ten laste moeten komen van de Oorlogsbegroting.

De tucht, in het algemeen, scheid ik dus in eene vredes- en eene krijg-stucht en wijk m. i. de krijg-stucht slechts aangekweekt kan worden op het oorlogsveld zelf, d. w. z. op die plaatsen, waar het leven met vernietiging bedreigd wordt en waar de beslissingen vallen, omtrent het wel of wee van het vaderland, zal het niemand verwonderen, dat het begrip soldaat m. i. eveneens in tweeledigen zin moet worden opgevat — vredes en oorlogssoldaat. Hoe groot de toewijding ook zij, het zal niet gelukken in vrede-tijd een oorlogssoldaat te vormen; het gaat niet aan, velddienstoefeningen of groote manoeuvres met scherpe patronen te doen plaats hebben, en het is niet mogelijk, omstandigheden in het leven te roepen, die overeenkomen met hetgeen

de werkelijkheid op een modern slagveld te aanschouwen geeft.

Zoo kom ik tot de conclusie, dat in vreedstijd den soldaat niets anders kan geleerd worden dan de technische zaken, die het Wapen eischt, en bovendien de vreedstucht, zonder welke de militaire maatschappij, zooals zij tegenwoordig is ingericht, niet zou kunnen bestaan.

De duur van den eerste-oefentijd zou dan alleen bepaald worden door den tijd, die noodig is, om den man de technische bekwaamheden, voor zijn Wapen noodig, eigen te maken.

Die bekwaamheden worden ontleend aan onze Reglementen en Voorschriften. Door deze te ontdoen van al, wat overbodig is, zou m. i. de eerste-oefentijd zeer goed beperkt kunnen worden. En indien dan verder nog, nadat aan de militie de technische bekwaamheden zijn bijgebracht, het geknutsel van oefeningen in zeer kleine verbanden, eens mocht ophouden, doch door het bijeenbrengen van alle miliciens van alle Wapens, versterkt door lichtingen voor herhalingsoefeningen in weinig kostbare kampen, die zooveel mogelijk den oorlogstoestand nabijkomen — de gelegenheid geboden werd om geoefend te worden in den zelfden geest (wat gevechtsvormen, enz. betreft) als in de momenten, waarin van velen onzer het bloed zal vloeien, dan ben ik overtuigd, dat de weerkracht der natie daarmede gebaat zal zijn. En wanneer ten slotte uit onze wetten mocht verdwijnen de artikelen, waarin onze militie aangewezen wordt tot het optreden bij rustverstoringen binnenslands, en in dergelijke omstandigheden, en die taak opgedragen werd aan een vrijwillig korps marechaussee, dan zou het moreele standpunt van het legervraagstuk eene groote schrede voorwaarts gaan en de afkeer voor den dienst, vooral in den arbeidersstand — met het oog op de tegenwoordige, krachtige, arbeidersbeweging — zeer verminderen.

's Hage, 26 Juni 1907.

C. J. A. KRUIJT.

Automobielen voor Oorlogsdoeleinden,

DOOR

B. TEN BROECKE HOEKSTRA,

Iste Luitenant der Infanterie.

(Vervolg en slot van blz. 542.)

Ten slotte volgt hier eene beschrijving van de White steamcar, die zooals reeds werd opgemerkt, in Ned.-Indië voor de posterijen werd aangeschaft.

Zooals de naam reeds aanduidt, hebben wij hier te doen met eene automobiël, die stoom als beweegkracht bezigt.

De groote voordeelen van stoom als beweegkracht zijn:

- 1°. de groote elasticiteit, waardoor men met eene enkele beweging in staat is de snelheid naar willekeur te wijzigen, dan wel de machine achteruit te doen bewegen, zonder dat daartoe, zooals bij explosiemotoren het geval is, verschillende versnellingsraderen noodig zijn;
- 2°. het absoluut geruischloos loopen der machine, zoodat het voertuig niet trilt, ook niet, wanneer het stilstaat, omdat dan ook de machine stilstaat;
- 3°. de groote kracht, die op een gewild oogenblik door eene stoom-machine kan worden ontwikkeld;
- 4°. afwezigheid van reuk en damp;
- 5°. de eenvoudige constructie van de machine;
- 6°. het totaal ontbreken van electriche ontstekingen.

Waren vroeger aan het gebruik van stoom als beweegkracht voor automobielen ernstige bezwaren verbonden, hoofdzakelijk daaruit voort-spruitende, dat men geen goede ketel- en verwarmingsconstructie had uitgevonden, thans is door den Heer RALLIN WHITE dit bezwaar geheel uit den weg geruimd.

Uit de beschrijving van de 30 PK. steamcar zal dit voldoende duidelijk blijken.

De plaats, waar de stoom ontwikkeld wordt, draagt den naam van generator. Deze is geen ketel, maar bestaat uit een 9-tal spiraalvormig gewonden buizen zonder naad, die boven elkaar zijn geplaatst.

Van boven uit het midden beginnende, gaat het einde van de eerste winding boven over deze naar het middelpunt van de tweede winding;

het einde van de tweede winding boven over de 1ste en 2^e naar het middelpunt van de 3^e winding, enz. Het geheel is omgeven door een omhulsel van isoleerend materiaal, terwijl de verhitting wordt verkregen door een brander op den bodem, dus onder de laatste winding.

Het water treedt van boven in en kan door de zoo juist aangegeven eigenaardige inrichting der windingen, niet vanzelf naar de onderste loop.

De daling van het water houdt verband met de werking van eene perspomp.

Het water is dus in de bovenste windingen, terwijl de stoom gevormd wordt in de laagste windingen en zich van daaruit naar de machine begeeft. Er is geen kokend water om stoom te vormen. De bovenste lagen doen als het ware dienst als waterverwarmers, terwijl dit in de lagere bochten plotseling wordt omgezet in stoom, hetgeen afhangt van de hoeveelheid stoom, die de motor gebruikt. Hierbij zij opgemerkt, dat het water door den verhitter, A³, fig. IX, zijnde eene spiraalvormig gewonden buis binnen het omhulsel, C, fig. IV, vóórverwarmd wordt door den afgewerkten stoom, die daarlangs zich naar den condensor begeeft.

Men behoeft dus geen peilglas te hebben, daar geen watervlak onderhouden behoeft te worden.

De pijpen kunnen niet doorgebrand worden en kunnen niet springen, doordat, wanneer eene temperatuur van 360° is bereikt, de benzinetoevoer automatisch wordt afgesloten. Door den snellen omloop van het water is de vorming van ketelsteen uitgesloten, zoodat de generator nooit schoongemaakt behoeft te worden. De watertoevoer wordt automatisch bewerkt door de werking van eene pomp.

De stoom, komende uit de onderste bochten, is oververhit, volkomen droog, waardoor de grootste kracht wordt verkregen.

De verhitting van den generator geschiedt door een brander, bestaande uit den eigenlijken hoofdbrander en een dagbrander.

De brander en de dagbrander krijgen hunne brandstof, zijnde zware benzine of petroleum, onder druk uit het benzinereservoir. Deze druk wordt teweeggebracht door eene luchtpomp, die door den motor bewogen wordt.

Men begint met den dagbrander van het BUNSEN-stelsel te ontsteken, door het openen van het kraantje. Deze dagbrander verhit het zich onmiddellijk daarboven bevindende gedeelte van den eigenlijken brander, den zoogenaamden „vaporizer”. Is deze voldoende verhit, dan wordt de benzinetoevoer tot den hoofdbrander geopend. Deze passeert den verhitten vaporizer, gaat daarin in gas over, dat gemengd met lucht uit den brander (Fig. II, E¹) treedt en vanzelf door den dagbrander wordt ontstoken. De krachtige, hierdoor verkregen vlam verhit den generator zoodanig, dat onmiddellijk stoom wordt ontwikkeld.

Van af het ontsteken van den dagbrander heeft men binnen 4 minuten stoom.

De dagbrander doet dus dienst als warmer van den vaporizer en tot het ontsteken van den hoofdbrander.

De toevoerkraan van den hoofdbrander ligt binnen het bereik van den bestuurder en is geheel afgescheiden van den dagbrander, die steeds blijft doorbranden.

Het voordeel hiervan is, dat men, nadat men bijvoorbeeld eenige uren heeft stilgestaan, onmiddellijk weder kan vertrekken, daar de vergasser steeds heet blijft.

De motor (figⁿ. III, V—VIII) is eene compound-machine, voorzien van D-schuiven en van STEVENSON'S schaarbeweging. Door middel van een pedaal kan zij enkelvoudig gemaakt worden, hetgeen alleen noodig is bij het aanzetten en daar, waar zeer veel kracht vereischt wordt. Hij maakt 600 à 700 omwentelingen per minuut en kan op zichzelf loopen, zonder dat de wagen in beweging is. Het geheel is opgesloten in een carter van aluminium.

Hoewel het vrijwel vanzelf spreekt, behoeft de motor nimmer aangezet te worden door middel van een slinger.

De boring van den hoog- en laagdrukcylander is resp. 3 en 6 inches, de slaglengte $4\frac{1}{2}$ inches.

De hoogdrukcylander heeft eene zuigerklep, de laagdrukcylander eene D-schuif. Op de krukas bevindt zich geen vliegwiel, doch alleen een kettingwieltje voor de beweging van de fan voor den condensator en de smerinrichting, alsmede de verbinding der cordanas.

Aan de machine bevinden zich verder de dubbele waterpomp en 2 pompen, F¹ en F², waarvan de eene, F¹, de luchtpomp, dient voor het onderhouden van den druk op het benzinereservoir, en de andere, F², bestemd is voor den terugvoer van het gecondenseerde water naar het waterreservoir.

De ligging der pompen is zoodanig, dat de krukascarter absoluut oliedicht is, waardoor de smering verzekerd is.

De waterpompen F, die boven elkaar zijn aangebracht, staan in verbinding met den waterregelaar A². (Fig. IV.)

De smerinrichting bestaat uit 2 mechanische pompen en 2 handpompen, het eene paar voor de smering der schuiven, het andere paar voor de krukascarter. Ook kan olie gebracht worden in den waterregelaar, waardoor bevroren van deze inrichting voorkomen wordt.

De condensor, die zich aan de voorzijde van het chassis bevindt, bestaat uit een groot aantal buizen, voorzien van koelribben, en heeft bovendien voor de afkoeling nog een fan, die zich onmiddellijk daarachter bevindt.

Het waterreservoir, A (figⁿ. I en II), bevindt zich aan de onderzijde van het chassis en heeft een groot vullingsoppervlak.

Het benzinereservoir, B, bevindt zich aan de achterzijde van het chassis en bestaat uit 2 gestampt stalen deelen. Alle voorzorgen zijn genomen tegen mogelijke lekkage, zelfs als verbindingen zouden loswerken of pijpen zouden breken. Men heeft niet alleen eene klep aangebracht in de luchtpijpverbinding, die het terugkeeren der benzine

belet, maar ook is er eene afsluitende klep in het reservoir zelf gemaakt, met eene kogelklepinrichting er onder, die automatisch zou afsluiten, indien er een snelle vloeistofstroom langs zou gaan.

De verdere inrichtingen aan de machine, die nog vermeld moeten worden, zijn de thermostaat A⁵ en de automatic flow-regulator A⁴, waarvan de werking het best blijkt uit de schematisch in doorsnede voorgestelde inrichting der machine. (Fig IX.)

In deze doorsnede is A het waterreservoir, A¹ de voedingspomp, A² de waterregelaar, A³ de ringvormige buis binnen den verhitter van het voedingswater C en A⁴ de flow-regulator. A⁵ is de thermostaat, B het benzinereservoir, B² de klep, die den toevoer naar den brander regelt, E¹ de brander en A⁶ de generator.

Van uit het reservoir A wordt het water door de pompen A¹ door den ringvormigen verhitter A³ naar den flow-regulator A⁴ geperst. Deze bestaat uit een cylinder, waarin een zuiger met vrijen doortocht er doorheen. Steeds kan het water daardoor naar den generator vloeien. Het doorvloeien van het water doet den zuiger bewegen tegen de werking van eene veer in, op een afstand, die afhangt van de snelheid, waarmede het water er door gaat.

Wanneer de zuiger tot zijn uitersten stand is ingedrukt, opent hij eene by-passklep, die het water door de pijp A⁷ onmiddellijk in het reservoir doet terugstroomen, zoodat, wanneer er meer dan eene te voren vastgestelde hoeveelheid water door den zuiger gaat, een deel hiervan automatisch belet wordt er doorheen naar den generator te gaan.

De zuiger is verder verbonden aan eene stift, die de brandstoftoevoerklep B² regelt, zoodat de hoeveelheid benzine, die tot den brander wordt toegelaten, evenredig is aan den watertoevoer door den flow-regulator.

Wordt geen water door de pompen geleverd, dan wordt de toevoer tot den brander geheel afgesloten.

De klep B² is zoodanig geconstrueerd, dat de hoeveelheid benzine, welke wordt doorgelaten, afhankelijk is van den stand van den zuiger.

In de figuur merkt men verder op, eene onafhankelijke pijpverbinding van den waterverhitter A³ door den thermostaat A⁵. Deze sluit in betrekkelijk kouden toestand den toevoer langs dezen weg af. Zoodra de temperatuur tot de verlangde hoogte gestegen is, wordt, door de uitzetting van eene metalen stift, eene afsluiting in deze leiding geopend, waardoor de watertoevoer naar den generator vergroot wordt, wanneer de klep A⁷ van den flow-regulator naar het reservoir open is. De uitwerking hiervan is, dat de watertoevoer vergroot wordt in betrekking tot het benzineverbruik.

De werking berust geheel op de combinatie van de thermostaat A⁵ en den flow-regulator A⁴, daar deze 2 inrichtingen maken, dat de brandstof en het water altijd in zulk eene verhouding tot elkaar staan, dat

onverschillig welken stoomdruk men noodig heeft, een bijna constante druk en temperatuur onderhouden worden.

De maximum-hitte, die door den brander gegeven kan worden is in staat het water onmiddellijk in stoom om te zetten, met de grootst verlangde snelheid, terwijl aan den anderen kant de grootste hoeveelheid water, die door den flow-regulator kan stroomen, ver beneden de hoeveelheid blijft, die de brander kan verdampen en oververhitten.

Hieruit volgt, dat de generator nooit te veel water kan krijgen en dat de stoomdruk nooit abnormaal hoog kan worden.

Wanneer de stoomdruk eene zekere hoogte heeft bereikt, wordt door den waterregelaar A² het water teruggevoerd naar het waterreservoir in plaats van naar den generator.

De klep A³ dient, om te beletten, dat het water terug keert naar de pompzijde van den waterverhitter, met het doel deze steeds vol te houden aan de generatorzijde van de pompen, zelfs als de wagen eenigen tijd heeft stilgestaan.

Om te vertrekken bevindt zich eene klep B³ tegenover de brandstofklep B², daar men anders den hoofdbrander niet zou kunnen doen branden, als er geen stoom in den ketel is.

Dit is in het kort de werking der machine, die zeer eenvoudig en aan de machine zelf gemakkelijk te volgen is.

Terloops zij hier nog opgemerkt, dat men in de luchtpomp voor het onderhouden van den druk op het benzinereservoir, mede een middel heeft om de banden op te pompen.

Deze machine, die eene buitengewoon groote kracht kan ontwikkelen, zoodat daarmede zonder bezwaar door zandwegen kan worden gereden, wat door mij persoonlijk werd geconstateerd, leent zich door de eenvoudigheid van constructie en door de gemakkelijke bediening bijzonder voor militaire doeleinden. Daar de machine zich geheel automatisch regelt, behoeft de bestuurder tijdens het rijden alleen zijne aandacht te wijden aan het sturen.

De White Steamcarfabriek in Amerika (Cleveland, Ohio) vervaardigt elk jaar slechts één, en voor 1907 2 stelsels, alleen verschillende in het aantal PK. Zij volgt hierbij het stelsel van „Standardisation-of-parts, d.w.z. dat voor alle vervaardigde machines alle onderdeelen geheel het zelfde zijn, zoodat men verwisselstukken heeft, die steeds onmiddellijk passen, wat als een niet gering voordeel moet worden beschouwd.

Zoo worden voor 1907 vervaardigd 30 en 20 PK. machines, waarvan het chassis compleet kost, voor de 30 PK. machines f 9375 en voor de 20 PK. machines f 6750.

Door bovenstaande beschrijving, die zich alleen bepaalt tot de hoofdzaken van de inrichting dezer machine, hoop ik de belangstelling te hebben gewekt, voor het automobielvraagstuk in het algemeen, en voor de „White” Steamcar in het bijzonder, eene belangstelling, die deze ten volle verdient, omdat zij juist voor militaire doeleinden bijzonder geeigend is.

Ten slotte zij hier nog vermeld, dat men aan de fabriek bezig is, met het beproeven van last-automobielen van dit stelsel, zoodat wij binnenkort ook deze auto-soort mogen verwachten. ¹⁾

¹⁾ De voor het overzicht der buitenlandsche mogendheden geraadpleegde bronnen zijn o.a.

W. OERTEL. Der Motor in Kriegsdiensten.

KUHN. Das Automobil und die moderne Taktik.

Allgemeine Automobilzeitung, Wien u. Berlin.

Internationale Revue.

Streffleur's Oest. Mil. Zeitschrift.

Mitteilungen Artie. und Gie.

Kriegstechnische Zeitschrift.

Le Sport Universel Illustré.

Revue militaire des Armées étrangères.

Neue Mil. Blätter.

Technisches Überall.

De logische groei van het eenheidsprojectiel uit het snelvuurveldgeschut met kanonterugloop.

De noodzakelijkheid, om de veldartillerie te bewapenen met een snelvuurkanon, deed strijdvragen geboren worden, die aanleiding gaven tot zulke breedvoerige, heftige debatten, dat hunne wedergade in de geschiedenis der ontwikkeling van het krijgswezen nauwelijks te vinden is. Daarbij deed zich in de eerste plaats de vraag voor, of het stelsel met kanon-, dan wel dat met affuiterugloop te verkiezen zou zijn. Scherp stonden de meeningen hier tegenover elkander; een diepgaand meeningsverschil gaapte tusschen beide partijen; eene kloof, die niet te overbruggen scheen, scheidde ze.

Aanvankelijk vertegenwoordigde Frankrijk het type, „le canon à longue course sur l'affut”, Duitschland het andere stelsel. In 1891 was eerstgenoemd land reeds met de verwapening zijner veldartillerie in den aangegeven zin begonnen; in 1896 volgde zijn erfviand dit voorbeeld, maar in de andere richting. Toch duurde het niet lang of de „Rheinische Metallwaaren- und Maschinenfabrik” zag in, dat het „starre Feldgeschütz” niet meer van dezen tijd was en dat de „Rohrrücklauf Lafette” die der naaste toekomst zou wezen.

En zij slaagde er in een deugdelijken vuurmond in dien geest te construeeren.

Maar de machtige Firma KRUPP, gesteund door de vaardige pen van den kundigen Generaal ROHNE, hield het terreinwinnen der moderne denkbelden nog tegen; zij veroordeelde het nieuwe stelsel als te samengesteld, niet „kriegsmässig” genoeg.

Ook in ons land liet men zich hierdoor een tijdlang van de wijs brengen en het heeft weinig gescheeld, of wij hadden het verouderde stelsel, met zijn nasleep van onvermijdelijke teleurstellingen, aanvaard.

Eindelijk begreep KRUPP echter, dat langer tegenhouden niet wel mogelijk was, en ook Generaal ROHNE maakte eene zwenking en werd een vurig voorstander van kanonterugloop.

Het vervaardigen van dit soort vuurmonden door de Essen'sche firma gaf aanleiding tot den bekenden patentstrijd KRUPP-EHRHARDT, die nog niet uitgevochten is.

Heden ten dage mag de vraag „al of niet „Rohrücklauf“ als „van de baan“ beschouwd worden; de meeste Staten hebben of krijgen dit soort geschut.

Dit is dus eene schoone overwinning geweest voor de Fransche wapenfabriek SCHNEIDER ET CIE., die het eerst met deze nieuwigheid de wereld verbaasde.

Een tweede geschilpunt, dat heel wat pennen in beweging bracht, was: „Schilden of geen schilden“? Wat dit punt betreft, is het vooral te danken aan de artikelen van den Generaal VON REICHENAU, in het bijzonder aan zijne brochure „Schilde — ein Zwang“, dat het meerendeel der Staten er toe overgegaan is dit dekkingsmiddel aan te nemen. Het behoorde ook zóó logisch bij het „Rohrücklauf“stelsel met zijne vaststaande affuit!

Het denkbeeld, om bij de veldartillerie voordeel te trekken van het dekkend vermogen van schilden, is niet van den laatsten tijd alleen. Reeds kort na 1870 nam men in Engeland proeven met ijzeren platen, die bescherming moesten verleenen tegen GKT.-kogels; doordat geschoten werd uit vuurmonden met affuiterugloop kwamen ze echter niet tot haar recht. Bij eene vaststaande affuit hebben schilden evenwel zeer veel reden van bestaan. Men vergete toch niet, dat gepantserde artillerie $\pm$ 5 maal minder treffers van personeel heeft te verwachten dan ongepantserde. Hoeveel spoediger is derhalve deze laatste niet neergestreken!

Toch moet men de waarde der schilden niet overdrijven, zooals, volgens onze meening, Generaal VON REICHENAU gedaan heeft. Alles te dekken, is, met het oog op het treffen van volprojectielen en de beweeglijkheid van het stuk, toch onmogelijk. Daarbij komt, dat aan het gebruik van schilden ontegenzeggelijk groote nadeelen verbonden zijn. Het argument, dat ze nadeelig zouden werken op het moreel der bediening, achten wij van weinig waarde. Van meer beteekenis is, dat zij de zichtbaarheid van het stuk verhoogen. Maar dit euvel is misschien weg te nemen, door de schilden zoodanig met doeken te bekleeden, dat ze niet tegen den achtergrond afsteken (voorstel van den Russischen Overste SVJACKY). Het grootste bezwaar echter, dat dit nieuwe dekkingsmiddel medebrengt, is, dat het gewicht van het stuk erdoor verhoogd wordt; vooral in geaccidenteerd terrein moet men hierover niet gering denken. Dat hebben ook de Russen in den Oost-Aziatischen oorlog ondervonden, wier veldvuurmond in verband met den toestand van het terrein te zwaar was. En op dat kanon waren nog niet eens schilden bevestigd!

Verder vermeerderen de dekkende stalen platen de uitwerking van voltreffers.

Toch zijn de voordeelen overheerschend.

Maar de dikte der schilden is aan grenzen gebonden. 6 mM. is te veel, in aanmerking genomen de beweegbaarheid van het stuk; 3 mM.

te gering, omdat St. GKT.-kogels er op 3500 M. nog doorheen slaan.

In het „Beknopt Overzicht der Proeven en Oefeningen, die in het jaar 1904 bij het Wapen der Artillerie hebben plaats gehad” lezen wij omtrent dit onderwerp bij de oefeningsbatterij, bewapend met ons nieuw snelvuurgeschut, het volgende:

„Bij de vroeger plaats gehad hebbende proeven was een schilddikte van 3 mM. voldoende gebleken tegen geweerkogels tot op een afstand van 250 à 300 M. en tegen GKT.-kogels. (Bedoeld worden hardlooden GKT.-kogels — Schr.)

„Tegen zware springstukken en voltreffers bleek zij onvoldoende.

„Hoewel het aanbeveling verdiende, om de dikte der schilden eenigszins op te voeren, was men hierbij tot beperking gedwongen, ten einde de mate van beweegbaarheid van het opgelegde stuk niet te verminderen, daar aan het gewicht van 1000 KG. van het afgelegde stuk met schild als maximum moest worden vastgehouden.

„Bij het behoud van de aszitplaatsen was men daarom genoodzaakt de dikte van 3 mM. te behouden, terwijl een dikte van 4 mM. mogelijk zou zijn, indien de aszitplaatsen konden vervallen.

„In verband hiermede waren 4 affuiten voorzien van aszitplaatsen met schilden van 3 mM., de beide andere van schilden van 4 mM., doch zonder aszitplaatsen.

„Daar bij schietproeven met geweervuur bleek, dat de kogel van het infanteriegeweer op afstanden grooter dan ongeveer 100 M. niet door het schild van 4 mM. drong, terwijl deze afstand bij het schild van 3 mM. ongeveer 225 M. bedroeg, werd, mede omdat het behoud van de aszitplaatsen niet noodzakelijk werd geacht, tot de invoering van schilden ter dikte van 4 mM. besloten.”

De derde, niet de minst belangrijke, strijdvraag was en is nog steeds: Met welke soort munitie moet het snelvuurveldgeschut met kanonterugloop uitgerust wezen, opdat dit den tegenstander het meest afbreuk toebrengt?

Aangezien deze vraag nog allesbehalve opgelost is, willen wij daarop te dezer plaatse wat dieper ingaan, vooral wijl zij van zoo groot gewicht is voor de veldartillerie.

Voordat de gepantserde bereden artillerie was ingevoerd, was de GKT. langzamerhand vrijwel het eenheidsprojectiel bij het veldgeschut geworden, vooral ten gevolge van hare groote dieptewerking tegen ongedekte levende doelen.

Deze toestand onderging echter belangrijke wijzigingen na de invoering der schildartillerie. De hardlooden, zelfs de stalen GKT.-kogels waren niet meer in staat de stalen platen, bevestigd aan de affuit, te doorboren, zoodat de bediening van het geschut daarachter betrekkelijk ongestoord kon plaats vinden.

Meende men aanvankelijk dit bezwaar te kunnen opheffen door te bepalen, dat de GKT.-T gebruikt diende te worden tegen het meer onbeschutte gedeelte der bediening, de GKT.-S (G.) tegen het meer

beschutte en tegen het materieel, proeven wezen al spoedig uit, dat in deze richting geen resultaat te verwachten was.

Het bleek n.l., dat, wanneer de GKT.-S (G.) het schild doorgeslagen had, het projectiel nog $1\frac{1}{2}$ à 2 M. doorging, alvorens te springen. Derhalve was de uitwerking op manschappen en geschut, mede als gevolg van den kleinen tophoek van den spreidingskegel, zeer gering.

Schietproeven met BG. gaven evenwel betere uitkomsten. Bij het treffen van zulk eene stalen plaat sprongen zij daarin of kort daarachter, wegens het snel ontploffen van het pikrinezuur.

Door den grooten tophoek van den spreidingskegel en het aanzienlijk aantal scherven was de uitwerking op de bediening moorddadig.

Sommigen, waaronder ook de Generaal von REICHENAU, vonden daarin aanleiding voor de meening, dat de BG. het eenheidsprojectiel der veldartillerie diende te worden.

Hierbij moet men echter niet uit het oog verliezen, dat de techniek er niet in slaagde het granaatkanon van den Generaal von REICHENAU van eene deugdelijke GKT. te voorzien.

De voorstanders van de BG. als eenheidsprojectiel voerden tegen de GKT. aan, dat zij tegen gepantserde artillerie niet te gebruiken was, terwijl de vuurleiding bij dit projectiel niet „feldmäszig” genoeg was. Zij vergaten echter, naar onze meening, één belangrijken factor, n.l. dat de uitwerking der BG. op ongedekte levende doelen gering is. En nu heeft het veldgeschut niet slechts tot taak het onder vuur nemen der vijandelijke veldartillerie, maar ook het beschieten der infanterie van den tegenstander. Dientengevolge kan de BG. de GKT. onmogelijk vervangen. Daarbij komt, dat de GKT. voor de zelfverdediging der batterij veel beter geschikt is dan de BG., terwijl voor het brengen van strooivuur achter hoogten, houtgewas, maskers, enz. de GKT. het aangewezen projectiel is.

Wel is waar deden tijdens en kort na den Oost-Aziatischen oorlog alarmeerende berichten in verschillende vaktijdschriften de ronde, dat de GKT. niet aan de gestelde verwachtingen had beantwoord, maar nu deze oorlog alweder tot het verleden behoort en men dezen behoorlijk kan overzien, komt men algemeen, en o.i. te recht, op de vroeger geuite meening terug. Geen wonder toch, dat in den laatst gevoerden oorlog de uitwerking der GKT. beneden de verwachting bleef, aangezien in de laatste slagen de artillerie aan beide zijden goed gedekt optrad, de Japansche infanterie al kruipende de vijandelijke schansen naderde, en de Russen post gevat hadden in sterk bevestigde veldstellingen.

Maar hieruit mag niet het besluit getrokken worden, dat men dit machtige projectiel kan ontberen.

Voor verschillende doeleinden, zooals wij reeds aanvoerden, zal men in toekomstige oorlogen wel degelijk de GKT. noodig hebben, doch daarnaast dient de veldartillerie te beschikken over eene BG., o.a. om schildartillerie werkzaam onder vuur te kunnen nemen.

Nu zijn aan het medevoeren van tweeërlei munitie groote nadeelen

verbonden; allereerst, omdat het zoo moeilijk is aan te geven, in welke verhouding de beide soorten over de caissons verdeeld moeten worden. Het kan licht voorkomen, dat in de batterij eene der twee projectielsoorten tamelijk snel verbruikt is, wanneer veel gelijksoortige doelen bestreden moeten worden. Dan is het dus noodig, de verschoten munitie betrekkelijk spoedig en dus heel dikwijls bij helder daglicht uit achterwaarts opgestelde caissons aan te vullen. Voorwaar geen gemakkelijke taak, om deze munitie gedekt tegen gezicht en vuur van den vijand in de batterij te brengen. Zware verliezen zullen dikwijls geleden worden; niet zelden zal het oprijden der caissons van de munitiecolonne de opstelling der vuurmonden verraden.

Vandaar, dat de techniek na de invoering der schilden zich met ernst zette aan de oplossing van het vraagstuk van het eenheidsprojectiel.

De firma's KRUPP en EHRHARDT hebben dit vraagstuk, elk op hare wijze, opgelost; de „Rheinische” slaagde er zelfs in twee verschillende projectielen samen te stellen.

Wij zullen nu hieronder nagaan, of het gestelde doel door de beide fabrieken werd bereikt en aan welke uitvinding de veldartillerie ten slotte de voorkeur dient te geven.

Doch eerst is noodig, dat wij de drie soorten eenheidsprojectielen afzonderlijk bespreken.

De firma KRUPP construeerde eene brisantgranaatkartets, die op het volgende beginsel berust:

Tegen eene dunwandige GKT. met kamerlading en tijdbuis sluit van onderen aan een dikwandig, korter G.-gedeelte, gevuld met picrinezuur en voorzien van eene schokbuis, die volkomen „fahrsticher” is. De bodem der GKT. scheidt deze beide deelen volledig van elkaar.

* Werkt het projectiel als GKT. (bedoeld wordt de brisantgranaatkartets van 7,5 cM. L/3,7 met een gewicht van 6,5 KG.), dan worden allereerst de 300 kogels à 9 Gr. onder een tophoek van $\pm 17^\circ$ naar voren gedreven met eene snelheidstoename, als bij eene gewone GKT., van gemiddeld 55 M. Door den op de wanden van het projectiel uitgeoefenden druk werkt eveneens de schokbuis, wat ten gevolge heeft, dat de G. uiteen springt in 130 stukken van ± 5 Gr., die zich onder een tophoek van 120° verspreiden. Ook bestaan projectielen met een langer G.-gedeelte en eene grootere brisante lading; het aantal kogels vermindert dan tot 265.

Maakt het projectiel een aanslag, zoo slaat het picrinezuur de wanden dadelijk aan scherven (bij het beschieten van schilden springt het projectiel daarin of kort daarachter). De brisante springstof doet de GKT.-lading ontploffen; kunnen de kogels hun weg vervolgen, zooals bij het doorslaan van schilden, dan geschiedt dit met ongeveer gelijken tophoek als bij eene gewone GKT.

De waarneming der schoten wordt vergemakkelijkt door een rookontwikkelaar.

Straks zullen wij de voor- en nadeelen, zoowel van dit projectiel als van de EHRHARDT'sche munitie mededeelen, om ten slotte, na vergelijking der verschillende stelsels, vast te stellen, welke constructie ons de meest gewenschte lijkt.

Vermelden wij thans nog de resultaten van drie schietproeven, die met brisantgranaatkartetsen gehouden zijn.

1°. Het beschieten van 38 vrijstaande z.g. „Schützenscheiben”, 1,5 M. hoog, 40 cM. breed, 2 cM. dik, opgesteld met tusschenruimten van 40 cM. Geen vuurverdeling. Aanvangssnelheid 500 M. Afstand 2000 M.

Meppen, 26. 1. '06.

a. BG.-S. (projectielgewicht 6,35 KG., springlading 140 Gr.); gemiddelde afstand aanslagen tot doel = 17 M.

10 schoten. Getroffen 14 schijven uit het midden met 33 treffers; bovendien 2 schijven versplinterd door voltreffers.

b. Brisantgranaatkartets-T. (Projectielgewicht 6,5 KG., 300 kogels à 9 Gr.)

10 schoten; gemiddeld interval 35 à 40 M.; gemiddelde springhoogte 3 M.

Getroffen 33 schijven met 436 treffers.

2°. Het beschieten van drie, op 20 M. van elkander vrij opgestelde z.g. „Holzscheiben” van 2,7 M. hoogte, 30 cM. breedte, 2 cM. dikte; iedere schijf verdeeld in 50 vakken van 60 cM. breedte, voorstellende cavalerie; geen vuurverdeling, aanvangssnelheid 500 M., afstand 1550 M. *Meppen*, 26. 1. '06.

a. GKT. (projectielgewicht 6,35 KG., 295 kogels à 10 Gr.)

10 schoten, gemiddeld interval 50 M., gemiddelde springhoogte 3,5 M. Getroffen 149 vakken met 3020 treffers.

b. Brisantgranaatkartets-T. (projectielgewicht 6,5 KG., 300 kogels à 9 Gr.). Aantal schoten, interval en springhoogte als bij a. Getroffen 144 vakken met 3755 treffers.

3°. Brisantgranaatkartets-S. Het beschieten van eene veldaffuit met een schild van 4,5–5 mM. dikte op 2000 M. Het projectiel bezat een kort granaat-gedeelte. Beide treffers detoneerden in het schild. De uitwerking van de 'eene was: eene velg verbrijzeld, alle speeken van dat rad los. De vier achter het schild opgestelde z.g. „Kastenscheiben” alle getroffen met 21 treffers.

De uitwerking van de andere was: eene aszitplaats en beide raden op verschillende plaatsen beschadigd; ééne speek vernield. De vier „Kastenscheiben” met 45 treffers getroffen.

De firma EHRHARDT construeerde in de eerste plaats eene brisantgranaatkartets, stelsel EHRHARDT–VAN ESSEN, ontworpen door den 1ste Luitenant P. D. VAN ESSEN der Nederlandsche veldartillerie.

In den loop des tijds onderging het oorspronkelijke model eenige wijziging.

Het projectiel is eene gewone GKT. met kamerlading; in den kop

bevindt zich eene brisante lading en een rookontwikkelaar. Het picrinezuur is met de bus zoodanig verbonden, dat bij T.-vuur slechts het buskruit uit de kamer tot ontsteking gebracht wordt; in den aanslag explodeeren echter beide ladingen.

Werkt het projectiel, dat 6,5 KG. weegt, als GKT., dan gedraagt het zich vrijwel, alsof het enkel deze munitiesoort ware.

Als de tophoek van den spreidingskegel kan beschouwd worden die van den kernkegel (15 à 16°), welke verreweg het grootste aantal kogels bevat. Terwijl gewoonlijk de bus heel blijft, worden de 200 kogels à 9 Gr. en 105 kogels à 12 Gr. naar voren gedreven. Als één geheel volgt de kop van het projectiel de as van den kegel en detoneert, als hij op den bodem aangekomen is; eene rook- en stofzuil stijgt omhoog, ten gevolge waarvan de batterijcommandant steeds de ligging der baan met ruim voldoende nauwkeurigheid weet. Ook kan de kop den tegenstander nog schade toebrengen.

In den aanslag geschiedt ongeveer het volgende:

Het picrinezuur slaat het projectiel uiteen, terwijl de buskruitlading de kogels vooruit drijft. De tophoek van den spreidingskegel bedraagt 65°; in het midden van dezen schervenbundel bevindt zich eene ledige ruimte van $\pm 20^\circ$, die aangevuld wordt door de zich voorwaarts bewegende GKT.-kogels. Bij het beschieten van schilden is een voltreffer in staat de geheele daarachter opgestelde bediening buiten gevecht te stellen.

In den laatsten tijd heeft de „Rheinische” de volgende veranderingen aan het projectiel aangebracht, n.l. de brisante lading vermeerderd, de wanden van den kop versterkt en het kogelaantal opgevoerd.

Het spreekt vanzelf, dat thans ook de tophoek aanzienlijk grooter geworden is dan 65°, wat toe te juichen valt.

Ten slotte deelen wij eenige schietproeven, met dit projectiel ¹⁾ gehouden, mede.

1°. Deze proef diende om de goede dieptewerking van het projectiel aan te toonen, wanneer het als GKT. werkt.

Doel: Een stuk, gepantserd met een schild van 4 mM., waarachter opgesteld de bediening, voorgesteld door 5 z.g. „Kastenscheiben”. Hier naast eene gepantserde caisson met 3 bedieningsmanschappen („Kastenscheiben”). Links en rechts hiervan 10 deels staande, deels liggende schutters („Kastenscheiben”). Op 5 M. achter het schild de 1ste schijf hoog 2,8 M., breed 40 M.; resp. op 50 en 100 M. achter eerstgenoemde schijf nog 2 schijven van de zelfde afmetingen.

Afstand = 2800 M. Gemiddeld interval = 56 M. Gemiddelde springhoogte = 8,2 M. Aantal projectielen = 5.

Treffers:

1 ^{ste} schijf	=	264	treffers.
2 ^e „	=	92	„
3 ^e „	=	45	„

1) Oude constructie.

Stuk	=	1 Voltreffer	} boven rechts. Vernield 3 man en een vierden 19 treffers.
Caisson	=	—	
Schutters	=	4 treffers.	

2°. Doel als bij 1°. Schieten met brisantgranaatkartets-S. Aantal projectielen = 9. Ligging gemiddeld trefpunt = + 5 M.

Treffers:

1 ^{ste} schijf	=	152 treffers.
2 ^e "	=	137 "
3 ^e "	=	16 "
Stuk	=	— "

Caisson	=	1 Voltreffer	} 1,20 M. boven den grond. Deur vernield en bovenste gedeelte caisson; 3 man verbrijzeld.
Schutters	=	— treffers.	

3°. Bij proefnemingen met het verschieten van het projectiel als GKT. bleek, dat de kernkegel ± 282 kogels bevatte en de omhulende ± 23 kogels en ± 32 scherven. Hierbij moet niet uit het oog verloren worden, dat het projectiel gevuld is met 200 kogels à 9 Gr. en 105 kogels à 12 Gr. Vulde men het projectiel alleen met kogels van 9 Gr., dan zou de kernkegel inhouden $\frac{200 + 140}{305} \times 282 = 304$ kogels.

Het tweede projectiel, dat de firma EHRHARDT construeerde, is het „Brisanzstreugeschosz", stelsel EHRHARDT, met tijdschokbuis. Hierbij heeft de „Rheinische" geheel gebroken met kogelvulling en buskruitlading.

Op de halve lengte van het projectiel is eene hoeveelheid picrinezuur en een rookontwikkelaar geplaatst; beide zijn opgesloten in stevige bordpapierenen doozen. Het 6,5 KG. zware projectiel is gevuld met 230 staalsegmenten, wegende 9,5 tot 12,5 Gr., verpakt in blikken bussen. Vóór de brisante lading bevindt zich eene drijfschijf, derhalve worden de vóór deze gelegen segmenten krachtig voorwaarts geslingerd. De dieptewerking bedraagt meer dan 200 M. Het projectiel is „fahrsticher". Wanneer het uiteen springt, vormen zich 2 kegels, een binnenste en een buitenste. De eerste, vrijwel alleen bestaande uit de segmenten, is 24° groot; de tweede, bijna uitsluitend samengesteld uit mantel-deelen, 120°.

Bij het beschieten van schilden springt het projectiel in de pantserplaat.

Uit de volgende schietproef blijkt de verdeeling en het indringingsvermogen der springstukken van het „Brisanzstreugeschosz". Doel: eene 6 mM. dikke pantserplaat. Daar achter op 2 M. eene 5 M. breede

houten schijf, dik 20 mM., hoog 3 M. Hierachter op afstanden van 1 M. 3 soortgelijke schijven. Afstand = 1550 M. Aantal schoten = 1.

Treffers:

Pantserplaat. Een stuk van 20 bij 30 cM. er uitgeslagen.

1ste schijf:	:	180 treffers;	4 matte;
2e "	:	112 "	27 "
3e "	:	54 "	45 "
4e "	:	29 "	48 "

Schietproeven, gehouden tegen gepantserde artillerie met dit projectiel, stonden niet te mijner beschikking. Vandaar, dat ik de uitkomsten mededeel, die bereikt werden met 37 „Brisanzstreugeschossen" van 5 cM. tegen een gepantserd stuk met caisson en 7 bedieningsmanschappen op 2900 M. Treffers: 172, waaronder 3 volltreffers; de geheele bediening buiten gevecht gesteld; stuk en caisson onbruikbaar.

Het spreekt vanzelf, dat een projectiel van 7,5 cM. minstens de zelfde uitwerking gehad zou hebben.

Na deze beschouwingen over de inrichting van elk projectiel afzonderlijk, zullen wij nagaan, welk wij als het beste meenen te moeten aanbevelen. Doch alvorens dit te doen, wenschen wij een woord van lof te brengen, aan beide firma's, die het gelukte een eenheidsprojectiel voor de bereden artillerie te construeeren.

Moge de eene hierin ook beter geslaagd zijn dan de andere, dit neemt niet weg, dat beide hare pogingen met gunstigen uitslag bekroond zagen.

Naar onze meening staat het KRUPPSche projectiel achter bij de brisantgranaatkartets, stelsel EHRHARDT—VAN ESSEN (latere constructie).

Wel is het schijnbaar eene zeer gunstige eigenschap van het KRUPPSche projectiel, dat zich in het springpunt niet slechts een kogel-, maar ook een schervenbundel vormt, doch, wanneer men op dit punt wat dieper ingaat, blijkt duidelijk, dat dit voordeel eigenlijk meer schijn dan werkelijkheid is.

De manteldeelen zullen n.l. in verband met den tophoek van 120°, alleen eenige uitwerking hebben, wanneer het projectiel boven het doel verbrijzeld wordt en de springhoogte slechts gering is. Dit is echter een zeer bijzonder geval. In den regel toch, zal het interval normaal zijn en dan is de beteekenis der springstukken nihil. (Zoo is het groot aantal treffers bij schietproef 2, b., n.l. 3755, ook alleen te danken aan het inslaan van den kogelbundel; denkelijk ging één kogel door 2 of 3 schijven heen.)

En niemand zal er wel aan denken zich de bijkomstige omstandigheid van de scherfvorming ten nutte te willen maken, door troepen achter dekkingen opgesteld met dit vuur te bestrijden. Ieder weet tot welk eene munitieverspilling zulk optreden aanleiding zou geven en hoe gecompliceerd de leiding van een dusdanig vuur is. Alleen door een krachtig worpvuur kunnen deze doelen buiten gevecht gesteld

worden. Slechts bij het gebruik van strooivuur achter houtgewas, hoogten, enz. kunnen springstukken toevalstreffers teweegbrengen. Daar komt nog bij, dat aan de vorming van twee bundels een groot nadeel verbonden is, n.l. dat de batterijcommandant zich licht in de ligging van de baan van het projectiel kan vergissen. Dikwijls zullen de aanslagen der steil naar beneden vallende manteldeelen beter waarneembaar zijn, dan die van den kogelbundel, wat allicht ten gevolge heeft, dat men tot eene verkeerde conclusie komt omtrent de ligging van de baan. Dit bezwaar moet vooral niet onderschat worden.

Bij de brisantgranaatkartets, stelsel EHRHARDT—VAN ESSEN, ondervindt men het vorengenoemde bezwaar niet; slechts de kogels verspreiden zich over het doel, terwijl de rookwolk, veroorzaakt door het uiteenspatten van den kop, eene uitstekende controle voor den batterijcommandant is, of de baan van het projectiel al dan niet goed ligt, hetgeen zeker geen gering voordeel te achten is.

Bij het „Brisanzstreugeschosz” doen zich naar onze meening de zelfde bezwaren voor als bij het KRUPPSche projectiel.

Een tweede nadeel van de brisantgranaatkartets, stelsel KRUPP, is, dat de plaatsing van de schokbuis achter in het projectiel ten gevolge heeft, dat daar slechts eene beperkte hoeveelheid picrinezuur opgehoopt kan worden en er bij projectielen met kort granaatgedeelte geen ruimte meer is voor een rookontwikkelaar, hetgeen buitengewoon hinderlijk is voor de waarneming. De projectielen met lang granaatgedeelte bezitten wel een rookontwikkelaar, maar ten koste van 35 vulkogels, want het aantal springstukken blijft het zelfde, al zijn zij dan ook een weinig grooter van oppervlakte.

De ERHARDTSche projectielen bevatten beide een rookontwikkelaar. De brisantgranaatkartets, stelsel EHRHARDT—VAN ESSEN, stort 200 kogels à 9 Gr. en 105 kogels à 12 Gr. of 340 kogels à 9 Gr. over het doel uit. Alweder een groot verschil dus met het KRUPPSche projectiel.

De vorming van springstukken bij het gebruik van het projectiel als GKT. heeft bij de zelfverdediging van de batterij nog het bezwaar, dat de bediening van het eigen of van nevenstaande stukken getroffen kan worden door terugslaande scherven, want het projectiel springt ongeveer op 4 à 6 M. vóór de monding uiteen en de manteldeelen worden onder een grooten tophoek voortgedreven. Dit bezwaar geldt vooral, wanneer de vijand van ter zijde de batterij aanvalt.

Ook hiervan ondervindt men bij het EHRHARDT—VAN ESSENSche projectiel in het geheel geen last.

Slaan wij ten slotte een blik op de met het KRUPPSche projectiel gehouden schietproeven, dan merken wij het volgende op:

Bij schietproef N°. 1 werd de uitwerking van eene brisantgranaatkartets-T. vergeleken met die van eene BG.-S. Waarom niet met eene BG.-T., vragen wij ons af? Dat ware toch zeker meer rationeel geweest, Trouwens die gemiddelde afstand van 17 M. tusschen de aanslagen en het doel is ook niet bijzonder gunstig voor de uitwerking van eene BG.-S.

Bij schietproef N°. 2 bezigde men brisantgranaatkartetsen-T. en GKT. Maar het gewicht van de GKT. was slechts 6,35 KG. en het projectiel gevuld met 295 kogels à 10 Gr., terwijl de brisantgranaatkartets 300 kogels à 9 Gr. bevatte en 6,5 KG. zwaar was. Had de GKT. 6,5 KG. gewogen en ware zij gevuld geweest met kogels à 9 Gr., zoo zou het aantal vulkogels bedragen hebben $295 \times \frac{10}{9} \times \frac{6,5}{6,35} = 335$.

Voor 10 schoten een verschil dus van 400 kogels. Derhalve is, naar onze meening, ook deze proef niet geschikt om de superioriteit van het KRUPPSche projectiel aan te toonen.

Wij merkten reeds op, dat het EHRHARDT—VAN ESSENSche projectiel verbeteringen heeft ondergaan. Dit heeft ten gevolge gehad, dat in den aanslag de tophoek van den spreidingskegel aanmerkelijk grooter is geworden en het aantal scherven belangrijk is vermeerderd.

Springproef 11—5—'06.

Het projectiel werd verdeeld in 310 kogels à 9 Gr. en in 280 scherven, waarvan 158 met meer dan 5 Gr. gewicht. Ook vloog de bodem van de kamer uiteen.

Bij eene tweede springproef bleef deze echter heel en vormden zich 272 springstukken, waarvan 150 van meer dan 5 Gr. gewicht. Een groot aantal verdere scherven bereikten bijna dat gewicht.

Ook hier dus weder een groot verschil in capaciteit tusschen het EHRHARDTSche en het KRUPPSche projectiel.

Uit al het voorgaande zal het wel duidelijk geworden zijn, dat wij de brisantgranaatkartets, stelsel EHRHARDT—VAN ESSEN, boven de twee andere eenheidsprojectielen stellen. En al is chauvinisme uit den booze, toch doet het ons oprecht genoegen, dat het een Hollander gelukte hier de zege te behalen. Het projectiel is waard, dat het ook bij onze veldartillerie ingevoerd wordt. Op dit oogenblik bezitten wij nog GKT. en BG. in de verhouding van 4 : 1. Toch gaat het reeds dagen. De Commissie van Proefneming nam al proeven met het KRUPPSche en EHRHARDT—VAN ESSENSche projectiel, zooals wij uit betrouwbare bron vernamen.

Moge hare keuze eene gelukkige zijn!

S. SCHILDERMAN,

Eerste-Luitenant der Artillerie.

Boekaankondiging.

Advies over het ontwerp van wet tot wijziging van Art. 42 van het Regeerings-Reglement (het oppergezag van den Gouverneur-Generaal over de landmacht in Nederlandsch-Indië, de wettelijke regeling van de positie der officieren van het Indische leger). Vereeniging „Moederland en Koloniën”. 's-Gravenhage, 1907. M. VAN DER BEEK'S Hofboekhandel.

Aangezien de aandacht der Regeering gevallen is op de omstandigheid, dat eenige bepalingen van het Koninklijk besluit, regelende de bevordering, het ontslag en het op non-activiteit stellen van de Europeesche officieren der in Nederlandsch-Indië aanwezige landmacht, gedeeltelijk in strijd zijn met art. 42 van het Regeerings-Reglement en de eerstgenoemde regeling de voorkeur verdient, terwijl bovendien de wet op het militair onderwijs de eerste aanstelling tot officier in afwijking van het Reg. Reglt. regelt, is een ontwerp van wet tot wijziging van art. 42 ingediend.

Eene, door de Vereeniging „Moederland en Koloniën” benoemde, commissie heeft over dit ontwerp advies uitgebracht. In dat advies wordt opgemerkt, dat de voorgestelde wijziging geen verandering brengt in de verhouding, waarin de Gouverneur-Generaal tot het Nederlandsch-Indische leger staat, noch voorziet in de behoefte aan wettelijke regeling van de positie der officieren van dat leger. Ten aanzien van het eerste punt betoogt de commissie, dat de Landvoogd niet moet zijn opperbevelhebber van de in N.-I. aanwezige landmacht, doch met het oppergezag daarover belast moet worden, terwijl het bevel over en de leiding van het leger in handen van den legercommandant gelegd moet worden. Omtrent het tweede punt toont de commissie — evenals voor haar reeds meerdere malen geschiedde — de noodzakelijkheid aan der wettelijke regeling.

Volgens haar advies zou art. 42 moeten luiden, als volgt:

„De Gouverneur-Generaal heeft het oppergezag over de in Nederlansch-Indië aanwezige landmacht.

„Bij die landmacht geschieden, volgens regels door de wet gesteld, benoeming en ontslag van den bevelhebber door den Koning; benoeming,

bevordering, op non-activiteit stellen en ontslag der opperofficieren door den Koning; bevordering, op non-activiteit stellen en ontslag der hoofd- en verdere officieren door den Koning of den Gouverneur-Generaal.

„Het toekennen der pensioenen wordt door de wet geregeld.”

Al blijft door de voorstellen der commissie van het regeeringsvoorstel niet veel over, wij achten de gronden, waarop deze voorstellen berusten, zóo overtuigend, dat wij niet aarzelen de door haar voorgestelde wijzigingen even zooveel verbeteringen te noemen.

Iets over de beoordeeling van het paard op uithoudingsvermogen, door F. LAMÉRIS, Kapitein-Paardenarts. (Overdruk: Tijdschrift voor Veeartsenijkunde.)

In dit artikel bespreekt de Kapitein LAMÉRIS een, in het werk van den Bulgaarschen militaire-paardenarts F. VON CHELKOWSKI, „Ueber die Grundzüge für die Beurtheilung der Pferde auf Leistungsfähigkeit”, aangegeven, hulpmiddel, dat bij de beoordeeling van het uithoudingsvermogen van paarden in gevallen van twijfel den doorslag kan geven, n.l. het nagaan van de verhouding, welke bestaat tusschen den omtrek van de borstkas en de hoogte van het paard. Op grond van talrijke metingen komt v. CH. tot het besluit, dat bij voljarige paarden in middelmatig goeden voedingstoestand de borstomvang steeds grooter moet zijn dan de hoogtemaat en wel bij krachtige en goed geproportioneerde paarden steeds meer dan 20 cM.; bij zwakke paarden met weinig uithoudingsvermogen bedraagt het verschil slechts 13—20 cM.; bij zeer krachtige en z.g. kortbeenige paarden van 25—35 cM.

De Heer L., heeft de juistheid van deze, ook in onze „Handleiding tot de Paardenkennis voor de Cadetten der Cavalerie en Artillerie” vermelde, theorie, bij de troepenpaarden van een 2-tal eskadrons aan de practijk getoetst en is er daarbij in geslaagd de juistheid daarvan aan te toonen. Hoewel — en te recht — afkeerig van het geven van voorschriften omtrent de eischen, waaraan aan te koopen remontepaarden moeten voldoen, meent hij, bij twijfel omtrent den aankoop, het beslissend stellen van de meetproef te mogen aanbevelen.

Wervingsvoorschriften voor het leger hier te lande, de zeemacht en de koloniale troepen, stelselmatig geordend en van aantekeningen voorzien, ten dienste voornamelijk van de Gemeentebesturen. *Alphen (Z.-H.)*, 1907. N. SAMSON.

Wij vestigen gaarne de aandacht op deze uitgave, waarin de verschillende voorschriften op de werving, goed geordend en van de noodige aantekeningen voorzien, verzameld zijn. Achtereenvolgens vindt men behandeld:

- I. De gewone verbintenis als vrijwilliger bij het leger hier te lande.
- II. De verbintenis als adspirant-korporaal en als adspirant-onder-officier.
- III. De vrijwillige dienstneming bij het Instructie-Bataljon te Kampen.
- IV. De vrijwillige dienstneming bij de Instructie-Compagnie te Schoonhoven.
- V. De vrijwillige dienstneming bij de Instructie-Batterij te Arnhem.
- VI. De verbintenis bij het Wapen der Marechaussee.
- VII. De verbintenissen bij de zeemacht, uitgezonderd marine-stoomvaartdienst en korps mariniers.
- VIII. Verbintenissen bij den marine-stoomvaartdienst.
- IX. Verbintenissen bij het korps mariniers.
- X. De verbintenissen voor den kolonialen militairen dienst.
- XI. De verbintenissen bij de Koloniale Reserve.

„Pro en Contra” betreffende vraagstukken van algemeen belang. Militarisme. Pro: Jhr. F. A. G. BEELAERTS VAN BLOKLAND, Bibliothecaris aan het Departement van Oorlog. Contra: Dr. LOUIS A. BÄHLER, Predikant in de N. H. Kerk te Oosterwolde. *Baarn*, 1907. HOLLANDIA-DRUKKERIJ.

In eene zeer onderhoudend geschreven causerie schetst ons de Heer BEELAERTS, waaróm hij pro militarisme en pro de vredesbeweging is, en al moge zijn pleidooi de fanatieke propagandisten der vredesbeweging — zooals hij ze noemt — niet overtuigen, omdat zij nu eenmaal op een zoo eigenaardig standpunt staan, dat zij niet voor overtuiging vatbaar zijn, het is toch wel goed, dat nog eens gezegd wordt, wat de S. van „pro militarisme” daaromtrent denkt. Niemand zal het oorlogvoeren — en dus ook het zich ten oorlog voorbereiden — anders beschouwen dan als eene daad, die men gaarne zou vermijden, doch waartoe de noodzakelijkheid ons dwingt, als eene van die onvolkomenheden, welke zich in ons onvolmaakt bestaan op de meest verschillende wijzen manifesteren. Men moge nog zoo sterk tegen het plegen van geweld gekant zijn — en wie is dit eigenlijk niet —, zoolang de geheele wereldorde nog op geweld gegrondvest is, staat het met zelfvernietiging gelijk, om af te zien van het plegen van elk geweld, ook waar het noodweer betreft. Niet ten onrechte zegt dan ook de Heer BEELAERTS tot de vredesvrienden: „Richt U tot den enkelen mensch en niet tot de organisatie”, m. a. w. besteed eerst Uwe krachten daaraan, dat Gij van de afzonderlijke individuen „rechtvaardigen” maakt, daarna volgt de samenleving, de maatschappij, de Staat vanzelf.

De Heer BÄHLER schrijft contra het militarisme; zijn standpunt wordt o. i. het scherpst afgeteekend, waar hij zegt: „De Nederlandsche Christen „zou oprechte smart gevoelen, zoo Duitschland zijn aardse vaderland „dreigde in te lijven. Wel zou hij op alle rechtmatige wijzen ten ernstigste tegen die roofgierigheid mogen protesteeren, doch aan haat „jegens den indringer en aan gewelddadig verzet zou hij zich niet

„kunnen schuldig maken, wetende dat hij daardoor zou verbannen „worden van zijn Hemelsche Vaderland”. Nu kunnen wij de in deze woorden belichaamde zedeleer — de meest consequente doorvoering van het: Wedersta den Booze niet — geenszins onderschrijven. Wie in onze maatschappij elk verzet tegen, ons dreigend, geweld uit den booze acht, wie elk denkbeeld aan zelfverdediging van zich werpt, geeft zich vrijwillig aan vernietiging prijs, en wij kunnen niet aannemen, dat dit de bedoeling van het menschelijk leven zou zijn. Intusschen bevreedde het ons niet weinig, dat waar de Heer BÄHLER, in zijn hiervoor aangehaalde woorden, het „Wedersta den Booze niet” op de meest nadrukkelijke wijze in practijk gebracht wil zien, hij er toch vrede mede kan hebben om openlijk verzet tegen de overheid te prediken, door met zooveel woorden te zeggen: „Weigering van krijgsdienst is „het eenige dat overschiet”. Ons dunkt, deze houding niet consequent; wie eenmaal besloten is alles lijdelijk te dragen, wat over hem gebracht wordt, late deze lijdelijke houding dan ook niet varen om tot verzet tegen de wet over te gaan, waar dit verzet als „middel” tot bereiking van het, door den Heer BÄHLER nagestreefde, doel diensten kan bewijzen.

Waar de Heer BÄHLER de artikelen 180 en 185 der Grondwet aanhaalt om te betoogen, dat het bezigen van de dienstplichtigen tot handhaving van de openbare orde niet geoorloofd zou zijn, vergeet hij art. 181 te lezen, dat zegt: „Tot *bescherming der belangen van den Staat* is er eene zee- en eene landmacht, bestaande uit vrijwillig dienenden en uit dienstplichtigen”, terwijl waar hij meent, dat aangezien art. 180 *alleen* een buitenlandschen vijand op het oog heeft, dit alleen reeds elk recht uitsluit om medewerking te vorderen tot handhaving der openbare orde, hij uit het oog verliest, dat de artikelen der Grondwet ten opzichte van elkander *nevengeschiedt*, doch niet *ondergeschikt* zijn.

Het Krijgsgeschiedkundig Archief en „de Waarheid” betreffende Beeringen, 5 Augustus 1831, door F. DE BAS, Directeur van het Krijgsgeschiedkundig Archief van den Generalen Staf. *Harderwijk*, 1907. J. WEDDING.

In deze brochure geeft de Schr. eene vrij uitvoerige critiek op het werk van Jhr. J. C. C. DEN BEER POORTUGAEL, „De Tiendaagsche Veldtocht”, en het daarop gevolgde „Beeringen en Houthaelen”, waarbij niet verzuimd wordt het Archief van alle blaam, welke daarop door evengenoemde geschriften gelegd mocht zijn, te zuiveren.

Meer in het bijzonder wordt de „schermtseling van Beeringen” behandeld, waaromtrent de S., op grond van kaartstudiën, aangevuld door verklaringen van ooggetuigen (waaronder die van den toenmaligen Jager WAARDENBURG vooral vermeldenswaardig is), tot eene geheel afwijkende conclusie komt.

Waar wij nu met belangstelling kennis namen van vele nieuwe gegevens en de helderheid van het geleverde betoog waardeeren, hadden wij het min of meer persoonlijke element, dat langzamerhand in

dezen pennestrijd gemengd is geworden, — het moge dan ook eenigszins uit de feiten verklaarbaar zijn — gaarne gemist.

De Schr. van deze brochure citeert te dien opzichte zoo te recht:

. . . . . mais c'est une *cause*,
Que l'on attaque et que je défends!

D. G.

Eene brandende kwestie. Is wijziging der Militiewet noodig? door een Nederlandsch officier. *Voorburg*. Electr. Drukkerij „LUCTOR ET EMERGO”.

Wij hebben altijd gemeend, dat de aandrang, door den Generaal ELAND in de vergadering van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van den 20sten Dec. l.l. op den Minister van Oorlog uitgeoefend, om eenige inlichtingen te geven omtrent het door dezen Minister samengestelde ontwerp-wijziging Militiewet 1901, geen nuttig effect kon hebben en in zijn gevolgen eerder geschikt zou blijken om verwarring dan om nut te stichten. Het kan toch niet wel mogelijk geacht worden, om in een zóó kort bestek, als in eene ministerieele rede, bij de behandeling der begrooting, voor dit doel kan worden beschikbaar gesteld, en bij eene *mondelinge* behandeling een zoodanig inzicht te geven omtrent het stelsel eener wet, dat elke misvatting bij de toehoorders is buitengesloten en dus ook verkeerde interpretatie van de hoofdpunten der wet niet kan voorkomen. Hebben wij ons niet vergist, dan zijn deze gevolgen — verkeerd begrip en daardoor verkeerde beoordeeling bij de toehoorders — niet uitgebleven.

De meening, die wij hiervóór neerschreven, wordt, dunkt ons, ook bevestigd door den inhoud van een deel der brochure, welke wij hier bespreken, waarin de S. op de korte, door den Minister gegeven inlichtingen eene critiek baseert, die o. i. niet juist is, maar ook haast niet juist kon zijn, omdat zij berust op uitteraard niet geheel volledige inlichtingen. Naar aanleiding van de aangegeven verkorting van diensttijd, die zou worden toegekend aan hen, die voldoen aan eischen van lichamelijke geoefendheid en schietvaardigheid, alsmede aan hen, die voldoen aan eischen van militaire bekwaamheid, richt de S. in de eerste plaats zijne critiek tegen het voorbereidend militair onderricht, waarop de voorgestelde hervorming zich z.i. hoofdzakelijk baseert, en acht hij, op grond van de door hem onderstelde handhaving van dit instituut, het geheele stelsel van den Minister ten eenen male veroordeeld. Nu gelooven wij, dat de S. hier een strijd tegen windmolens voert; het is toch van te algemeene bekendheid, dat de Minister STAAL ernstige bezwaren had tegen het handhaven van het V. M. O., dan dat men zou kunnen verwachten, dat door hem een stelsel zou zijn ontworpen, waarbij die handhaving tot grondslag diende. Trouwens § 4 van de Memorie van Antwoord nopens het 1ste hoofdstuk der Staatsbegrooting, voor het dienstjaar 1907 laat ten aanzien van de lichamelijke geoefendheid weinig ruimte voor twijfel, deze zal „zonder bijzondere opleiding,

dat is dus door het gewone onderwijs" verkregen moeten kunnen worden. En ook ten aanzien van de „militaire" bekwaamheid zou het volstrekt niet ondenkbaar zijn, dat een stelsel voorzien was, waarbij de gelegenheid, tot het verwerven van deze bekwaamheid, alleen geboden werd daar, waar zij geschonken kan worden, zonder de belangen van het leger in eenig opzicht te schaden, d. i. in de garnizoensplaatsen.

Dat men door het openen dezer slechts beperkte gelegenheid, om de vereischte bekwaamheid met de hulp van het leger te verkrijgen, onbillijk zou handelen tegenover hen, die om eene of andere reden niet in de gelegenheid zijn, zich deze kennis in eene garnizoensplaats te gaan verwerven, kunnen wij niet inzien. Eene verplichting tot het geven van militair onderricht aan niet-militairen, op welke plaats dan ook, wordt in geen enkele wet aan de militaire autoriteit opgelegd; het zal dus wel steeds op prijs gesteld moeten worden, dat dit onderricht onverplicht gegeven wordt op die plaatsen, waar de mogelijkheid daartoe blijkt te bestaan, zonder dat hieruit nochtans eenig recht mag afgeleid worden, om dit ook op andere plaatsen te ontvangen. Zijn nu de bezwaren, aan het bijwonen van dat onderricht verbonden, voor dezen of genen zóó groot, dat zij meer gewicht in de schaal leggen dan de voordeelen, welke het met vrucht volgen van dit onderricht medebrengt, welnu, dan is de keuze niet moeilijk, zonder dat de betrokken persoon — evenmin als in tallooze soortgelijke gevallen — van eenige onbillijkheid spreken mag.

Het vorenstaande moge voldoende zijn, om te doen zien, dat S.'s strijd tegen het voorbereidend militair onderricht misschien wel minder ter zake dienend is, dan hij zich had voorgesteld.

S. is tegenstander van verschillende categorieën dienstplichtigen met verschillende eerste oefeningstijd. Waarom, is ons niet duidelijk geworden, want al moge het vaststellen niet gemakkelijk zijn van de eischen, waaraan die verschillende categorieën moeten voldoen om, zonder stoornis van beteekenis in den gang van het onderricht te brengen, op hun tijd te kunnen invallen, de grondgedachte is toch volkomen logisch, dat men ten aanzien van den eerste-oefeningstijd verschil maakt tusschen hem, die zich wél, en tusschen hem, die zich niet voor den militairen dienst heeft voorbereid. Juist het ook in dit opzicht willen handhaven van het gelijkheidsbeginsel, schept ongelijkheid.

Ook de loting moet naar S.'s oordeel verdwijnen, en *in beginsel* is iedereen dat natuurlijk met hem eens, alleen — de S. zegt het zelf — het zijn tot dusverre de groote kosten geweest, die met afschaffing der loting gepaard zouden gaan, welke ervan weerhouden hebben daartoe over te gaan.

Voorts wenscht S. — behalve voor hen, die tot kader opgeleid worden en die een vol jaar onder de wapenen zouden blijven — één uniformen eerste-oefeningstijd van 6 maanden, gepaard aan algemeenen dienstplicht, en opkomst der lichte bij de onderdeelen in twee gedeelten met 6 maanden tusschenruimte. De verkorting van den eerste-oefenings-

tijd verdedigt S. o. a. op grond hiervan, dat door eene oordeelkundige vooroefening der jeugd de dienstplichtigen bij hun intreden in het leger gymnastisch beter onderlegd zullen zijn en wellicht ook eene zekere schietvaardigheid zullen hebben verkregen. Waarom *hij* hierop wèl mag rekenen, terwijl hij een paar bladzijden te voren opmerkte, dat het niet in de bedoeling der Regeering *kan* hebben gelegen met de invoering van haar stelsel te wachten tot het V. M. O. vervangen was door een stelsel van gymnastische voorbereiding der jeugd, zie, dat is ons niet helder geworden.

Over den voorgestelden duur van het eerste verblijf onder de wapenen zullen wij intusschen niet in beschouwingen treden; wèl willen wij er hier op wijzen, dat de opkomst der lichting in twee gedeelten bij elk onderdeel niet economisch is, terwijl ook overigens aan die opkomst meerdere nadeelen verbonden zijn, met het oog op de klimatologische toestanden, waaronder wij leven, niet zoozeer ten opzichte van het begin der opleiding, want daarvoor zijn wel — zij het ook niet geheel on-kostbare — maatregelen te nemen, dan wel ten aanzien van de bataljons-, de regiments- en de herhalingsoefeningen, ten aanzien van de laatste niet het minst, omdat de miliciens, die hiervoor opkomen, in kampen zullen worden samengebracht.

S. zou de vrijstellingen aanzienlijk willen uitbreiden, door daarin de kostwinners op te nemen. De aanzienlijke bate, welk hieruit voor de schatkist zou voortvloeien, is oorzaak geweest, dat vóór hem ook wel door anderen overwogen zal zijn, of dit schijnbaar voor de hand liggende middel niet kon worden toegepast. Toch stuit men bij eene ernstige overweging van dit vraagpunt op bezwaren, die alle hierin samenloopen, dat „kostwinner” niet eene *blijvende* eigenschap behoeft te zijn; integendeel, dat zij soms bij den aanvang van den dienstplichtigen leeftijd aanwezig is, doch later te loor gaat, en in andere gevallen aanvankelijk niet bestond, doch eerst later ontstaan is. Hieruit kunnen nu tweeërlei bezwaren voortspruiten: 1°. dat, iemand vrijgesteld wordt voor den geheelen duur van zijn dienstplicht, terwijl de reden der vrijstelling misschien reeds na $\frac{1}{2}$ of 1 jaar opgeheven is; 2°. dat iemand, die aanvankelijk geen kostwinner was en dus zijn eerste-oëfening volbracht heeft, later wèl kostwinner wordt en dus vrijgesteld moet worden, zoodat het geld en de moeite, aan zijne eerste opleiding besteed, te loor gaan. Bovendien vergeete men niet, dat de sterkte der lichting door deze vrijstelling belangrijk verminderd wordt. Er is inderdaad reden te over om te vreezen, dat deze bezwaren zich meer zullen doen gevoelen, dan men, oppervlakkig beschouwd, zou denken, als men b.v. uit het: Maandschrift van het Centraal Bureau voor de Statistiek (2^e Jaargang, afl. 2) ziet, dat het aantal toegekende vergoedingen op 1000 dienstplichtigen in het jaar 1906 bedroeg:

bij de militie (eerste verblijf onder de wapenen)	200,24,
„ „ „ (herhalingsoefeningen)	265,00,
„ „ landweer	525,58.

De zeer aanzienlijke kosten, welke aan de uitvoering van de door S. ontwikkelde denkbeelden zouden verbonden zijn en welke in zijne begroting slechts voor een deel vermeld worden, wenscht hij ten deele te vinden uit de baten, welke de heffing eener weerbelasting — die zoo vaak besproken en even zoo vaak bestreden instelling — in de schatkist zal brengen.

Dat onze Militiewet 1901 wijziging behoeft — en zelfs dringend behoeft — wij stemmen het gaarne toe; of het intusschen geraden zal zijn bij die wijziging alle S.'s voorstellen, waarvan wij er hiervoor enkele aanstipten, ongewijzigd over te nemen, zouden wij niet toestemmend kunnen beantwoorden.

De Legerplaats bij Harskamp, door P. J. A. VINTGES, Kapitein der Infanterie, Commandant van het vaste detachement in de Legerplaats bij Harskamp. *Kampen*. PH. ZALSMAN.

Wanneer een nieuw boekje verschijnt, wordt er allicht van gezegd, dat het in eene behoefte voorziet. Zelden echter zal men dit met meer recht kunnen zeggen dan van het werkje, dat thans voor ons ligt.

Ieder officier, die wel eens óf als Leider van eene Serie, óf als compagniescommandant de oefeningen in de Legerplaats bij Harskamp heeft bijgewoond, zal hebben ondervonden, hoe moeilijk het is, om de oefeningen te voren goed in elkaar te zetten. Allerlei moeilijkheden doen zich voor ten aanzien van schijfinrichting, benooidigd corvee, seinregelingen, enz., die niet voldoende zijn op te lossen uit het officieele Voorschrift Harskamp; zelfs ook dan nog niet, wanneer men te voren als luitenant al eens eene schietserie heeft bijgewoond en dus plaatselijk eenigszins bekend is.

Ik ondervond dit zelf, toen ik in 1906 de oefeningen voor eene Harskamp-compagnie moest regelen. Ik had zoo goed mogelijk alles bestudeerd en op papier gesteld; naar mijn zin zelfs wat veel papier. Toen ik echter in het kamp kwam, bleek dat ik voor sommige oefeningen veel te veel schijven had gevraagd, voor andere zeer waardevol materieel ongebruikt liet liggen en ook dikwijls hoogst onpractisch was geweest, waardoor veel tijd verloren ging, die nuttiger besteed had kunnen worden.

De Heer VINTGES trad toen wel op als reddende engel en hielp mijne collega's en mij spoedig op het rechte pad, maar de tijd was te kort om alles te herstellen en vooral de eerste oefeningsdag had er veel onder te lijden. En wij schoten maar *drie* dagen!

En ziedaar nu de reddende engel, die ons te gemoet komt, nog vóórdat wij aan station Ede uit den trein stappen.

De ruime ervaring, die de Heer VINTGES als Commandant van het vaste detachement heeft opgedaan, heeft hij neergelegd in een duidelijk geschreven werkje, waarin men alles vindt, wat men wil weten.

Hoofdstuk I beschrijft de Schijven en de Schijfinrichtingen en geeft aanwijzingen omtrent het gebruik daarvan.

Hoofdstuk II behandelt de Terreinen en geeft hoogst practische wenken omtrent de meest doelmatige wijze van combineeren der verschillende posten en schijven tot het verkrijgen van het meest mogelijke rendement. Ook het seinen wordt ons hier zoo duidelijk gemaakt, dat wij het nu begrijpen.

Hoofdstuk III zal vooral aan velen welkom zijn, omdat men daarin de voorbereidende werkzaamheden vindt beschreven.

Ik vind daar omtrent het programma der oefeningen vermeld, dat het moet zijn: in groote trekken, duidelijk en eenvoudig van vorm.

Gulden woorden, waar maar al te vaak de neiging bestaat om de schietoefeningen te verdrinken in eene zee van ingewikkelde tactische combinatiën.

Het ontwerp Diensttableau zal ook velen welkom zijn.

Hoofdstuk IV geeft voorbeelden omtrent het ontwerpen en uitwerken van oefeningen op de verschillende terreinen. Men vindt er op terrein A eene eenvoudige en eene meer ingewikkelde beschreven en wordt verder door den Schrijver ook op de andere terreinen ingeleid.

Modellen. Het invullen en opmaken der verschillende staten wordt verklaard. Een practisch ingericht diensttableau is hierbij gevoegd.

Toen het boekje van den Heer VINTGES mij in handen kwam, ontsnapte mij de verzuchting: had ik dat verleden jaar maar gehad, vóór ik naar Harskamp ging.

Ik meen dan ook, dat het op geen enkel regiments-, bataljons- of compagniesbureel mag ontbreken en wensch het ook in handen van allen, die als luitenant de oefeningen medemaken; zij kunnen er veel uit leeren.

Zeer te recht wijst de Schrijver er in zijne Inleiding op, dat de Legerplaats bij Harskamp eene prachtige gelegenheid is om het schieten te beoefenen, maar dat men haar goed moet kennen om er uit te halen, wat er uit gehaald kan worden.

Die kennis schenkt de S. ons ruimschoots.

Het eenige, wat ik in het boekje mis, is eene kaart van de verschillende terreinen; daarin voorziet wel het voorschrift zelf, maar het zou voor dengene, die het werkje van den Heer VINTGES ter hand neemt, genamer zijn, wanneer eene kaart met de noodige ophelderingen er aan was toegevoegd.

Ten slotte eene enkele vraag, die aan de waarde van het boekje zeker niets afdoet. Waarom kan het Voorschrift zelf niet zoo duidelijk zijn, dat de behoefte aan eene dergelijke aanvulling zich niet doet gevoelen?

A. v. G.

Ter aankondiging ontvangen.

Les mitrailleuses, par le Lieutenant-Adjoint d'état-major NOËL. (Overdruk uit de Revue de l'armée belge.) *Liège*, 1907.

Wervingsvoorschriften voor het leger hier te lande, de zeemacht en de koloniale troepen, stelselmatig geordend en van aantekeningen voorzien, ten dienste voornamelijk van de Gemeentebesturen. *Alphen (Z.-H.)*, 1907. N. SAMSON.

Nederlandsch rechtsgevoel, door C. VREEDE, gep. hoofdoff. van de Marine. *Rotterdam*, 1907. NIJGH & VAN DITMAR.

De amateur-werktuigkundige. Orgaan voor instrumentmakers, electriciens, smeden, machinisten, monteurs, gas- en waterfitters, horlogemakers, studeerenden en liefhebbers, onder Hoofdredactie van J. A. VAN HOOGENHOUC TULLEKEN. 's-Gravenhage. M. VAN DER BEEK'S Hofboekhandel.

Gegevens betreffende de verpleging van het veldleger, verzameld door M. A. TEUNE, Eerste-Luitenant-Kwartiermeester. 's-Hertogenbosch, 1907. C. N. TEULINGS.

Die grosse Armee, von CARL BLEIBTREU. 1. Band. Austerlitz, Jena, Friedland. *Stuttgart*, 1906. CARL KRABBE Verlag.

Statistisch overzicht der bij het Nederlandsche leger hier te lande in het jaar 1904 (1905) behandelde zieke paarden. Bewerkt op last van den Inspecteur van den Geneeskundigen dienst der Landmacht. 's-Gravenhage.

Waterloo-Justice! par le comte LOUIS CAVENS. *Bruxelles*. POLLEUNIS ET CEUTERICK.

VERBETERING.

Op de plaat, behorende bij „Automobielen voor Oorlogsdoeleinden”, voorkomende in de aflevering van Juli 1907, staat bij „Algemeene inrichting van den Freibahntrein”: „figuur 2”, dit moet zijn: „figuren 1 en 2”.